

ปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในการคำนวณภาษี ศึกษาเฉพาะกรณีภาษีเงิน
ได้นิติบุคคล

น.ส.ธัญชิตา จรุงจิตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายการเงินและภาษีอากร ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROBLEMS RELATED TO VALUATION ON FOREIGN CURRENCY TRANSACTIONS FOR
COMPUTATION OF TAX A CASE STUDY OF CORPORATE INCOME TAX

Miss Thunchita Chingchit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Finance and Tax Laws

Common Course

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศใน การคำนวณภาษี ศึกษาเฉพาะกรณีภาษีเงินได้นิติบุคคล
โดย	น.ส.ธัญชิตา จรุงจิตร
สาขาวิชา	กฎหมายการเงินและภาษีอากร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.สิริกัญญา ไชววิไลกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ศาสตราจารย์พิภพ วีระพงษ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ธิติพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.สิริกัญญา ไชววิไลกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ศาสตราจารย์พิภพ วีระพงษ์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.พล ธีรคุปต์)

ัญชิตา จริงจิตร : ปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในการคำนวณภาษี ศึกษาเฉพาะกรณีภาษีเงินได้นิติบุคคล . (PROBLEMS RELATED TO VALUATION ON FOREIGN CURRENCY TRANSACTIONS FOR COMPUTATION OF TAX A CASE STUDY OF CORPORATE INCOME TAX) อ.ที่ปรึกษาหลัก : อ. ดร.สิริกัญญา โขวิไลกุล, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ศ.พิภพ วีระพงษ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและทำความเข้าใจหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรและมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายการทางการเงินไทย ทั้งนี้ เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ จากนั้นจะได้นำการศึกษาหลักกฎหมาย หลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีสำหรับธุรกรรมดังกล่าวในต่างประเทศ ทั้งทางด้านภาษีอากร และการบัญชีและการเงิน เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ดำเนินการศึกษาโดยการวิจัยจากเอกสาร ด้วยวิธีพรรณนาและวิเคราะห์โดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือคำอธิบาย บทความในหนังสือ บทความในวารสาร ประมวลรัษฎากร รวมถึงข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องโดยรวบรวมให้เป็นระบบโดยนำมาศึกษาเปรียบเทียบจากหลักบางประการของประเทศสหรัฐอเมริกา และวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะที่ชัดเจน

จากการศึกษาพบว่า ประมวลรัษฎากรตามมาตรา 65 และมาตรา 65 ทวิ (5) ยังไม่หลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล กล่าวคือ หลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศตามประมวลรัษฎากรขาดความชัดเจน จึงทำให้เกิดปัญหาในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวกับสัญญาอนุพันธ์และธุรกรรมการกู้ยืมเงิน

ดังนั้น จึงควรมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ โดยกำหนดประเภทธุรกรรมให้ชัดเจนว่า ธุรกรรมใดบ้างเป็นธุรกรรมที่ต้องนำมาตีราคาเพื่อรับรู้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล พร้อมทั้งกำหนดวิธีการในการตีราคาที่แตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงลักษณะและทรัพย์สินอ้างอิงของธุรกรรมนั้นๆ เป็นสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมและหลักความสม่ำเสมอในการจัดเก็บภาษี

สาขาวิชา กฎหมายการเงินและภาษีอากร
ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อ นิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5886190934 : MAJOR FINANCE AND TAX LAWS

KEYWORD: Tax Computation, Foreign Currency Transactions, Foreign Exchange Transactions, Corporate Income Tax

Thunchita Chingchit : PROBLEMS RELATED TO VALUATION ON FOREIGN CURRENCY TRANSACTIONS FOR COMPUTATION OF TAX A CASE STUDY OF CORPORATE INCOME TAX . Advisor: Prof. Ph.D. SIRIKANYA KOVILAIKOOL Co-advisor: Prof. Piphob Veraphong

The objectives of this thesis are to study and understand the principles of computation of tax related to foreign currency transactions in accordance with the provisions of the Revenue Code, Accounting Standards and Thai Financial Reporting Standards in order to recognize the problems related to valuation on computation of corporate income tax in foreign currency transactions. After that to study the principles of law, rules and guidelines about valuation on computation for such transactions abroad about taxation and accounting and finance to propose guidelines for revision of laws, announcements or other related orders.

The process of studying is by researching from documents with descriptive and analytical methods and from the description book, article in the book, journal papers , Revenue Code, including related electronic information. After that gathering in a systematic manner by comparing with some principles of the United States, and analyzing for obvious conclusions or suggestions.

According to the studies, it has been found that the Revenue Code, Section 65 and Section 65 bis (5) has no principle for computation of profit and loss from valuation on foreign exchange transactions for corporate income tax. In other words, the principle for computation of profit and loss from valuation on foreign exchange according to the Revenue Code is ambiguous. And it leads to the problems in computation of tax in two ways: Firstly, the problems in recognition of profit and loss in computation of corporate income tax in transactions related to derivatives contracts and borrowing transactions.

Therefore, there should have the principle for the valuation on foreign currency transactions by clearly specifying the type of transactions about what transactions are transactions that must to be valued and to be recognized on computation of corporate income tax, along with determining different valuation methods regarding characteristics and underlying assets of its transaction importantly to comply with the principles of fairness and the principles of consistency in computation of tax.

Field of Study: Finance and Tax Laws

Student's Signature

Academic Year: 2018

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบขอพระคุณอาจารย์ ดร.สิริกัญญา โขวิไลกุล ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักฉบับนี้เป็นอย่างสูงที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอกราบขอพระคุณอาจารย์ที่สละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาที่ดีตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอพระคุณศาสตราจารย์พิเศษพิภพ วีระพงษ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ สำหรับการให้คำปรึกษาและข้อมูลในจัดทำวิทยานิพนธ์อันมีประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สำหรับคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ขอกราบขอพระคุณรองศาสตราจารย์ฉัตรรัตน์ เชื้อบุญชัย สำหรับความกรุณาที่รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอกราบขอพระคุณศาสตราจารย์พิเศษ ดร.พล ธีรคุปต์ สำหรับความเมตตาที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนยังต้องกราบขอพระคุณบุคคลที่เปรียบเสมือนอาจารย์ครูคนแรกของผู้เขียนทั้งนายโสพล จริงจิตรและนางนิตยา จริงจิตร บิดามารดาผู้ให้กำเนิด ให้ความรัก ให้การสั่งสอนเลี้ยงดู ให้โอกาสทางการศึกษาและให้กำลังใจเสมอมา และต้องขอขอบคุณนางสาววิชิตา จริงจิตร น้องสาวของผู้เขียนซึ่งให้การให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณนางสาวแพรวพรรณ เตชะโกศล ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือประสานงานติดต่อขอข้อมูล และใจกำลังใจตลอดการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมและผู้อ่านอยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบคุณที่ตั้งใจกล่าวให้แก่บุคคลทุกท่านที่ได้กล่าวไว้ใน ณ ที่นี้ และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอรับผิดขอไว้แต่เพียงผู้เดียว

ธัญชิตา จริงจิตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	4
บทที่ 2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ	5
2.1 ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ	5
2.1.1 สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ.....	5
2.1.2 สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง.....	20
2.1.3 สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ	25
2.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ	26
2.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางภาษีอากร.....	26
2.2.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางบัญชีและการเงิน.....	30
1) แนวคิดการรับรู้รายได้.....	30

2) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่าย	31
3) แนวคิดในการจับคู่รายได้และรายจ่าย.....	33
4) แนวคิดการวัดผลกำไร	35
5) แนวคิดมูลค่ายุติธรรม	40
บทที่ 3 หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ ใน ประเทศไทยและต่างประเทศ.....	44
3.1 หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ ในประเทศไทย.....	44
3.1.1 หลักเกณฑ์การคำนวณภาษีตามประมวลรัษฎากร.....	44
3.1.2 หลักเกณฑ์การคำนวณกำไรและขาดทุนตามมาตราฐานรายการทางการเงินไทย.....	79
3.2 หลักเกณฑ์ในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศของประเทศ สหรัฐอเมริกา.....	95
3.3 เปรียบเทียบหลักการรับรู้กำไรขาดทุนทางภาษีอากรและทางบัญชี	104
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ	107
4.1 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ.....	107
4.1.1 สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward).....	107
4.1.2 สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures).....	110
4.1.3 สัญญาออปชั่น (Option)	112
4.1.4 สัญญาสวอป (Swap).....	114
4.2 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง.....	116
4.3 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ	119
บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะ	122
5.1 บทสรุป	122
5.2 ข้อเสนอแนะ	124

บรรณานุกรม.....	125
ประวัติผู้เขียน.....	126

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงตัวอย่างการทำสัญญาฟิวเจอร์ส (Futures Contract).....	15
ภาพที่ 2 แสดงสิทธิในการซื้อหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Call Options)	17
ภาพที่ 3 แสดงสิทธิในการขายหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Put Options).....	18

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการค้าและการลงทุนทั่วโลกนั้นเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าและการมีข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ จึงทำให้การดำเนินกิจการต่าง ๆ นั้นมีธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศมากขึ้น อาทิ การซื้อขายสินค้าหรือบริการจากต่างประเทศ การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ การลงทุนและการบริหารความเสี่ยงจากการลงทุนด้วยการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น

ในปัจจุบันธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศนั้น ในต่างประเทศได้มีหลักเกณฑ์ทางภาษีอากรที่ชัดเจนว่า ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับตราสารอนุพันธ์ ธุรกรรมตราสารอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง ตลอดจนธุรกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ควรมีการรับรู้เพื่อตีราคาธุรกรรมนั้น ๆ ในการคำนวณภาษีอย่างไร

ประกอบกับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศได้มีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้น แต่ประเทศไทยยังคงขาดหลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศตามประมวลรัษฎากรที่มีความชัดเจน จึงทำให้เกิดปัญหาการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังนี้

ประการแรก ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัญญาอนุพันธ์ กล่าวคือ ประมวลรัษฎากรยังไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมดังกล่าวในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ในกรณีที่ธุรกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นระหว่างสองงวดบัญชี เนื่องจากการบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Marked to Market ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีในงวด ไม่สามารถนำมาตรา 65 มาใช้กับการบันทึกบัญชีในกรณีดังกล่าวได้ ปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าควรมีการบันทึกบัญชีแบบใด

ประการที่สอง ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ เพื่อป้องกันความเสี่ยง กล่าวคือ ประมวลรัษฎากรยังไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เพื่อการรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมดังกล่าวในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลแต่อย่างใด

ประการที่สาม ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมทางการเงินการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ กล่าวคือ ประมวลรัษฎากรยังไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม เพื่อรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมดังกล่าวในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ในกรณีที่ธุรกรรมการกู้ยืมเงินมีผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดจากการทำธุรกรรมกู้ยืมเงินจากต่างประเทศนั้น ถือเป็นรายได้ที่จะต้องนำมาคำนวณกำไรสุทธิซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่กำหนดให้ผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดจากการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ กำหนดให้สิทธินำไปรวมคำนวณเป็นมูลค่าต้นทุนของทรัพย์สินเพื่อการหักค่าสึกหรอและค่าเสื่อมราคา และนำไปเป็นรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิในอนาคตได้ หากเป็นกรณีการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเพื่อใช้ในการซื้อและลงทุนก่อสร้างติดตั้งเครื่องจักรที่ยังไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ ซึ่งส่งผลให้การคำนวณรายได้และรายจ่ายเพื่อจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลไม่สะท้อนถึงผลประกอบการของกิจการอย่างแท้จริง

ดังนั้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเรื่อง “ปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในการคำนวณภาษี” ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรและมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายการทางการเงินไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรและมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายการทางการเงินไทย
- 2) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

3) เพื่อศึกษาหลักกฎหมาย หลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการการตีราคาเพื่อคำนวณภาษี ในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในต่างประเทศ ทั้งทางด้านภาษีอากร และการบัญชีและการเงิน

4) เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีอากร

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

หลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศตาม ประมวลรัษฎากรขาดความชัดเจน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะทำการศึกษาหลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนจากการตีราคาในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ โดยจะศึกษาเฉพาะธุรกรรมที่เกี่ยวกับสัญญาอนุพันธ์ การซื้อขายตราสารอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง และการกู้ยืมเงินเท่านั้น ทั้งนี้จะศึกษาปัญหาการตีราคาธุรกรรมดังกล่าวข้างต้น และศึกษาหลักการ หลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติทางภาษีอากร มาตรฐานทางบัญชีและการเงินในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีพรรณนาและวิเคราะห์ โดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือคำอธิบาย บทความในหนังสือ บทความในวารสาร ประมวลรัษฎากร รวมถึงข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องโดยรวบรวมให้เป็นระบบโดยนำมาศึกษาเปรียบเทียบจากหลักบางประการของต่างประเทศ และวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะที่ชัดเจน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปประมวลระชฎากรให้มีความชัดเจนในการจัดเก็บภาษีอากรใน
ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

บทที่ 2

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

2.1 ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ ในการคำนวณภาษี ดังนั้น จึงต้องศึกษาลักษณะของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศอันได้แก่ ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับตราสารอนุพันธ์ทางการเงินและธุรกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นขอบเขตและสาระสำคัญของการศึกษา ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับธุรกรรมดังกล่าวเป็นการเฉพาะ โดยเนื้อหาในบทนี้จึงได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ และสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ

2.1.1 สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

สัญญาอนุพันธ์หรือตราสารอนุพันธ์ (Derivatives) เป็นสัญญาทางการเงินระหว่างบุคคล ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป และทำข้อตกลงจะซื้อขายสินทรัพย์อ้างอิง (Underlying Asset)¹ ได้แก่ หุ้นสามัญ ดัชนีกลุ่มหลักทรัพย์ สินค้าเกษตร ทองคำ โลหะมีค่าต่าง ๆ น้ำมันดิบ ดัชนีทางการเงิน เงินตราต่างประเทศ (อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราสกุลต่าง ๆ) อัตราดอกเบี้ย พันธบัตร หุ้นกู้ และตราสารเงินฝากประเภทอื่น เป็นต้น² โดยการทำข้อตกลงนั้นเป็นการตกลงจะซื้อขายสินทรัพย์อ้างอิงดังกล่าวในปัจจุบัน และจะทำการชำระราคากันในอนาคต³

¹ กลยา จันทะเดช, “ตราสารอนุพันธ์และการเปิดเผยข้อมูลตราสารอนุพันธ์,” วารสารวิชาชีพบัญชี 12 (เมษายน 2559): 109.

² ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร, “อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553): 119.

³ กลยา จันทะเดช, “ตราสารอนุพันธ์และการเปิดเผยข้อมูลตราสารอนุพันธ์,” วารสารวิชาชีพบัญชี 12 (เมษายน 2559): 109.

การทำสัญญาอนุพันธ์ที่อ้างอิงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนั้น การชำระราคาดังกล่าวทำได้โดยการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศด้วยจำนวนเงินและอัตราตามที่ได้ตกลงไว้ล่วงหน้า หรือชำระเงินส่วนต่างที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขที่ได้ระบุไว้ในสัญญา⁴

ดังนั้น สัญญาอนุพันธ์ดังกล่าวจึงถือเป็นเครื่องมือทางการเงินประเภทหนึ่ง ที่ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในหลายประการ อาทิ ใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง (Hedge Instruments) เพื่อบริหารความเสี่ยงในการระดมทุนและการลงทุน หรือใช้เป็นทางเลือกใหม่ในการลงทุน (Alternative Investments) เพื่อสามารถลงทุนภายใต้ระบบการซื้อขายที่มีความยุติธรรมและมีสภาพคล่องในการเปลี่ยนมือ เป็นต้น⁵

ตราสารอนุพันธ์มีวิวัฒนาการและหลักฐานย้อนไปถึงสมัยกรีกและโรมัน ที่พ่อค้าในยุคนั้นมีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าแบบ Forward Contract บทบาทของตราสารอนุพันธ์ เริ่มเกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1630 ที่อัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นการซื้อขาย Options ของดอกทิวลิป⁶

ธุรกรรมอนุพันธ์ในประเทศไทยได้มีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว โดยเป็นไปในลักษณะของการตกลงระหว่างคู่สัญญาด้วยกันเอง ซึ่งมักเป็นการตกลงของธนาคารพาณิชย์กับผู้ประกอบการที่ต้องการป้องกันความเสี่ยงซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยน และจากความผันผวนของอัตราดอกเบี้ย ธุรกรรมเหล่านี้จึงมักจำกัดอยู่ภายในกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีธนาคารแห่งประเทศไทยกำกับดูแลกิจกรรมของธนาคารพาณิชย์ในการเสนอบริการด้านอนุพันธ์⁷

ต่อมาประเทศไทยที่มีการซื้อขายล่วงหน้าอย่างเป็นทางการตามกฎหมาย มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2547 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติ

⁴ วิศรุต ศรีบุญนาค, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 43.

⁵ ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร, “อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553): 120.

⁶ ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร, อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553) : 119.

⁷ บริษัทตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัดมหาชน. Thailand Futures Exchange. (เมษายน 2549), หน้า 3.

สัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546⁸ เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อควบคุมการซื้อขายสัญญาฟิวเจอร์ส (Futures), ตราสารสิทธิ (Options) ที่อ้างอิงสินทรัพย์ประเภทตราสารทุนหรืออ้างอิงสินทรัพย์ประเภทตราสารหนี้ หรืออ้างอิงสินทรัพย์ประเภทราคาหรือดัชนีราคาอื่น ๆ โดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักของตลาดทุนไทย ได้จัดตั้ง บริษัท ตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) หรือ Thailand Futures Exchange (TFEX) ขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2547 เพื่อดำเนินการเป็นศูนย์กลางการซื้อขายสัญญาซื้อขายล่วงหน้าหรืออนุพันธ์ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว) เพื่อเป็นศูนย์กลางการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ และทำหน้าที่กำกับดูแลการซื้อขายและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการซื้อขายในตลาดอนุพันธ์เป็นไปอย่างมีระเบียบ โปร่งใส และเป็นธรรมต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อีกทั้งยังเป็นผู้พัฒนาให้การซื้อขายและการชำระราคาเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง เพื่อให้ผู้ลงทุนสามารถใช้ตราสารอนุพันธ์เป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงได้อย่างสะดวกและมั่นใจ และเป็นการเพิ่มทางเลือกของการลงทุน ตลอดจนเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับต่างประเทศมากขึ้น⁹

การดำเนินงานของ บริษัท ตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการ ก.ล.ต. โดยได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการเป็นศูนย์ซื้อขายสัญญาซื้อขายล่วงหน้าจากคณะกรรมการ ก.ล.ต. ตั้งแต่วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2548 อนุพันธ์ที่สามารถจัดให้มีการซื้อขายได้ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 คือ ฟิวเจอร์ส (Futures) ออปชัน (Options) และออปชันบนสัญญาฟิวเจอร์ส (Options on Futures) ของสินทรัพย์อ้างอิงประเภทต่าง ๆ ได้แก่¹⁰

- อ้างอิงกับตราสารทุน ได้แก่ ดัชนีราคาหลักทรัพย์ หลักทรัพย์
- อ้างอิงกับตราสารหนี้ ได้แก่ พันธบัตรรัฐบาล อัตราดอกเบี้ย
- อ้างอิงกับสินค้าโภคภัณฑ์ ได้แก่ โลหะมีค่า โลหะพื้นฐาน พลังงาน สินค้าเกษตร

⁸ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร. อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553) : 120.

⁹ บุษกร สุวพันธุ์วัฒนา, ผลกระทบจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ต่อการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ศึกษากรณีการใช้ตราสารอนุพันธ์ในการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ, (เอกัตศึกษาปริญามหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556) หน้า 11.

¹⁰บริษัทตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัดมหาชน. Thailand Futures Exchange. (เมษายน 2549), หน้า 3.

- อ้างอิงกับราคา ดัชนีราคาอื่น ๆ ได้แก่ อัตราแลกเปลี่ยน คาร์บอนเครดิต ดัชนีสินค้าโภคภัณฑ์

ในปัจจุบันตลาดสัญญาซื้อขายล่วงหน้าฯ ได้เปิดซื้อขายอนุพันธ์ทั้งสิ้น 9 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ SET50 Index Futures, SET50 Index Options, Single Stock Futures, Gold Futures, Gold-D, Interest Rate Futures, USD Futures, Sector Index Futures และ Rubber Futures โดยมีรายละเอียดดังนี้¹¹

บริษัท สำนักหักบัญชี (ประเทศไทย) จำกัด (Thailand Clearing House: TCH) จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2547 ภายใต้การกำกับดูแลของบริษัทศูนย์รับฝากหลักทรัพย์ (ประเทศไทย) จำกัด (Thailand Securities Depository: TSD) เพื่อทำหน้าที่รับประกันการชำระราคาการซื้อขายทุกรายการที่เกิดขึ้นในตลาดอนุพันธ์ โดยสำนักหักบัญชีจะเข้าเป็นผู้ซื้อให้กับผู้ขาย และเป็นผู้ขายให้กับผู้ซื้อ และมีการวางกฎเกณฑ์ เพื่อทั้งผู้ซื้อและผู้ขายลดความกังวลที่คู่สัญญาของตนจะไม่ปฏิบัติตามภาระผูกพันที่กำหนด ลดความกังวลในการหาคู่สัญญาที่มีความต้องการเหมือนกัน และมั่นใจได้ว่าผลประโยชน์ของนักลงทุนได้รับความคุ้มครองที่เพียงพอ นอกจากนี้ ยังมีการเรียกเก็บเงินประกัน (Margin) และการปรับมูลค่าหลักประกันทุก ๆ สิ้นวันทำการ โดยคำนวณมูลค่าฐานะสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่เหมาะสมแต่ละรายถืออยู่ (Open Position) จากนั้นจะเปรียบเทียบมูลค่าที่คำนวณได้ดังกล่าวกับมูลค่าของเงินประกันที่สมาชิกลงนามวางไว้ที่สำนักหักบัญชี หากเห็นว่าไม่เพียงพอสำนักหักบัญชีจะดำเนินการเรียกเงินประกันเพิ่มขึ้น ซึ่งกระบวนการปรับมูลค่าหลักประกันดังกล่าว เรียกว่า Mark to market หรืออาจกล่าวได้ว่าสำนักหักบัญชีมีการคิดกำไรขาดทุนทุกวัน เพื่อให้ความเสี่ยงลดลงก่อนที่จะเริ่มซื้อขายกันใหม่ในวันรุ่งขึ้น¹²

ในปัจจุบันสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศนั้น ได้แก่ สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forwards and Futures) สัญญาออปชั่น (Option) และสัญญาสวอป (Swap) ซึ่งปรากฏความหมายและลักษณะของสัญญา ดังต่อไปนี้

¹¹บริษัท ตลาดสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน). สินค้าใน TFEX [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.tfex.co.th/th/products/products.html>

¹² บุษกร สุวพันธ์วัฒนา, ผลกระทบจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ต่อการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ศึกษากรณีการใช้ตราสารอนุพันธ์ในการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ, (เอกัตศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556) หน้า 11-12.

1) สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forwards and Futures)

สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า มีลักษณะเป็นสัญญาที่มีการตกลงกันระหว่างคู่สัญญาว่าจะซื้อขายสินทรัพย์อ้างอิง (Underlying Asset) โดยมีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ตามราคาที่ตกลงกันในอนาคต เรียกว่า ราคาซื้อขายล่วงหน้า (Forward, Future Price) สำหรับวันที่กำหนดให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อให้เกิดธุรกรรมนั้น เรียกว่า วันชำระราคาและวันส่งมอบ (Settlement Date หรือ Delivery Date)¹³ ซึ่งข้อตกลงในวิธีการชำระราคานั้น สามารถตกลงได้ในสองทาง คือ การชำระราคาส่วนต่างตามสัญญาด้วยเงินสด (Cash Settlement) หรือการส่งมอบทรัพย์สินอ้างอิงทางกายภาพ (Physical Delivery)¹⁴ สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้านี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward Contract)

สัญญาฟอร์เวิร์ด หรือสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Currency Forward) คือ สัญญาที่กำหนดให้บุคคลหรือนิติบุคคลซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศในอนาคตด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า¹⁵ โดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้สัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเฉพาะในตลาดซื้อขายอย่างไม่เป็นทางการ (Over-the-counter Markets) ซึ่งเป็นการซื้อขายระหว่างสถาบันการเงิน หรือระหว่างสถาบันการเงินและลูกค้าของสถาบันการเงินนั้น¹⁶

คู่สัญญาในการทำสัญญาฟอร์เวิร์ด จะประกอบไปด้วยคู่สัญญาที่มีสถานะซื้อ ซึ่งเป็นฝ่ายที่ตกลงว่าจะซื้อสินทรัพย์อ้างอิง ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตที่มีกำหนดระยะเวลาที่เฉพาะเจาะจง ภายใต้ราคาที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า ในขณะที่คู่สัญญาอีกฝ่ายจะมีสถานะขายซึ่งเป็นฝ่ายที่ตกลงว่าจะขายสินทรัพย์อ้างอิง ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตที่มีการกำหนดระยะเวลาที่

¹³ มูทิตา กิติเรียงลาภ, “ภาษีเงินได้ตราสารอนุพันธ์ : การจัดเก็บและการจัดภาษีซ้อน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขากฎหมายภาษี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 26.

¹⁴ ภทรพร สหกิจพิจารณ์, “ปัญหาการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากบิทคอยน์: การรับรู้เงินได้,” (เอกัตศึกษาปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชากฎหมายการเงินและภาษีอากร คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559), หน้า 65.

¹⁵ วิศรุต ศรีบุญนาค, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 58.

¹⁶ จอห์น ซี ฮัล, แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : ฟอร์เวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชั่น (กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554). หน้า 2.

เฉพาะเจาะจง ภายใต้ราคาที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้การทำสัญญาฟอร์เวิร์ดเป็นข้อตกลงที่คู่สัญญาสามารถจัดทำขึ้นได้โดยความตกลงระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่ถูกจำกัดให้ต้องมีการจัดทำสัญญาด้วยมาตรฐานใดๆ ซึ่งอาจกำหนดวันเวลาในการส่งมอบที่เฉพาะเจาะจง หรือกำหนดวันเวลาในการส่งมอบเมื่อไหร่ก็ได้ตามที่คู่สัญญาเห็นว่าเป็นประโยชน์ร่วมกัน¹⁷ ซึ่งสัญญาฟอร์เวิร์ดมีหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น สัญญาฟอร์เวิร์ดหุ้นสามัญ (Equity Forward) สัญญาฟอร์เวิร์ดของหลักทรัพย์รายตัว (Forward Contract on Individual Stock) สัญญาฟอร์เวิร์ดของกลุ่มหลักทรัพย์ (Forward Contract on Stock Portfolio) สัญญาฟอร์เวิร์ดบนดัชนี (Forward Contract on Stock Index) เป็นต้น¹⁸

นอกจากนี้สัญญาฟอร์เวิร์ดมีลักษณะสำคัญ คือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอาจมีการตกลงเรื่องการชำระเงินประกัน เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระเงินของคู่สัญญาได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่สัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเฉพาะในตลาดซื้อขายอย่างไม่เป็นทางการ จึงทำให้คู่สัญญาที่มีความเสี่ยงจากลักษณะของสัญญาที่ไม่มีกฎหมายและรูปแบบ¹⁹ รวมทั้งข้อตกลงในสัญญาดังกล่าวนี้เป็นข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ จึงให้การทำสัญญาในลักษณะนี้ไม่เป็นที่เปิดเผยเนื่องจากความต้องการในการรักษาความลับในระหว่างคู่สัญญา จึงถือเป็นลักษณะเฉพาะของสัญญาฟอร์เวิร์ดที่ออกแบบมาเพื่อสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ที่จะเลือกทำธุรกรรม²⁰

ตัวอย่างที่ 1

นายแมน เข้าทำธุรกรรมสัญญาล่วงหน้าเพื่อขอซื้อเงินตราต่างประเทศเป็นเงิน 100 ดอลลาร์สหรัฐ ครบกำหนดชำระใน 4 เดือนข้างหน้า โดยกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้า \$1 เท่ากับ 36.1361 บาท ดังนั้น อัตราแลกเปลี่ยนที่ต้องชำระจะเท่ากับอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้า ณ วันที่ทำสัญญา (เมื่อเวลาผ่านไป อัตราแลกเปลี่ยนที่ต้องชำระยังคงเท่ากับที่ได้ตกลงไว้ตามสัญญา) โดยอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าจะเปลี่ยนไปตามปัจจัยในตลาดซึ่งขึ้นกับอัตราแลกเปลี่ยนทันที และอัตรา

¹⁷ จอห์น ซี ฮัล, แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : ฟอร์เวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชั่น (กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554). หน้า 86.

¹⁸ มุทิตา กิติเรียงลาภ, “ภาษีเงินได้ตราสารอนุพันธ์ : การจัดเก็บและการขจัดภาษีซ้อน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขากฎหมายภาษี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 26.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

²⁰ จิรพงษ์ เวชมงคล, “ปัญหาการบัญชีภาษีอากรสำหรับตราสารอนุพันธ์,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549). หน้า 19.

ดอกเบี้ยของเงิน²¹ ดังนั้นเมื่อครบกำหนด 4 เดือน นายแมนจึงต้องนำเงิน 3,613.61 บาท เข้าซื้อเงินตราต่างประเทศตามสัญญาฟอร์เวิร์ด

ตัวอย่างที่ 2

บริษัท A จำกัด เข้าทำสัญญาซื้อเงิน 1 ดอลลาร์สหรัฐล่วงหน้า ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 สำหรับการชำระในวันที่ 1 มีนาคม 2563 อัตราแลกเปลี่ยนทันทีในวันที่ทำสัญญานั้น เท่ากับ 35 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ สมมติว่าอัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยงของประเทศไทยเท่ากับ 5 % ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยที่ไม่มีความเสี่ยงของประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาเดียวกันเท่ากับ 3 %

ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 บริษัท A ได้รับใบแจ้งหนี้จากเจ้าหน้าที่การค้าในต่างประเทศจากสินค้าที่ซื้อเป็นจำนวนทั้งสิ้น 1 ดอลลาร์สหรัฐ โดยมีเงื่อนไขจะต้องชำระคืนในอีก 4 เดือน ข้างหน้า ดังนั้น บริษัท A ต้องการเงิน 1 ดอลลาร์สหรัฐเพื่อที่จะชำระให้กับเจ้าหน้าที่การค้าดังกล่าวในวันที่ 1 มีนาคม 2563 ดังนั้น เงินดอลลาร์สหรัฐที่บริษัท A ต้องปล่อยกู้คิดเป็นค่าปัจจุบันเป็นเงิน 0.99020 ดอลลาร์สหรัฐ กิจการต้องกู้เงินบาทเพื่อซื้อดอลลาร์สหรัฐวันนี้เป็นเงิน 34.65684 บาท ดังนั้น กิจการต้องชำระเงินบาทในอีก 4 เดือนข้างหน้าเป็นเงิน 35.2209 บาท เพื่อให้ได้เงิน 1 ดอลลาร์สหรัฐที่จะนำไปชำระหนี้ต่อไป²²

ตัวอย่างที่ 3

บริษัท B ผู้ส่งออกจะได้รับเงินจากการส่งออกมูลค่า 1,000,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอีก 3 เดือนข้างหน้า จึงเข้าทำสัญญาฟอร์เวิร์ด กับธนาคารเพื่อล็อครีตราแลกเปลี่ยนไว้ที่ 32.20 บาท ระยะเวลา 3 เดือน โดยเมื่อครบกำหนดเวลา บริษัท B จึงได้นำเงินดอลลาร์ที่ได้รับจากการส่งออกจำนวน 1,000,000 เหรียญสหรัฐไปแลกเปลี่ยนกับธนาคารตามสัญญาฟอร์เวิร์ด ดังนั้น

²¹ วิศรุต ศรีบุญนาท, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 59.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-63.

บริษัท B จึงได้รับเงินตามสัญญาฟอร์เวิร์ดจำนวน 32,200,000 บาท ทำให้บริษัท B ไม่รับรู้รายได้เป็นเงินบาทจำนวนแน่นอนตั้งแต่วันที่ทำสัญญา²³

จากตัวอย่างสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าฟอร์เวิร์ดข้างต้น จึงกล่าวได้โดยสรุปได้ว่า สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่กำหนดการส่งมอบเงินตราสกุลหนึ่งตามปริมาณที่กำหนดไว้กับเงินตราอีกสกุลหนึ่งตามปริมาณที่กำหนดไว้อย่างแน่นอนเช่นเดียวกัน ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนจะตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยในวันที่ทำสัญญา ส่วนการชำระและการส่งมอบจะเกิดขึ้นจนกว่าจะครบสัญญา²⁴

1.2) สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures Contract)

สัญญาฟิวเจอร์ส หรือตราสารอนาคตสำหรับการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Currency Futures) คือ สัญญาระหว่างบุคคลหรือนิติบุคคลที่จะซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้²⁵ ทั้งนี้สัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเฉพาะในตลาดซื้อขายที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ (Exchange-traded Markets) โดยจะมีการกำหนดเงื่อนไขหรือลักษณะต่างๆของสัญญาให้มีมาตรฐานที่แน่นอน²⁶ ซึ่งจะต้องมีข้อกำหนดที่แน่นอนเกี่ยวกับจำนวนและคุณภาพของสิ่งของที่ส่งมอบ รวมทั้งการกำหนดวันเวลาและสถานที่ในการส่งมอบ²⁷

สัญญาฟิวเจอร์สนั้น จะมีการกำหนดส่วนได้เสียไปตามสภาวะการณ์ตลาด (Mark-to-market) ในทุกสิ้นวันที่มีการซื้อขายและหากราคาสินทรัพย์อ้างอิงในสัญญาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นลบในจำนวนมากพอที่จะทำให้เกิดการเรียกเงินประกันเพิ่มเติม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อกระแสเงินสด (Cash Flows) ของคู่สัญญา แต่ในทางตรงกันข้าม หากมีการเคลื่อนไหวของสินทรัพย์อ้างอิงไปใน

²³ ธนาคารแห่งประเทศไทย. สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forward) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ForeignExchangeMarket/ForeignExchangeHedgingManual/Pages/Forward.aspx>.

²⁴ สมเดช โรจนคุรีเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 563.

²⁵ วิศรุต ศรีบุญภาค, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 69.

²⁶ จอห์น ซี ฮัล, แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : ฟอร์เวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชั่น (กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554). หน้า 4.

²⁷ พิพัฒน์ พิทยอัจฉริยกุล, อนุพันธ์ทางการเงิน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538). หน้า 13.

ทิศทางที่เป็นบวก คู่สัญญาก็สามารถถอนเงินสดออกได้ กล่าวคือ ในการทำสัญญาฟิวเจอร์สอาจมีกระแสเงินสดทั้งในทิศทางเข้าและออกเกิดขึ้นได้ในระหว่างช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องในการซื้อขายกับเวลาที่ครบกำหนดตามสัญญา²⁸

ด้วยเหตุที่สัญญาฟิวเจอร์ส เป็นสัญญาที่มีมาตรฐานที่แน่นอนเหมือนกันทุกสัญญาในตลาดซื้อขายที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ จึงทำให้การซื้อขายตราสารอนุพันธ์ประเภทนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในตลาดดังกล่าวมีสำนักหักบัญชี (Clearing House) ที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ประกันการส่งมอบและชำระราคาให้กับผู้ซื้อและผู้ขายในตลาด จึงสามารถช่วยลดความเสี่ยงของผู้ซื้อและผู้ขายได้ ทั้งนี้ สำนักหักบัญชียังทำหน้าที่เป็นตัวกลางและเป็นคู่สัญญาให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขาย โดยผู้ซื้อและผู้ขายจะไม่ทำสัญญากันโดยตรง สำนักหักบัญชีจึงเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงด้านเครดิตของคู่สัญญาแทนผู้ซื้อและผู้ขาย ด้วยเหตุนี้ ในตลาดจึงต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ กับผู้ที่เข้ามาซื้อขาย เพื่อป้องกันความเสี่ยง อาทิ การกำหนดว่าการซื้อขายสัญญาในตลาดต้องทำผ่านบริษัทสมาชิกของตลาด หรือการกำหนดเงินประกันที่ผู้ซื้อและผู้ขายต้องวางเป็นหลักประกันให้กับสำนักหักบัญชี เป็นต้น²⁹

นอกจากนี้ สัญญาฟิวเจอร์สมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้³⁰

1. ประเภทของสินทรัพย์อ้างอิง มี 2 ประเภท ได้แก่

1.1 กรณีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ (Commodity) การทำสัญญาฟิวเจอร์สจะต้องมีการกำหนดเกรดของสินค้าออกเป็นระดับต่างๆ เพื่อให้สะดวกต่อการกำหนดราคาซื้อขาย เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรที่มีความผันผวนในด้านคุณภาพและราคา

1.2 กรณีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Assets) การทำสัญญาฟิวเจอร์สไม่จำเป็นที่จะต้องกำหนดเกรดของสกุลเงิน แต่อย่างไรก็ดีสินทรัพย์ทางการเงินอาจมี

²⁸ สุปราณี ศรีเมือง, “ตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน : วิเคราะห์ในเชิงกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2548).หน้า 8.

²⁹ สุปราณี ศรีเมือง, “ตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน : วิเคราะห์ในเชิงกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2548).หน้า 8.

³⁰ ภัทธพงศ์ เจริญกิจจารุกร, “อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553):123-124.

ความแตกต่างกันในรายละเอียดของลักษณะสัญญาฟิวเจอร์ส เช่น Treasury Note กับ Treasury Bond ที่มีอายุการไถ่ถอนแตกต่างกัน

2. ขนาดของมูลค่าสัญญา (Contract Size) นั้น การกำหนดจำนวนและมูลค่าของสินทรัพย์อ้างอิงที่ต้องส่งมอบต่อ 1 สัญญา โดยการกำหนดขนาดของสัญญาดังกล่าว ในกรณีที่สัญญา มีขนาดใหญ่มากเกินไป ผู้ซื้อและผู้ขายอาจไม่สะดวกต่อการลงทุนเพราะต้องใช้เงินลงทุนมาก แต่ถ้าสัญญามีขนาดเล็กเกินไปอาจไม่คุ้มค่าใช้จ่ายในการทำธุรกรรม

3. การส่งมอบ (Delivery Arrangements) นั้น การทำสัญญาฟิวเจอร์สจะไม่มี การส่งมอบสินทรัพย์อ้างอิงกันจริงๆ แต่ผู้ซื้อและผู้ขายมักทำการหักกลบบัญชีกันก่อนวันครบกำหนดและ ประเมินกำไรขาดทุน และสำหรับสถานที่ส่งมอบจะถูกกำหนดโดยตลาด หากเป็นกรณีสินค้าโภคภัณฑ์ จะต้องคำนึงถึงความใกล้เคียงที่จะส่งผลกระทบต่อต้นทุนการขนส่งด้วย

4. วันส่งมอบ (Delivery Date or Settlement Date) นั้น การทำสัญญาฟิวเจอร์ส จะต้องระบุวันที่และเวลาในการส่งมอบ และวันเดือนปีในการส่งมอบอย่างชัดเจน

5. การกำหนดราคา (Price Quotes) นั้น มีหลักการว่า จะต้องสะดวกต่อการซื้อ ขาย และง่ายต่อการทำความเข้าใจ

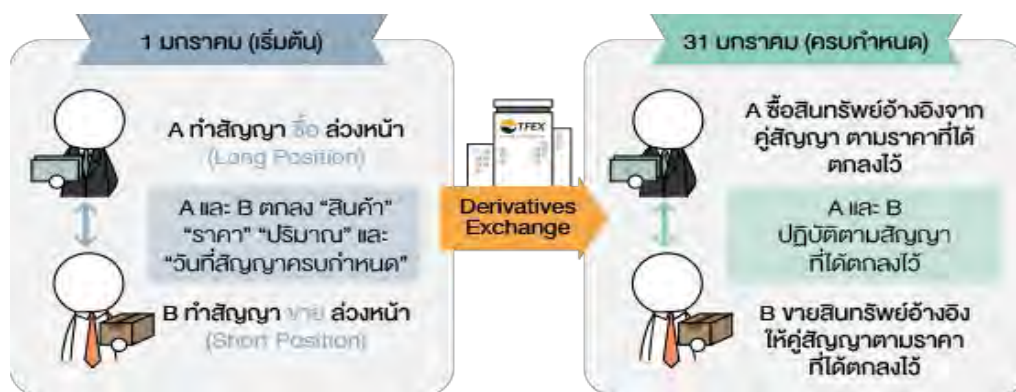
6. ขีดจำกัดการเคลื่อนไหวของราคา (Daily Price Movement Limits) นั้น จะถูก กำหนดโดยการเคลื่อนไหวของราคาประจำวันของราคาฟิวเจอร์ส และ

7. ขีดจำกัดเกี่ยวกับการถือครองสัญญา กล่าวคือ มีการกำหนดจำนวนสูงสุดของสัญญา ฟิวเจอร์สที่ผู้ลงทุนจะสามารถถือครองได้ในตลาด ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้นักเก็งกำไรถือครองสัญญา เป็นจำนวนมากอันจะส่งผลต่อราคาตลาด

ตัวอย่างเช่น

นาย A ทำสัญญาซื้อล่วงหน้า (Long Position) นำเข้าเครื่องเสียงจากประเทศ สหรัฐอเมริกาเพื่อมาจำหน่ายในประเทศไทยกับ นาย B ผู้ทำสัญญาขายล่วงหน้า (Short Position) โดยทั้งสองได้ตกลงสินค้า ราคา ปริมาณ และวันที่สัญญาครบกำหนด โดยจะต้องชำระค่าสินค้าเป็น เงินจำนวน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอีก 3 เดือนข้างหน้า ซึ่งทั้งสองได้ทำสัญญาฟิวเจอร์สไว้ในอัตรา

\$1 เท่ากับ 35.61 บาท ดังนั้นอีก 3 เดือนต่อมา นาย A และ นาย B จะต้องซื้อสินทรัพย์ตามที่ตกลงกันไว้กล่าวคือ 356,100 บาท

ภาพที่ 1 แสดงตัวอย่างการทำสัญญาฟิวเจอร์ส (Futures Contract)³¹

2) สัญญาออปชั่น (Option)

สัญญาออปชั่น หรือสิทธิเลือกซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Currency Option) คือ สัญญาระหว่างบุคคลที่ให้สิทธิผู้ถือสัญญาในการซื้อหรือขายสินทรัพย์อ้างอิงเป็นเงินตราต่างประเทศด้วยอัตราแลกเปลี่ยนตามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา โดยสิทธิเลือกบางสัญญาจะกำหนดให้กิจการสามารถเลือกใช้สิทธิได้เฉพาะในวันที่ครบกำหนด ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า “European option” แต่สิทธิเลือกบางสัญญาอาจกำหนดช่วงเวลาให้ผู้ถือสิทธิสามารถเลือกใช้สิทธิได้ในช่วงเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า “American option” ทั้งนี้สัญญาดังกล่าวมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากสัญญาอื่นๆ เนื่องจากสัญญาไม่มีผลบังคับให้ผู้ถือสิทธิต้องใช้สิทธิ หากการใช้สิทธิจะทำให้ผู้ถือสิทธิเลือกนั้นประสบผลขาดทุน เพราะสิทธิเลือกซื้อหรือขายสินทรัพย์อ้างอิงไม่ใช่ภาระผูกพันของผู้ถือสิทธิที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขหากผู้ถือสิทธิเสียประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากการใช้สิทธิตามสัญญา³² โดยที่สัญญาดังกล่าวจะมีการซื้อขายในตลาดซื้อขายที่มีการตั้งอย่างเป็นทางการและไม่

³¹ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. อนุพันธ์ (Derivatives) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.set.or.th/set/education/html.do?name=derivatives&showTitle=F>.

³² วิศรุต ศรีบุญนาค, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 79.

เป็นทางการ³³ และมักมีการกำหนดราคาของเงินตราต่างประเทศที่อ้างอิงให้เป็นดอลลาร์สหรัฐต่อหนึ่งหน่วยของเงินตราต่างประเทศสกุลที่กำลังพิจารณาอยู่ เนื่องจากเงินดอลลาร์สหรัฐเป็นเงินสกุลหลักซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วโลก ด้วยเหตุนี้มูลค่าของออปชันในเงินตราต่างประเทศจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราสกุลที่อ้างอิงนั้น โดยเปรียบเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐ³⁴

สัญญาออปชันมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้³⁵

1. ประเภทของสินทรัพย์อ้างอิง ได้แก่ หุ้นสามัญ (Stock Options) ดัชนีกลุ่มหลักทรัพย์ (Stock Index) สินค้าเกษตร ทองคำ โลหะมีค่าต่างๆ น้ำมันดิบ ดัชนีทางการเงิน หรืออัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราสกุลต่างๆ เป็นต้น
2. ราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือราคาตามสิทธิ (Exercise Price) เป็นราคาที่ถูกกำหนด ให้เป็นราคาจะซื้อหรือจะขายสินทรัพย์ที่ระบุตามสัญญาออปชัน ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “Strike Price”
3. วันครบกำหนดสัญญาหรือวันหมดอายุ (Expiration Date) คือ ระยะเวลาที่กำหนด ในการใช้สิทธิตามออปชัน
4. ผู้ซื้อหรือผู้ถือออปชัน คือ ผู้ลงทุนทั่วไปที่สนใจเข้ามาซื้อและจ่ายค่าธรรมเนียมแก่ผู้ขายหรือผู้ออกออปชัน เพื่อให้ได้สิทธิและหรือทางเลือกที่ใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้
5. ผู้ขายหรือผู้ออกออปชัน คือ ผู้ที่มีหน้าที่และภาระผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาออปชัน และ
6. ลักษณะการใช้สิทธิแบ่ง ได้เป็น 2 ประเภท คือ

³³ จอห์น ซี ฮัล, แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : พอร์เวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชัน (กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554). หน้า 255.

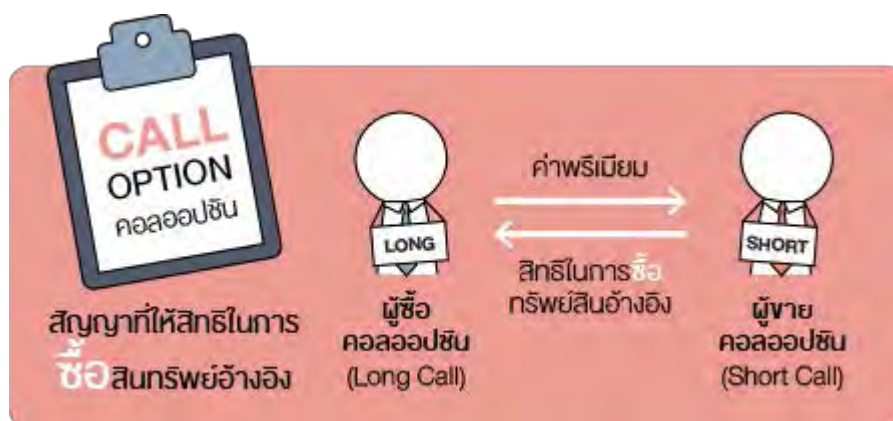
³⁴ จิรพงษ์ เวชมงคลกร, “ปัญหาการบัญชีภาษีอากรสำหรับตราสารอนุพันธ์,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2549).หน้า 28-29.

³⁵ ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร, “อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553):122-123.

6.1 สิทธิในการซื้อหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Call Options) เป็นสัญญาที่ให้สิทธิแก่ผู้ซื้อที่จะซื้อสินทรัพย์ที่ระบุไว้ตามจำนวนและราคาภายในระยะเวลาที่ผู้ขายกำหนด

ตัวอย่างเช่น

เมื่อ 1 ก.ค. 61 นายแดงซื้อ Call Options ของหุ้นสามัญ C จำนวน 100 หุ้น ราคาหุ้นละ 120 บาท และ วันครบกำหนดใช้สิทธิคือวันที่ 30 ก.ย. 61 หมายความว่า นับตั้งแต่ 1 ก.ค. – 30 ก.ย. 61 นายแดงมีสิทธิที่จะซื้อหุ้น C จำนวน 100 หุ้นได้ในราคา 120 บาท ต่อหุ้น แต่จะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ ต่อมา ในวันที่ 20 ก.ย. 61 ราคาหุ้น C ใน ตลาดมีราคา 110 บาทต่อหุ้น จะเห็นได้ว่า ถ้านายแดงซื้อหุ้นในตลาดถูกกว่า นายแดงก็อาจจะตัดสินใจไม่ใช้สิทธิตาม Call Options แต่ในทางกลับกันถ้า ณ วันที่ราคาหุ้น C ในตลาดเป็น 150 บาท นายแดงก็จะเลือกใช้สิทธิซื้อหุ้น C ได้ในราคาหุ้นละ 120 บาท แต่ได้หุ้นซึ่งมีมูลค่าหุ้นละ 150 บาท

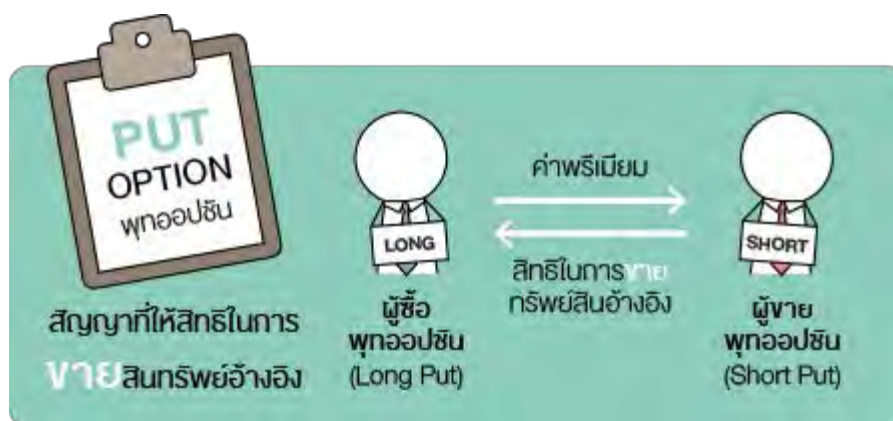
ภาพที่ 2 แสดงสิทธิในการซื้อหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Call Options)³⁶

6.2 สิทธิในการขายหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Put Options) เป็นสัญญาที่ให้สิทธิแก่ผู้ซื้อที่จะขายสินทรัพย์ที่ระบุไว้ตามจำนวนและราคาภายในระยะเวลาที่ผู้ขายกำหนด

³⁶ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. อนุพันธ์ (Derivatives) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.set.or.th/set/education/html.do?name=derivatives&showTitle=F>.

ตัวอย่างเช่น

นายแดงคาดการณ์ว่าในอนาคตหุ้น C จะมีแนวโน้มลดลง นายแดงควรจะไปซื้อออปชั่นที่ให้สิทธิในการขายหุ้น C ในราคาที่นายแดงพอใจ

ภาพที่ 3 แสดงสิทธิในการขายหลักทรัพย์ล่วงหน้า (Put Options)³⁷

3) สัญญาสวอป (Swap)

ระหว่างช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 เครื่องมือทางการเงินที่เรียกว่า สัญญาสวอปเงินตราต่างประเทศ (Currency Swaps) ได้ถูกนำเข้ามาสู่ตลาดการเงินระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ธนาคารใช้ลดความเสี่ยงและใช้ในการเก็งกำไร และปัจจุบันกลายเป็นนวัตกรรมทางการเงิน³⁸

สัญญาสวอป หรือสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) คือ สัญญาระหว่างบุคคลหรือนิติบุคคลตกลงแลกเปลี่ยนกระแสเงินสดต่างสกุลกันในช่วงอายุสัญญาด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ตกลงไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้สัญญาดังกล่าวไม่มีตลาดซื้อขายรองรับอย่างเป็นทางการ จึงมีลักษณะเป็นสัญญานอกตลาด (Over-the-counter)³⁹ โดยการ

³⁷ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. อนุพันธ์ (Derivatives) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://www.set.or.th/set/education/html.do?name=derivatives&showTitle=F>.

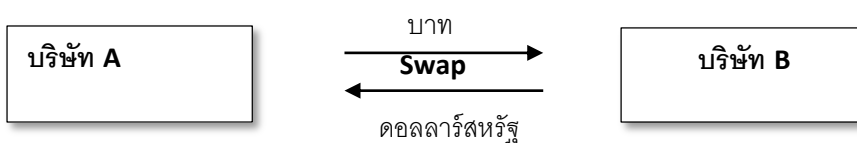
³⁸ ธัญมล ลิ้มคุณาวุฒิ, การทำ currency swap ในตลาด OTC ไทย (Currency Swap in Thailand OTC Market) (นิตยสารสถาบันบัณฑิต คมนะนิตศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 10.

³⁹ วิศรุต ศรีบุญภาค, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 72.

ตกลงทำสัญญาสวอปเงินตราต่างประเทศ (Currency Swaps) นั้น จะต้องมีการกำหนดเงินต้นของเงินตราในแต่ละสกุลอย่างชัดเจน ซึ่งโดยทั่วไปมักจะกำหนดเงินต้นของเงินตราทั้งสองสกุลให้เทียบเท่ากันภายใต้อัตราแลกเปลี่ยน ณ เริ่มต้นสวอป⁴⁰ ประกอบกับจะต้องมีการกำหนดดอกเบี้ยที่จะต้องจ่าย กำหนดเวลา วิธีการคำนวณ รวมทั้งรายละเอียดของการแลกเปลี่ยนอื่นๆ⁴¹

ตัวอย่างเช่น

บริษัท A อยู่ในประเทศอังกฤษ ออกหุ้นกู้ 100 ล้านปอนด์ ที่อัตราดอกเบี้ยคงที่ บริษัท B อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา กู้ยืมเงินจากธนาคารจำนวน 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ที่อัตราดอกเบี้ยลอยตัว การกู้ทั้งสองรายมีกำหนดระยะเวลา 5 ปี การกู้เงินถูกทำขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันและโดยทันที บริษัท A ขายเงิน 100 ล้านปอนด์ให้แก่บริษัท B ด้วยราคาตลาดในปัจจุบัน และได้รับ 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งสองบริษัทตกลงที่จะแลกเปลี่ยนเงินต้นกลับคืนกันเมื่อครบกำหนดระยะเวลา 5 ปี ที่อัตราแลกเปลี่ยนเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงราคาตลาด ในระหว่างระยะเวลาตามสัญญา 5 ปีนั้น บริษัท A จะชำระดอกเบี้ยเป็นระยะในจำนวนเงินที่เท่ากับอัตราดอกเบี้ยลอยตัวของเงินต้นสกุลดอลลาร์สหรัฐ จำนวน 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้แก่บริษัท B ส่วนบริษัท B ก็ชำระดอกเบี้ยให้แก่บริษัท A เป็นระยะ ๆ ในจำนวนเงินที่เท่ากับอัตราดอกเบี้ยคงที่ของเงินต้นสกุลปอนด์จำนวน 100 ล้านปอนด์⁴²

⁴⁰ จอห์น ซี ฮัล, แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : ฟอรัเวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชัน (กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554). หน้า 235.

⁴¹ พิพัฒน์ พิทยาอัจฉริยกุล, อนุพันธ์ทางการเงิน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538). หน้า 88.

⁴² Philip R. Wood, *Title Finance, Derivatives, Securitizations, Set-off and Netting*, Law and Practice of International Finance, (London; Sweet & Maxwell, 1995), pp.214-215.

2.1.2 สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง

ความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเกิดจากการทำรายการค้าในสกุลเงินต่างประเทศ การแปลงค่างบการเงิน และการดำเนินงานของธุรกิจที่อาจได้รับผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในทางอ้อม กิจกรรมจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการประเมินความเสี่ยงและการป้องกันความเสี่ยงแต่ละประเภท⁴³ ทั้งนี้ การป้องกันความเสี่ยงเป็นธุรกรรมที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เพราะการป้องกันความเสี่ยงช่วยลดความผันผวนของกระแสเงินสดและผลการดำเนินงาน การลดความผันผวนของกระแสเงินสดและผลการดำเนินงานช่วยให้กิจการ สามารถดำเนินธุรกิจได้ตามแผนโดยไม่ประสบกับปัญหาสภาพคล่องที่ส่งผลให้กิจการไม่สามารถดำเนินโครงการลงทุนเพื่อการเติบโตได้ตามแผน อีกทั้งลดโอกาสและต้นทุนจากการล้มละลาย ทำให้ได้รับประโยชน์ทางภาษีที่มีผลขาดทุนจากการดำเนินงานที่สามารถหักภาษีเงินได้นิติบุคคลในอนาคตได้ภายในระยะเวลาจำกัด⁴⁴

ลักษณะของสัญญาการป้องกันความเสี่ยงมี 3 ประเภท ดังนี้⁴⁵

1. การป้องกันความเสี่ยงจากมูลค่ายุติธรรม (Fair Value Hedge) หรือข้อผูกมัดแน่นอน (Firm Commitment) เป็นการประกันความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีการบันทึกไว้ในงบดุล หรือเพื่อซื้อ หรือขายสินทรัพย์ด้วยราคาที่กำหนดไว้แน่นอน ซึ่งยังไม่เคยมีการบันทึกบัญชีไว้ และบางส่วนของ สินทรัพย์หรือหนี้สินเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงเฉพาะ ที่จะมีผลต่อการรายงานกำไรหรือขาดทุน ได้แก่ สัญญาเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า หรือสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากเงินลงทุนหรือการกู้ยืมที่เป็นเงินตราต่างประเทศ สัญญาที่ผูกพันแต่ยังไม่ได้บันทึกบัญชีเพื่อซื้อสินค้าในราคาที่กำหนดไว้แน่นอน สัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากเงินให้กู้ยืมที่มีอัตราดอกเบี้ยคงที่ การซื้อสิทธิที่จะขายหุ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงของเงินลงทุนในหุ้น สัญญาโภคภัณฑ์ล่วงหน้าเพื่อป้องกันความเสี่ยงของ สินค้าโภคภัณฑ์คงเหลือ การวัดมูลค่าของ Hedge Item ด้วยมูลค่า ยุติธรรม รับรู้ผลกำไรขาดทุนในงบกำไรขาดทุน

⁴³ วิศรุต ศรีบุญนาท, ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554). หน้า 41.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

⁴⁵ ภัทธพงศ์ เจริญกิจจารุกกร, “อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 30 (มกราคม - มีนาคม 2553):127.

2. การป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge) หรือการพยากรณ์ (Forecast Transaction) เป็นการป้องกันความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในกระแสเงินสด ซึ่งเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีการบันทึกไว้ ในงบดุลหรือรายการที่คาดไว้ และมีผลต่อการรายงานกำไรหรือขาดทุน ได้แก่ เงินรับจากการขายสินค้าในอนาคตที่เป็นเงินตราต่างประเทศ การจ่ายชำระค่าเครื่องจักรที่จะซื้อในอนาคตที่เป็นเงินตราต่างประเทศ การจ่ายชำระค่าสินค้าและบริการที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นเงินตราต่างประเทศ การออก ตราสารหนี้ในอนาคตที่มีอัตราดอกเบี้ยลอยตัวหรือ ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น การวัดมูลค่าของ Hedge Item ด้วยมูลค่ายุติธรรมรับรู้ผลกำไรขาดทุนที่ระบุได้ว่ามี ประสิทธิภาพในการป้องกันความเสี่ยงโดยตรงใน ส่วนของผู้ถือหุ้น และรับรู้ผลกำไรขาดทุนส่วนที่ ไม่มีประสิทธิภาพในกำไรหรือขาดทุนสุทธิประจำงวด

3. การป้องกันความเสี่ยงของเงินลงทุนสุทธิ ในหน่วยงานต่างประเทศ (Hedge of Net Investment in Foreign Entity) บันทึกในลักษณะเดียวกับการป้องกันความเสี่ยงจากกระแสเงินสด (Cash Flow Hedge) ในข้อ 2. ถ้าการป้องกันความเสี่ยงไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ระบุไว้ กำไรหรือขาดทุนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ในมูลค่ายุติธรรมของ Hedge Item ที่ต้องมีการวัดค่าด้วยมูลค่ายุติธรรม การรายงานเหมือนกับตราสารการเงินอื่น นั่นคือขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการถือว่าเป็นเพื่อค้าหรือเพื่อขาย (ถ้าเป็นชนิดเพื่อค้าให้แสดงในงบกำไรขาดทุน และถ้าเป็นเพื่อขายให้แสดงในส่วนของผู้ถือหุ้น)

ตัวอย่างการป้องกันความเสี่ยงแบบ Hedging โดยใช้สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward Contract)

บริษัท บัญชีภาษีอากร จำกัด ได้ซื้อสินค้าจากต่างประเทศเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2561 เป็นเงิน 10,000 ดอลลาร์ สหรัฐ โดยกำหนดเวลาชำระหนี้ 60 วัน ครบกำหนดในวันที่ 30 มกราคม 2562 และในวันนี้บริษัทได้ทำสัญญา Forward Contract ซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าไว้กับธนาคารมีระยะเวลา 60 วัน จำนวนเงิน 10,000 ดอลลาร์ สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยน \$1 เท่ากับ 45 บาท⁴⁶

ตัวอย่างการป้องกันความเสี่ยงแบบ Hedging โดยใช้สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures Contract)

ตัวอย่างที่ 1

⁴⁶ สมเดช โรจนศิริเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 589.

สมมติว่าขณะนี้ในเดือนกรกฎาคม บริษัท A ซึ่งตั้งอยู่ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา รู้ว่าในเดือนกันยายน จะต้องจ่ายเงิน £100,000 แก่ผู้ขายสินค้าที่อยู่ประเทศอังกฤษ สมมติว่ามีข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า

$$\text{อัตราแลกเปลี่ยนทันทีในปัจจุบัน} = \$1.6920 / \text{£}$$

อัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าบนสัญญา Futures ซึ่งส่งมอบในเดือนกันยายน (แต่ทำสัญญาในปัจจุบัน) เท่ากับ $\$1.6850 / \text{£}$

บริษัท A สามารถป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนได้ โดยการซื้อ Futures อัตราแลกเปลี่ยนซึ่งจะครบกำหนดในเดือนกันยายน ลักษณะดังกล่าวนี้เท่ากับการกำหนดราคาไว้ล่วงหน้า เมื่อครบกำหนด บริษัท A ก็จะเตรียมเงินไว้ $\$1,685,000$ ไปแลกซื้อเงิน £ 1,000,000 เพื่อชำระหนี้ค่าสินค้า

ลองดูในอีกกรณีหนึ่ง สมมติให้บริษัท B เป็นผู้ส่งออกสินค้าในประเทศสหรัฐอเมริกาไปยังประเทศอังกฤษและในเดือนกรกฎาคม บริษัท B รู้ว่าจะได้รับเงินค่าสินค้าจากผู้ซื้อในประเทศอังกฤษในเดือนกันยายน เป็นเงิน £ 3,000,000 ถ้าได้รับเงินปอนด์มาแล้ว ต้องนำมาขอซื้อเป็นเงินดอลลาร์ แต่บริษัท B กลัวเรื่องความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินปอนด์และเงินดอลลาร์ในอนาคต ดังนั้นในเดือนกรกฎาคม บริษัท B อาจขอทำการขาย Futures ไว้ล่วงหน้า เป็นเงิน £ 3,000,000 ในอัตราแลกเปลี่ยน $\$1.685 / \text{£}$ วิธีการเช่นนี้ เป็นการกำหนดราคาไว้คงที่ก่อนล่วงหน้า ซึ่งเรียกว่าเป็นการ Hedging เช่นเดียวกับกรณีของบริษัท A แต่เป็นคนละด้านกัน

แม้ว่าการทำ Hedging จะช่วยป้องกันความผันผวนของราคาไว้ แต่ Hedgers ก็ยังคงมีความเสี่ยงเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของผลกำไร และขาดทุนได้ จากตัวอย่างเดิมสมมติว่าเมื่อถึงเดือนกันยายน อัตราแลกเปลี่ยนแบบทันทีเป็น $\$1.6600 / \text{£}$ ถ้าบริษัท A ไม่ได้ทำ Hedging ไว้ จะต้องใช้เงิน $\$1,660,000$ ไปซื้อเงินปอนด์ £ 1,000,000 แสดงว่าใช้เงินน้อยกว่าวิธีทำ Hedging ไว้ $\$1,685,000 - \$1,660,000 = \$25,000$ ในทางตรงกันข้ามถ้าอัตราแลกเปลี่ยนทันทีในเดือนกันยายน เท่ากับ $\$1.710 / \text{£}$ และถ้าบริษัท A ไม่ได้ทำ Hedging ไว้ จะต้องเสียเงินเพิ่มเท่ากับ $\$1,710,000 - \$1,685,000 = \$25,000$

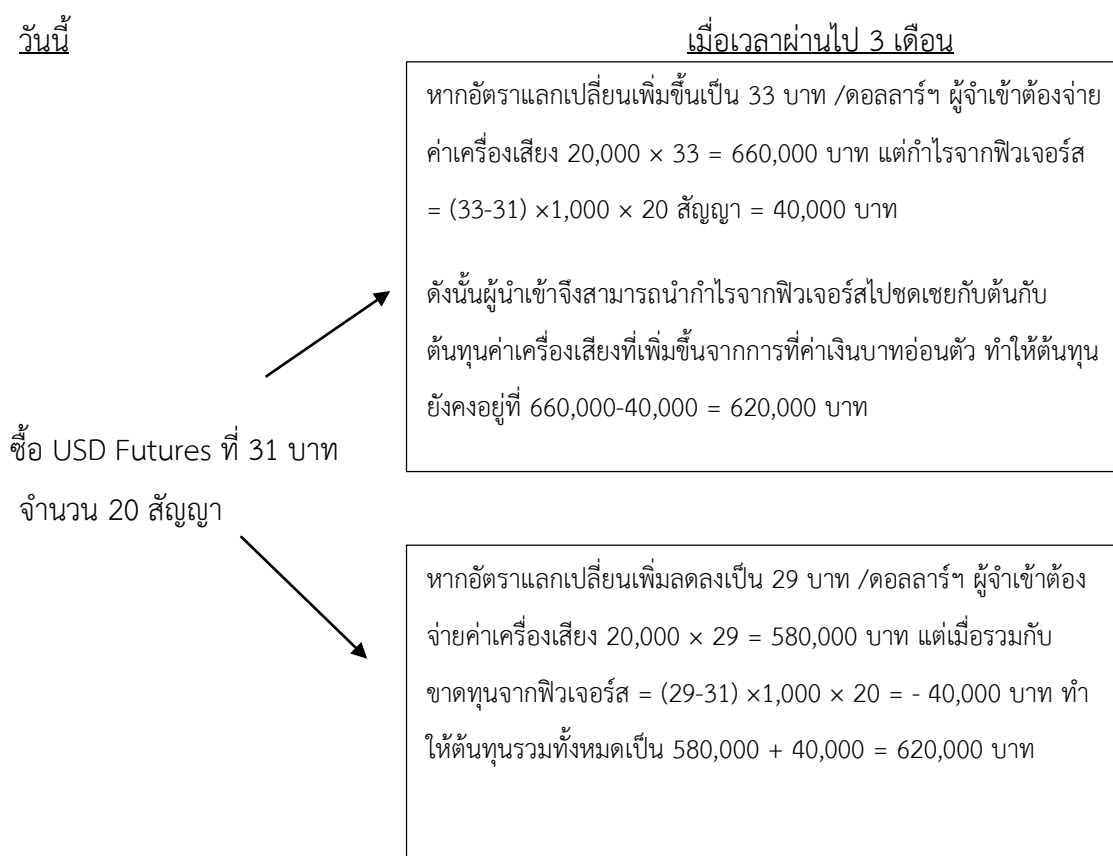
ในกรณีของบริษัท B ผลจะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับกรณีของบริษัท A ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าตามสัญญา Futures ที่จะส่งมอบในเดือนกันยายน มีระดับที่ต่ำกว่า $\$$

1.6850 / £ บริษัท B จะได้รับประโยชน์ถ้าขาย Futures เอาไว้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม แต่จะเสียประโยชน์ ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนทันทีในเดือนกันยายน มีค่าสูงกว่า \$ 1.6850 / £

ตัวอย่างที่ 2

นายกุง นำเข้าเครื่องเสียงจากประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อนำมาจำหน่ายในประเทศ จะต้องชำระค่าสินค้าเป็นจำนวน 20,000 ดอลลาร์ ในอีก 3 เดือนข้างหน้า หากผู้นำเข้ากังวลว่าในอีก 3 เดือนข้างหน้า ค่าเงินบาทจะอ่อนลง ก็สามารถป้องกันความเสี่ยงได้โดยการซื้อ USD Futures

หากราคา USD Futures ที่ครบอายุในอีก 3 เดือนข้างหน้าอยู่ที่ 31 บาท ต้นทุนของผู้นำเข้าในอีก 3 เดือนข้างหน้าจะอยู่ที่ $20,000 \times 31 = 620,000$ บาท เสมอ ไม่ว่าอัตราแลกเปลี่ยน ณ ขณะนั้นจะเคลื่อนไหวเป็นเท่าใด ดังนี้⁴⁷

⁴⁷ บริษัทตลาดอนุพันธ์ (ประเทศไทย) จำกัดมหาชน. ดอลลาร์ล่วงหน้า USD Futures.(พิมพ์ครั้งที่ 1 ; กุมภาพันธ์ 2555), หน้า

ตัวอย่างการป้องกันความเสี่ยงแบบ Hedging โดยใช้สัญญา Option

ในเดือนสิงหาคมนักลงทุนมีหุ้นบริษัท C อยู่ในมือราคาในตลาดในขณะนั้นเท่ากับ 102 บาทต่อหุ้น นักลงทุนกังวลว่าในอีก 2 เดือนข้างหน้าราคาหุ้นอาจลดลงอย่างมาก นักลงทุนอาจซื้อ Put option ที่จะครบกำหนดในเดือนตุลาคม โดยขอสิทธิที่จะขายหุ้นบริษัท C นี้ 500 หุ้น ในราคา 100 บาท ถ้าราคา Option นี้เท่ากับ 4 บาทต่อหุ้น นักลงทุนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่ซื้อ Put option นี้ทั้งสิ้น $500 \times 4 = 2,000$ บาท เมื่อครบกำหนดในเดือนตุลาคม ถ้าราคาตลาดของ C ลดต่ำกว่า 100 บาทต่อหุ้น นักลงทุนอาจตัดสินใจใช้สิทธิ ซึ่งจะทำให้ขาย C ได้รับเงิน $50,000 - 2,000 = 48,000$ บาท แต่ถ้าราคาขายของ C ในเดือนตุลาคมสูงกว่า 100 บาทต่อหุ้น นักลงทุนจะตัดสินใจไม่ใช้สิทธิและจะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น 2,000 บาทเท่ากับราคา Put option

จากการเปรียบเทียบการทำ Hedging กรณีใช้ Futures กับกรณีใช้ Option จะเห็นได้ว่าความแตกต่าง อยู่ตรงที่สัญญา Futures ป้องกันความเสี่ยงโดยการกำหนดราคา (Fixing the price) ไว้ล่วงหน้า ทำให้ไม่เกิดความผันผวนของราคา (Neutralize the risk) ในขณะที่ Options ป้องกันความเสี่ยงในลักษณะการประกันภัย (Insurance) ซึ่งช่วยป้องกันความเสี่ยงกรณีเกิดการผันผวนของราคาไปในทิศทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้ลงทุน (Adverse price movements) แต่ยังคงทำให้เกิดผลกำไรกรณีการเปลี่ยนแปลงของราคาไปในทิศทางตรงกันข้าม⁴⁸

ตัวอย่างการป้องกันความเสี่ยงแบบ Hedging โดยใช้สัญญาฟิวเจอร์ส สัญญาสวอป (Swap)

นาย A มีรายได้จากการขายสินค้าเป็นเงินบาท แต่ไปกู้ยืมเงินนาย B แดงในรูปของสกุลดอลลาร์ ดังนั้น เมื่อถึงกำหนดชำระดอกเบี้ยและเงินต้นนั้นจะต้องชำระเป็นเงินดอลลาร์ จึงต้องไปนำเงินบาทไปแลกเป็นเงินดอลลาร์เพื่อนำไปชำระหนี้ซึ่งจะไม่มีความแน่นอนในเรื่องอัตราแลกเปลี่ยน นาย A จะได้รับผลกระทบจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทและเงินดอลลาร์โดยตรง ดังนั้น การทำสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราสกุลเงินดังกล่าวจะช่วยลดความเสี่ยงลงได้⁴⁹

⁴⁸ กฤษฎา เสกตระกูล, รุ่งกัตราสารอนุพันธ์, เอกสารประกอบศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ตลาดทุน (TSI) สถาบันกองทุนเพื่อพัฒนาตลาดทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, หน้า 11 -12

⁴⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. สัญญาแลกเปลี่ยน (Swap) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www2.fpo.go.th/S-I/Source/ECO/ECO57.pdf>.

2.1.3 สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ

การส่งเงินออกไปให้กู้ยืมในต่างประเทศ จะต้องส่งเป็นสกุล เงินตราต่างประเทศเท่านั้น โดยสัญญาให้กู้ยืมต้องเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศด้วย ยกเว้น การให้กู้ยืมแก่กิจการในประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทยและประเทศ เวียดนาม ที่จะนำไปใช้เพื่อการค้าหรือการลงทุนในไทย หรือในประเทศดังกล่าว สามารถส่งเงินให้กู้ยืมเป็นเงิน บาทได้โดยฝากเข้าบัญชีเงินบาทของบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่นอก ประเทศเพื่อวัตถุประสงค์ทั่วไปของบุคคลในประเทศ ดังกล่าวได้ หรือสามารถส่งเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศได้ โดยสัญญาให้กู้ยืมจะเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศหรือ สกุลเงินบาทก็ได้ อย่างไรก็ตาม หากต้องการส่งเงินไปให้กู้ยืมที่ไม่เป็นไปตาม เงื่อนไขข้างต้น เช่น ให้กู้ยืมเป็นเงินบาทแก่กิจการใน ประเทศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับ ประเทศไทยและประเทศเวียดนาม เป็นกรณีที่ต้องขออนุญาตต่อเจ้าพนักงาน⁵⁰

ตัวอย่างเช่น

บริษัท ก. ทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร ข. ในประเทศจำนวน 40 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยคงที่ และบริษัท C ในประเทศสหรัฐอเมริกาทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร A ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อัตราดอกเบี้ยคงที่และเพื่อป้องกันความเสี่ยงของอัตราแลกเปลี่ยน บริษัท ก. ได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศกับบริษัท C (Cross Currency Swap) กรณีอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันทำสัญญา คือ 40 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นอัตราที่ใช้สำหรับการคำนวณภายใต้สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนี้ บริษัท C จ่ายเงินจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่บริษัท ก. ในขณะที่บริษัท ก. จะต้องจ่ายเงินจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่บริษัท C เมื่อถึงกำหนดเวลาตามข้อตกลง บริษัท ก. จะต้องจ่ายเงินจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่บริษัท C ซึ่งบริษัท C จะนำไปจ่ายคืนเงินกู้ยืมให้แก่ธนาคาร A ในขณะที่บริษัท C จะต้องจ่ายเงิน 40 ล้านบาทให้แก่บริษัท ก. ซึ่งบริษัท ก. จะนำไปจ่ายคืนเงินกู้ยืมให้แก่ธนาคาร ข. กรณีดังกล่าว บริษัท ก. และ บริษัท C ไม่มีการจ่ายเงินผลต่างของอัตราแลกเปลี่ยนกัน⁵¹

⁵⁰ ธนาคารแห่งประเทศไทย, คำถามคำตอบเกี่ยวกับระเบียบควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน (ปรับปรุงเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2560) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ForeignExchangeRegulations/FAQs/FAQs/คำถามคำตอบระเบียบควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน20%ปีใหม่.pdf>

⁵¹ สมเดช ไรจน์ศิริเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมีอาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 648.

ตัวอย่าง

บริษัทได้กู้เงินจากต่างประเทศมาในรูปของเงิน USD และการใช้คืนเงินกู้ต้องใช้คืนในรูปของเงินสกุล USD เช่นเดียวกัน บริษัทได้บันทึกบัญชีเงินกู้ด้วยอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่รับเงินกู้ขึ้นมา ซึ่งเงินต้นได้กู้มาทั้งก่อนและหลังวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 โดยเงินกู้ดังกล่าวได้ทำ Forward ไว้บางส่วน Cross Currency Swap บางส่วน และบริษัทต้องรับผิดชอบกับการขึ้นลงของอัตราแลกเปลี่ยนเอง บางส่วน บริษัทจึงหาหรือว่า ณ วันปิดบัญชีประจำปีคือ 31 ธันวาคม 2540 บริษัทจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเพื่อแปลงค่าเงินกู้ดังกล่าวตามมาตรา 65 ทวิ (5) (ก) เพื่อเป็นฐานในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลหรือไม่⁵²

กรณีบริษัทมีหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี ไม่ว่าจะบริษัทได้ทำ Forward หรือ Cross Currency Swap ไว้หรือไม่ บริษัทก็ต้องคำนวณค่าหรือราคาของหนี้สินนั้นเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์ขาย ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ตามมาตรา 65 ทวิ (5) วรรคหนึ่ง (ก) แห่งประมวลรัษฎากร⁵³

2.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

การคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศนั้นมีหลักเกณฑ์ทั้งในด้านภาษีและด้านบัญชี ในบทนี้ผู้เขียนจะอธิบายถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางภาษีอากร และหลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางบัญชีและการเงินในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาของการทำธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ในบทต่อไป

2.2.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางภาษีอากร

การกำหนดหลักเกณฑ์ใด ๆ ในทางภาษีอากรเพื่อจัดเก็บภาษีอากรนั้น จะต้องสอดคล้องและเป็นไปตามหลักภาษีอากรที่ดีของ อาดัม สมิธ (Adam Smith) ที่ต่อมาได้มีการพัฒนาแนวความคิดดังกล่าวโดยนักวิชาการรุ่นหลัง ซึ่งปัจจุบันหลักภาษีอากรที่ดีประกอบด้วยหลักการหลายหลักด้วยกัน

⁵² สมเดช โรจนศรีเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 652.

⁵³ หนังสือกรมสรรพากรที่ กค 0811/1602 ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2540

อันได้แก่ หลักความแน่นอน หลักความประหยัด หลักความเสมอภาค หลักการยอมรับ หลักการเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หลักการทำกำไร และหลักความยืดหยุ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้⁵⁴

1) หลักความแน่นอน

ภาษีอากรที่ดีจะต้องมีความแน่นอนทั้งในด้านจำนวนภาษีและอัตราภาษี เนื่องจากภาษีอากรถือเป็นรายได้หลักของรัฐ หากไม่สามารถจัดเก็บได้ตามที่ได้คาดการณ์ไว้อาจทำให้เกิดปัญหาต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และหากการจัดเก็บภาษีขาดความแน่นอนอาจทำให้การจัดเก็บภาษีอากรเป็นไปอย่างยากลำบาก และอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียภาษี⁵⁵

2) หลักความประหยัด

ภาษีอากรที่ดีจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีน้อยที่สุด โดยควรทำให้รายได้ภาษีที่ได้รับจากการจัดเก็บภาษีอากรหักด้วยค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีของรัฐเท่ากับภาระของภาษีที่ผู้เสียภาษีได้ชำระให้แก่รัฐ เพราะหากค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีของรัฐมีมากจะทำให้รายได้ที่รัฐได้รับน้อยลงไปด้วย

3) หลักของความเสมอภาค

ภาษีอากรที่ดีจะต้องก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียภาษีทุกคน การพิจารณาความเป็นธรรมสามารถพิจารณาได้สองส่วน ดังนี้⁵⁶

3.1) หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ (The Principle of Absolute Equity) หมายความว่า หากรัฐมีความต้องการเงินจากประชาชน ความต้องการของรัฐเมื่อสามารถคำนวณออกมาเป็นตัวเงินที่ชัดเจนได้แล้ว รัฐก็จะนำรายได้ที่ต้องการมาคิดอัตราส่วนต่อประชาชนหนึ่งคนว่า จะต้องรับภาระในจำนวนเงินคนละเท่าไร ประชาชนทุก ๆ คนจะต้องเสียภาษีในจำนวนเท่า ๆ กัน โดยไม่คำนึงถึงการหารายได้ของประชาชนแต่ละคน แต่ในความเป็นจริง หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์

⁵⁴ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจายรายได้. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552). หน้า 185.

⁵⁵ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจายรายได้. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552). หน้า 185.

⁵⁶ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจายรายได้. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552). หน้า 187-188.

ไม่สามารถนำมาใช้ได้ เนื่องจากรายได้และความสามารถในการหารายได้ของประชาชนแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน

3.2) หลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ (The Principle of Relative Equity) จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า ความเป็นธรรมสัมบูรณ์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ในความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ จึงมีแนวคิดเกี่ยวกับหลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ขึ้นมา โดยหลักการนี้ยังสามารถแยกออกได้เป็นอีกสองหลัก ดังต่อไปนี้

(1) หลักผลประโยชน์ที่ได้รับ (The Benefit Principle) หมายความว่า ผู้ใดได้รับประโยชน์จากรัฐมาก ผู้นั้นก็จะมีหน้าที่จะต้องเสียภาษีให้แก่รัฐมาก ส่วนประชาชนคนใดไม่ได้รับประโยชน์ก็ไม่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ โดยหลักการนี้มีข้อดี คือ ประชาชนที่เสียภาษีมีความพึงพอใจในการเสียภาษี เนื่องจากได้รับประโยชน์จากรัฐตามจำนวนภาษีที่ต้องชำระให้แก่รัฐ แต่การจัดเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์ก็ไม่สามารถใช้ได้ทางความเป็นจริง เนื่องจากการให้บริการของรัฐบางอย่างแก่ประชาชนไม่สามารถให้แก่ประชาชนโดยตรงได้ เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นเงินเท่าใด ส่วนในกรณีที่สามารถกำหนดเป็นเงินได้แต่ประโยชน์ที่ได้รับบางอย่างเป็นประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก เช่น การให้การศึกษาของสถาบันการศึกษาของภาครัฐ ถ้าหากรัฐจะหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์โดยเก็บค่าเรียนตามความเป็นจริง กรณีดังกล่าวจะทำให้ประชาชนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถเรียนหนังสือได้อย่างประชาชนที่มีฐานะดี ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในสังคม

(2) หลักความสามารถในการเสียภาษี (The Ability to Pay Principle) โดยความสามารถในการเสียภาษีสามารถพิจารณาได้จากทรัพย์สิน รายได้ และรายจ่าย เมื่อเปรียบเทียบแล้วรายได้เป็นเครื่องวัดความสามารถในการเสียภาษีที่ดีที่สุด เนื่องจากการวัดความสามารถจากรายจ่าย ในบางครั้ง มีรายจ่ายบางประเภทที่ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องวัดความสามารถในการเสียภาษีได้ เช่น รายจ่ายจากการรักษาพยาบาล⁵⁷

⁵⁷ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจายรายได้ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552). หน้า 188.

4) หลักการยอมรับ

การจัดเก็บภาษีอากรจะทำให้ได้ง่ายหากว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือและยอมรับการเสียภาษี หากรัฐบาลแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของภาษีที่ประชาชนชำระให้แก่รัฐ การกระทำดังกล่าวจะทำให้ประชาชนยอมรับการเสียภาษีมากยิ่งขึ้น⁵⁸

5) หลักการเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ภาษีอากรที่ดีจะต้องสามารถทำการบริหารจัดการจัดเก็บอย่างได้ผลในทางปฏิบัติ หากการบริหารการจัดเก็บหรือการตรวจสอบยังไม่ดี ภาษีดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นภาษีอากรที่ดี⁵⁹

6) หลักการทำรายได้

ภาษีที่ดีควรเป็นภาษีที่ทำรายได้ให้กับรัฐ กล่าวคือ เป็นภาษีที่มีฐานขนาดใหญ่และฐานภาษีสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วตามความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ⁶⁰ ต้องสามารถเก็บภาษีอากรได้มากเป็นกอบเป็นกำและต้องมีจำนวนรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีมากพอที่จะสามารถนำไปใช้จ่ายในการสาธารณสุข⁶¹ หรือเพียงพอต่อการดำเนินภารกิจของรัฐได้ ซึ่งภาษีจะทำรายได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการและขึ้นอยู่กับประเภทของภาษีด้วย

7) หลักความยืดหยุ่น

ภาษีที่ดีควรปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจของประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษีได้ง่าย และต้องไม่ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากผู้เสียภาษีที่ทำให้รายได้จากภาษีลดน้อยลง⁶²

⁵⁸ ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล, กฎหมายภาษีอากร (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที.เค.เอส. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2556). หน้า 56-57.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 57.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁶¹ ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, รายงานการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอากรของกระทรวงการคลัง, รายงานวิจัยโครงการวิจัยเสริมหลักสูตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ตุลาคม 2549, หน้า 10.

⁶² ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล, กฎหมายภาษีอากร (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที.เค.เอส. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2556). หน้า 57.

2.2.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการคำนวณภาษีทางบัญชีและการเงิน

ในการคำนวณภาษีทางบัญชีและการเงินมีแนวคิดในการรับรู้รายได้ แนวคิดการรับรู้รายจ่าย แนวคิดในการจับคู่รายได้และรายจ่าย (Matching Concept) แนวคิดการวัดผลกำไรและแนวคิดการกำหนดสกุลเงินหลักในการดำเนินงาน (Functional Currency) โดยผู้เขียนจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

1) แนวคิดการรับรู้รายได้

ก่อนจะศึกษาถึงแนวคิดการรับรู้รายได้ ในลำดับแรกควรทำความเข้าใจถึงความหมายของการรับรู้รายได้ก่อน ซึ่งการรับรู้รายได้ หมายถึง การรวมรายการรายได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในงบกำไรขาดทุน ซึ่งก็คือการบันทึกบัญชีรายได้เข้างบกำไรขาดทุน จุดรับรู้รายได้ (เมื่อใดที่กิจการควรบันทึกบัญชีรายได้) เป็นเรื่องสำคัญ เพราะการรับรู้รายได้ผิดงวดบัญชี จะทำให้การแสดงผลการดำเนินงานผิดพลาดไปด้วย⁶³

การรับรู้รายได้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับประเด็นที่ว่ากิจการควรรับรู้รายได้เมื่อใด หรือ ณ จุดใด ส่วนประเด็นของจำนวนรายได้นั้น โดยปกติจะเป็นจำนวนที่ได้ตกลงกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับรายการรายได้นั้น แต่หากมีความไม่แน่นอนดังกล่าวจะมีผลต่อการตัดสินใจว่าเมื่อใดกิจการจึงควรจะรับรู้รายได้⁶⁴โดยปกติ รายได้จะเกิดขึ้นเมื่อกิจกรรมหลักทางเศรษฐศาสตร์ หรือเหตุการณ์สำคัญส่วนใหญ่ได้เกิดขึ้น (Critical Event) เช่น เมื่อมีการส่งของ หรือเมื่อมีการเก็บเงินจากลูกค้า และมูลค่าของกิจกรรมนั้นสามารถกำหนดได้แน่นอน หรือประมาณการได้อย่างสมเหตุสมผล⁶⁵

เมื่อทราบความหมายของการรับรู้รายได้ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ลำดับต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดของการรับรู้รายได้ที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงแนวคิดของการรับรู้รายได้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ความเห็นด้วยกัน ดังนี้⁶⁶

1.1) แนวคิดการรับรู้รายได้ตามความเห็นของ Sprouse และ Moonitz

⁶³ นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร. ทฤษฎีการบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2554). หน้า 6-5.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-5.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-5.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-5 – 6-6.

Sprouse และ Moonitz ได้ให้ความเห็นว่า รายได้จะเกิดขึ้นเมื่อกิจกรรมหลักสิ้นสุดลง และเกณฑ์ในการวัดมูลค่าสามารถกำหนดได้แน่นอน

1.2) แนวคิดการรับรู้รายได้ตามความเห็นของ Hendriksen

Hendriksen เห็นด้วยกับแนวคิดของ Sprouse และ Moonitz ที่ว่ารายได้ควรรับรู้เมื่อกิจกรรมหลักหรืองานส่วนใหญ่ได้สำเร็จลง และการวัดมูลค่าของกิจกรรมนั้นไม่มีความลำเอียง และมีหลักเกณฑ์อย่างสมเหตุสมผล

1.3) แนวคิดการรับรู้รายได้ตามความเห็นของ AAA

AAA ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมหลักหรือเหตุการณ์สำคัญนี้เช่นกัน โดยยึดหลักการเกิดขึ้นแล้ว (Realization) ซึ่งเห็นว่ามูลค่าที่เพิ่มขึ้นนี้ควรมีการจัดสรรออกไปหลาย ๆ จุด หรืออาจกล่าวได้ว่ารายได้นั้นมิได้เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่ง ดังนั้น หากกิจการรายงานรายได้ ณ จุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดที่เกิดกิจกรรม หรือเหตุการณ์ที่สำคัญแล้ว แต่หากต่อมาภายหลังปรากฏว่ากิจการนั้นได้มีกิจกรรมอื่นอีก กิจการจะต้องแสดงถึงมูลค่าที่เพิ่มขึ้น ณ จุดเหล่านี้ด้วย

1.4) แนวคิดการรับรู้รายได้ตามความเห็นแม่บทการบัญชี

กิจการสามารถรับรู้รายได้ในงบกำไรขาดทุนได้ก็ต่อเมื่อมีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตเพิ่มขึ้น (เนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ หรือการลดลงของหนี้สิน) และเมื่อมูลค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตนั้นสามารถวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ หรืออย่างน้อยหนึ่งการรับรู้รายได้จะเกิดขึ้นพร้อมกับการรับรู้ส่วนที่เพิ่มขึ้นของสินทรัพย์หรือส่วนที่ลดลงของหนี้สิน

2) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่าย

ค่าใช้จ่ายเป็นรายการที่รับรู้ในงบกำไรขาดทุนและรวมคำนวณกำไรหรือขาดทุนสำหรับงวด เพื่อวัดผลการดำเนินงานในรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่งค่าใช้จ่ายตามคำนิยามที่ระบุไว้ในแม่บทการบัญชี หมายถึง การลดลงของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบระยะเวลาบัญชีในรูปกระแสออก เช่น การจ่ายเงินสดเพื่อแลกเปลี่ยนกับการบริการ การลดค่าของสินทรัพย์ในรอบระยะเวลาบัญชี เช่น การตี

ราคาที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ใหม่ การเพิ่มขึ้นของหนี้สินในรอบระยะเวลาบัญชี เช่น การได้มาซึ่งสินทรัพย์หรือบริการโดยการก่อหนี้สิน⁶⁷

2.1) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่าย AAA

AAA ให้ความเห็นไว้ในปี ค.ศ. 1948 ว่า ค่าใช้จ่าย รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและรายการขาดทุน และในปี ค.ศ. 1957 AAA ได้ให้ความเห็นใหม่โดยแยกความแตกต่างระหว่างค่าใช้จ่ายและรายการขาดทุนว่า ค่าใช้จ่าย หมายถึง ต้นทุนที่หมดสิ้นไปเนื่องจากการดำเนินงานประจำงวด ส่วนรายการขาดทุน หมายถึง ต้นทุนที่หมดสิ้นไปโดยไม่ได้ให้ประโยชน์ในการก่อให้เกิดผลผลิตแก่กิจการ⁶⁸

2.2) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่าย Sprouse และ Moonitz

Sprouse และ Moonitz ให้ความหมายของค่าใช้จ่ายได้ดังนี้
 ค่าใช้จ่าย คือ การลดลงของสินทรัพย์สุทธิ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้บริการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ หรือเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับของภาษีอากร
 จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายในความหมายของ AAA พิจารณาจากการวัดมูลค่าของสินทรัพย์และบริการ ส่วนค่าใช้จ่ายในความหมายของ Sprouse และ Moonitz พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์สุทธิ⁶⁹

2.3) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่ายตามคำนิยามตามศัพท์บัญชี

ศัพท์บัญชี ของสภาวิชาชีพบัญชีฯ ได้ให้คำนิยามของค่าใช้จ่ายว่า หมายถึง ต้นทุนส่วนที่หักออกจากรายได้ในรอบระยะเวลาการดำเนินงานหนึ่ง⁷⁰

2.4) แนวคิดการรับรู้ค่าใช้จ่ายคำนิยามตามแม่บทการบัญชี

⁶⁷ วรศักดิ์ ทุมมานนท์, การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รายการตัดบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิติ เพรส, 2547). หน้า 21.

⁶⁸ วรศักดิ์ ทุมมานนท์, การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รายการตัดบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิติ เพรส, 2547). หน้า 21.

⁶⁹ วรศักดิ์ ทุมมานนท์, การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รายการตัดบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิติ เพรส, 2547). หน้า 21.

⁷⁰ วรศักดิ์ ทุมมานนท์, การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รายการตัดบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิติ เพรส, 2547). หน้า 21.

ค่าใช้จ่าย หมายถึง การลดลงของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบระยะเวลาบัญชีในรูปกระแสออก หรือการลดค่าของสินทรัพย์ หรือการเพิ่มขึ้นของหนี้สิน อันส่งผลให้ส่วนของเจ้าของลดลง ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการแบ่งปันส่วนทุนให้กับผู้มีส่วนร่วมในส่วนของเจ้าของ

ค่าใช้จ่ายตามคำนิยามให้รวมถึง รายการขาดทุนและค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมตามปกติ (เช่น ต้นทุนขาย ค่าเสื่อมราคา เงินเดือนและค่าแรงงาน) ค่าใช้จ่ายมักอยู่ในรูปกระแสออก หรือการเสื่อมค่าของสินทรัพย์ (เช่น การด้อยค่าของสินทรัพย์)

รายการขาดทุนหรือผลขาดทุนไม่ถือเป็นองค์ประกอบแยกต่างหากจากค่าใช้จ่าย เนื่องจาก รายการขาดทุนแสดงถึงการลดลงของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากค่าใช้จ่าย เช่น รายการขาดทุนจากการขายสินทรัพย์

คำนิยามของค่าใช้จ่าย ยังรวมถึงรายการขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วย (Unrealized Loss) เช่น รายการขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

อนึ่ง รายการบางรายการ ถึงแม้มียอดทางเดบิต แต่ไม่ถือเป็นค่าใช้จ่าย เช่น ส่วนลดจ่าย (Sales Discount) รับคืนและส่วนลดที่ยอมให้ (Sales Return and Allowance) เนื่องจากรายการเหล่านี้เป็นการปรับปรุงยอดขาย หรือเป็นบัญชีปรับมูลค่า เพื่อให้ยอดขายแสดงยอดที่ถูกต้องตามความเป็นจริง⁷¹

3) แนวคิดในการจับคู่รายได้และรายจ่าย

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของบัญชีคือการจับคู่ผลความสำเร็จตามที่วัดด้วยรายได้ กับ ความพยายาม ตามที่วัดด้วยค่าใช้จ่าย หลักการจับคู่ค่าใช้จ่ายกับรายได้เป็นแนวทางสำหรับตัดสินว่า รายการใดบ้างที่จะเป็นค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีนั้น ๆ วิธีการคือ จะมีการบันทึกรายได้ตามหลักการเกิดขึ้นของรายได้ก่อนถัดจากนั้นจึงเอาค่าใช้จ่ายไปจับคู่กับรายได้⁷²

เมื่อพิจารณาหลักการเกิดขึ้นของรายได้คู่กันไปกับหลักการจับคู่ค่าใช้จ่ายกับรายได้ เราจะได้หลักที่นิยมเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า หลักเงินค้ำ (Accrual Basis) ในปัจจุบันนี้สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยได้บัญญัติศัพท์บัญชีคำนี้แล้วโดยเรียกว่า “เกณฑ์คงค้ำ”

⁷¹ นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร. ทฤษฎีการบัญชี (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2554). หน้า 6-20 – 6-21.

⁷² พิมพ์พร สุพัตพงษ์, ปัญหาความแตกต่างของการคำนวณรายได้และรายจ่ายตามประมวลรัษฎากรกับการรับรู้รายได้และค่าใช้จ่ายตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินของไทย ศึกษากรณีหลักการจับคู่รายได้และค่าใช้จ่ายจากการได้มาซึ่งสินทรัพย์ และการใช้สินทรัพย์ (เอกัตศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2557) หน้า 22.

ในปี ค.ศ. 1967 AAA ได้ให้ความเกี่ยวกับเกณฑ์การจับคู่รายได้และค่าใช้จ่ายว่า การเปรียบเทียบรายได้และค่าใช้จ่ายเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการรายงานค่าใช้จ่าย ซึ่งขึ้นอยู่กับความหมายและความสำเร็จ ในการรายงานรายได้ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนว่า ต้นทุน (คือการใช้สินค้าหรือบริการ) ควรมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับรายได้ที่รับรู้ภายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ดังนั้นกำไรสุทธิ จึงหมายถึง จำนวนของรายได้ที่สูงกว่าจำนวนของค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในงวดหนึ่งๆ

โดยปกติ กิจการจะรายงานค่าใช้จ่ายเมื่อกิจการได้รับรู้ค่าใช้จ่ายนั้น มาตรฐานการบัญชี เรื่อง การนำเสนองบการเงิน กำหนดว่างบกำไรขาดทุนต้องแสดงค่าใช้จ่ายเป็นรายการแต่ละบรรทัดพร้อมจำนวนเงิน และต้องนำค่าใช้จ่ายทุกรายการที่รับรู้ในระหว่างงวดมารวมคำนวณเพื่อหากำไรสุทธิ (กรณีที่ยาได้มากกว่าค่าใช้จ่าย) หรือขาดทุนสุทธิ (กรณีที่ค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้) สำหรับงวดนั้น⁷³

กิจการต้องเปิดเผยลักษณะและจำนวนของค่าใช้จ่ายที่รวมในการคำนวณกำไรหรือขาดทุนจากการดำเนินงานตามปกติแยกต่างหาก หากการเปิดเผยข้อมูลของรายการนั้นจะช่วยอธิบายถึงผลการดำเนินงานของกิจการในระหว่างงวดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4) แนวคิดการวัดผลกำไร

แนวคิดการวัดผลกำไรนั้น มีวิธีการวัดผลกำไรที่แตกต่างกัน เนื่องจากนักบัญชีแต่ละกลุ่มต่างมีความเห็นและเหตุผลสนับสนุนวิธีการวัดผลกำไรตามความเห็นของตน แต่หากได้วิเคราะห์ถึงวิธีการวัดผลกำไรของแต่ละแนวคิด จะพบว่าวิธีหลักเพียง 2 วิธี เท่านั้น ซึ่งวิธีที่หนึ่ง ได้แก่ การเปรียบเทียบมูลค่าของสินทรัพย์ในช่วงเวลาต่างกันตามแนวทางของงบดุล (Balance Sheets Approach) และวิธีที่สอง ได้แก่ การเปรียบเทียบรายได้และค่าใช้จ่ายตามแนวทางของงบกำไรขาดทุน (Income Statement Approach) โดยทั้งสองวิธีมีรายละเอียดดังนี้⁷⁴

3.1) การเปรียบเทียบมูลค่าของสินทรัพย์ในช่วงเวลาต่างกันตามแนวทางของงบดุล (Balance Sheets Approach) วิธีนี้จะเป็นการเปรียบเทียบทุนหรือสินทรัพย์สุทธิทั้งหมดของกิจการ และการวัดมูลค่าเพิ่ม

(1) การเปรียบเทียบทุนหรือสินทรัพย์สุทธิทั้งหมดของกิจการ

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-13.

การวัดผลกำไรตามวิธีนี้เกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับทุนและการรักษาระดับทุน โดยกิจการจะวัดมูลค่าที่เพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ตามระยะเวลาที่ถือสินทรัพย์นั้น หรือวัดผลกำไรจากการถือสินทรัพย์นั่นเอง นอกจากนี้ กิจการอาจวัดมูลค่าของสินทรัพย์จากมูลค่าในการจัดหา (Input Cost) หรือมูลค่าในการจำหน่าย (Output Value) ก็ได้

(2) การวัดมูลค่าเพิ่ม

แนวคิดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดมูลค่าในราคาที่มีหลักฐานสมบูรณ์ที่สุด หรือวัดมูลค่าตามเงินสดที่ได้รับ การตีราคาเพิ่มขึ้นจากมูลค่าในการจัดหาเป็นมูลค่าในการจำหน่ายทำให้เกิดกำไร เช่น กิจการบันทึกสินค้าคงเหลือในราคาทุนเมื่อซื้อมา แต่ขายสินค้านั้นในราคาตลาด หรือมูลค่าสุทธิที่ได้รับ (Net Realizable Value) กล่าวคือ มูลค่าจะเพิ่มขึ้นเมื่อแปรสภาพสินทรัพย์นั้นเป็นเงินสด ซึ่งราคาทุนปัจจุบันจะมีมูลค่าใกล้เคียงกับมูลค่าสุทธิที่ได้รับมากกว่าราคาทุนเดิม อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการตีราคานี้เหมาะสำหรับการตีราคาสินทรัพย์เฉพาะอย่างมากกว่าการตีราคาปัจจุบันของกิจการทั้งหมด เพื่อเสนอต่อผู้ลงทุนหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3.2) การเปรียบเทียบรายได้และค่าใช้จ่ายตามแนวทางของงบกำไรขาดทุน (Income Statement Approach)

แนวคิดนี้เป็นวิธีการวัดผลกำไรโดยใช้หลักเกณฑ์ความเกี่ยวพันโดยตรงระหว่างต้นทุนที่เกิดขึ้นกับรายได้ที่มาจากรายการเดียวกัน ซึ่งกำหนดให้กิจการรับรู้รายได้พร้อมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากรายการหรือเหตุการณ์ทางบัญชีเดียวกัน อย่างไรก็ตาม กิจการอาจเปลี่ยนมูลค่าของรายการจากราคาทุนเดิมเป็นราคาที่เป็นจำนวนเงินตามอำนาจซื้อ เพื่อแสดงกำไรจากการดำเนินงานและกำไรขาดทุนจากการถือครองสินทรัพย์นั้น

นอกจากวิธีการวัดผลกำไรที่แตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักบัญชีแต่ละกลุ่มยังมีแนวคิดที่แตกต่างกันในเรื่องดังกล่าว ดังนี้⁷⁵

(1) นักบัญชีกลุ่มดั้งเดิม (Classical School)

นักบัญชีกลุ่มนี้สนับสนุนวิธีการวัดผลกำไรตามวิธีกำไรทางบัญชี ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “การบัญชีราคาทุน” (Historical Cost Accounting) เนื่องจากนักบัญชีกลุ่มนี้ยึดถือข้อสมมติในการจัดทำและนำเสนองบการเงินและมาตรฐานบัญชี

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

(2) นักบัญชีกลุ่มใหม่ (Neoclassical School)

นักบัญชีกลุ่มนี้ได้ยึดถือข้อสมมติดังกล่าวในข้อ (1) แต่สนับสนุนแนวคิดในเรื่องอำนาจซื้อจึงทำให้เกิดการวัดผลกำไรทางบัญชี ซึ่งปรับด้วยดัชนีราคา (General Price Level Adjusted Accounting Income)

(3) นักบัญชีกลุ่มพัฒนา (Radical School)

นักบัญชีกลุ่มนี้ให้ความสนใจในเรื่องแนวคิดเรื่องราคาปัจจุบัน จึงสนับสนุนการวัดผลกำไร 2 วิธีดังนี้

(ก) วิธีการบัญชีตามราคาทุนปัจจุบัน (Current Cost Accounting) และกำไรที่วัดได้จะเป็นกำไรในปัจจุบัน (Current Income)

(ข) วิธีการบัญชีตามราคาทุนปัจจุบันที่ปรับด้วยดัชนีราคา (General Price Level Adjusted Current Cost Accounting) และวัดผลกำไรด้วยกำไรในปัจจุบันที่ปรับด้วยดัชนีราคาแล้ว ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกำไรของกิจการ ได้แก่ ปัจจัยภายนอกที่กิจการควบคุมไม่ได้ และปัจจัยภายในที่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารของกิจการจะกำหนดและควบคุมได้

อย่างไรก็ตามการแสดงรายการกำไรในลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงรายการที่ใช้ในการคำนวณกำไร ซึ่งมีอยู่สองแนวคิด แนวคิดที่หนึ่ง ได้แก่ ผลการดำเนินงานในปัจจุบัน (The Current Operating Concept of Income) และแนวคิดที่สอง ได้แก่ “รวมหมดทุกอย่าง” (The All – Inclusive Concept of Income or The Clean – Surplus Concept) โดยทั้งสองแนวคิดดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้⁷⁶

(1) แนวคิดผลการดำเนินงานในปัจจุบัน

แนวคิดนี้เน้นถึงประโยชน์ของตัวเลขกำไร คือ กำไรจากการดำเนินงานของกิจกรรมภายใต้สถานการณ์ตามปกติของกิจการ ดังนั้น การคำนวณกำไรหรือขาดทุนสุทธิสำหรับงวด จะไม่รวมรายการ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกิจกรรมตามปกติ ตามวิธีนี้รายการที่ไม่รวมในการคำนวณกำไรหรือขาดทุนสุทธิจะถือเป็นรายการปรับปรุงเข้ากำไรสะสมโดยตรง

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้ แนวคิดนี้มุ่งที่จะวัดประสิทธิภาพของกิจการในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทรัพยากรของกิจการดังกล่าวประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้บริหาร ดังนั้น งบกำไรขาดทุนจึงควรแสดงรายการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในงวดปัจจุบันเท่านั้น

(2) แนวคิดรวมหมดทุกอย่าง

แนวคิดนี้อ้างว่ากำไรที่มีประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูลมากที่สุด ควรรวมรายการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการเพิ่มหรือการลดในส่วนของเจ้าของ (ยกเว้นการจ่ายเงินปันผลและรายการเกี่ยวกับทุน) แนวคิดนี้ทำให้กิจการคำนวณกำไรจากส่วนที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดในส่วนของเจ้าของ โดยการบันทึกรายการทั้งหมดที่เกิดขึ้นหรือจากการตีราคาสินทรัพย์และหนี้สินขึ้นใหม่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ยกเว้นรายการที่เกี่ยวกับการจ่ายปันผลหรือรายการที่เกี่ยวกับทุน) รวมเข้าเป็นผลกำไรในงวดนั้น ๆ ขณะนี้งบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ (Comprehensive Income Statement) ใช้แนวคิดนี้

แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจาก The American Accounting Association (AAA) ซึ่งให้ความเห็นไว้ใน “A Tentative Statement of Accounting Principle Underlying Corporate Financial Statement” ในปี ค.ศ. 1936 และยังให้ความเห็นไว้อีกในปี ค.ศ. 1941 และ ค.ศ. 1948 ว่างบกำไรขาดทุนสำหรับงวดใดงวดหนึ่งควรแสดงรายได้และค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยไม่คำนึงว่าเป็นผลจากการดำเนินงานในปัจจุบันหรือไม่

Sprouse และ Moonitz สนับสนุนแนวคิดนี้เพราะว่ากำไรสุทธิของกิจการสำหรับงวด คือ จำนวนที่เพิ่มขึ้นในส่วนของเจ้าของ โดยสมมติว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในดัชนีราคาหรือการลงทุนเพิ่มหรือการแบ่งปันส่วนทุนให้เจ้าของ ดังนั้น แนวคิดนี้จึงสนับสนุนให้กิจการแสดงรายได้ และค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างงวดในงบกำไรขาดทุน โดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่มาของรายได้และค่าใช้จ่าย รายการทุกรายการที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของงวดควรรวมอยู่ในงบกำไรขาดทุน ส่วนรายการพิเศษในแสดงต่อจากกำไร (ขาดทุน) สุทธิจากการดำเนินงาน⁷⁷

อย่างไรก็ตาม แนวคิดรวมหมดทุกอย่างนี้ ก็มีทั้งผู้ที่สนับสนุนและผู้ที่คัดค้านด้วย ซึ่งให้เหตุผลของการสนับสนุนและเหตุผลของการคัดค้านไว้ดังนี้

⁷⁷ นิพนธ์ เหมโชคชัยชนะ และ สิงห์ชัย อรุณวุฒิมงคล, การบัญชีภาษีอากร (กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็น เพรส, 2558). หน้า 5-13 – 5-14.

(1) เหตุผลที่สนับสนุนแนวคิดนี้

(ก) การแสดงรายได้และค่าใช้จ่ายทั้งหมดในงบกำไรขาดทุน ทำให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจได้ง่าย และสามารถประเมินความสำคัญของรายการและผลกระทบของรายการที่มีผลต่อการดำเนินงาน

(ข) การแสดงรายการดังกล่าว พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดของรายการที่เกิดขึ้นทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์รายการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ค) การที่ผู้บริหารสนใจแต่เฉพาะกำไรสุทธิจากการดำเนินงาน อาจทำให้ปริมาณรายการต่าง ๆ ผิดพลาดได้

(ง) ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้ เห็นว่า ผลรวมของกำไร (ขาดทุน) สุทธิ แต่ละงวดควรเท่ากับกำไร (ขาดทุน) สุทธิรวมทั้งหมด กิจกรรมจึงควรรวมรายการพิเศษไว้ในงบกำไรขาดทุน วิธีนี้เป็นวิธีเดียวที่ยุติธรรมและสมบูรณ์ในการรายงาน

(จ) ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้ เห็นว่า ผลรวมของกำไร (ขาดทุน) สุทธิ แต่ละงวดควรเท่ากับกำไร (ขาดทุน) สุทธิรวมทั้งหมด กิจกรรมจึงควรรวมรายการพิเศษไว้ในงบกำไรขาดทุน วิธีนี้เป็นวิธีเดียวที่ยุติธรรมและสมบูรณ์ในการรายงานผลการดำเนินงานของกิจการ บุคคลกลุ่มนี้เชื่อว่ารายการพิเศษและรายการปรับปรุงแก้ไขกำไร (หรือรายการแก้ไขข้อผิดพลาดที่สำคัญ และผลสะสมของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบัญชี) งวดก่อนเป็นส่วนหนึ่งของกำไรทั้งหมดของกิจการ การไม่รวมรายการดังกล่าวไว้ในงบกำไรขาดทุน อาจทำให้ผู้ใช้งบการเงินเหล่านี้อาจได้เมื่อผู้ใช้พิจารณาบทวนผลการดำเนินงานหลายงวด

(ฉ) กิจกรรมควรแสดงรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะรายการนั้นจะเป็นรายการปกติหรือรายการพิเศษ ในงวดที่รายการดังกล่าวเกิดขึ้น และควรนำปารวมคำนวณเพื่อหากำไรหรือขาดทุนสำหรับงวดนั้นด้วย

(ช) ในบางกรณีการจัดประเภทรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีเป็นรายการพิเศษอาจมีข้อโต้แย้งหรือไม่ชัดเจน ดังนั้น หากยอมให้มีการใช้ดุลยพินิจว่า งบกำไร

ขาดทุนโดยรวมหรือไม่รวมรายการใด หรือควรปรับปรุงรายการใด ผลแตกต่างจะเกิดขึ้นอย่างมาก สำหรับการพิจารณารายการที่ไม่ชัดเจนหรือมีข้อโต้แย้งดังกล่าว⁷⁸

ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้เชื่อว่าการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของรายการพิเศษในงบกำไรขาดทุน จะทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถประเมินความสำคัญของรายการและผลของรายการที่มีต่อการดำเนินงานได้ดีกว่า⁷⁹

(2) เหตุผลที่คัดค้านแนวคิดนี้

(ก) การแสดงรายได้และค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นผลมาจากการดำเนินงานตามปกติหรือไม่ อาจทำให้เกิดการอธิบายรายการที่ไม่ชัดเจน หรือการไม่เข้าใจตัวเลขในงบกำไรขาดทุน ซึ่งส่งผลให้การวิเคราะห์งบการเงินผิดพลาดได้ง่าย

(ข) ถ้าหากรายได้และค่าใช้จ่ายที่ถือเป็นรายการพิเศษในงวดบัญชีก่อนผิดพลาดและรายการดังกล่าวได้นำมารวมอยู่ในงบกำไรขาดทุนของงวดบัญชีปัจจุบันแล้ว จะมีผลทำให้

กำไรหรือขาดทุนของกิจการผิดพลาดไปอย่างน้อยสองงวดคือ งวดบัญชีก่อนและงวดบัญชีปัจจุบัน⁸⁰

5) แนวคิดมูลค่ายุติธรรม

แนวคิดการกำหนดให้แสดงมูลค่ายุติธรรม (Mark to Market) เป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อสะท้อนมูลค่าปัจจุบันของสินทรัพย์และหนี้สิน หรือการตีราคาทรัพย์สินโดยใช้ราคาซื้อขายโดยตรง (ราคาตลาด)⁸¹ ซึ่งมูลค่ายุติธรรม หมายถึง มูลค่าที่จะได้รับจากการขายสินทรัพย์ หรือมูลค่าที่จะต้องจ่ายเพื่อโอนหนี้สินของธุรกรรมปกติ (orderly transaction) ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เล่นในตลาด (market participant) ณ วันวัดมูลค่า (หรือที่รู้จักกันเป็นการทั่วไปในชื่อ “exit price”) โดยมาตรฐานการรายงานทางการเงินต่างประเทศ ฉบับที่ 13 ได้กำหนดรายละเอียดของมูลค่ายุติธรรมไว้ดังนี้⁸²

⁷⁸ นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และ สิงห์ชัย อรุณวุฒิมงคล, การบัญชีภาษีอากร (กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็น เพรส, 2558). หน้า 5-13 – 5-14.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹ อัมพร เทียงตระกูล, “แนวคิดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สิน,” วารสารสุทธิปริทัศน์ 74 (กันยายน - ธันวาคม 2553): 122.

⁸² International Accounting Standards Board. 2011. International Financial Reporting Standards No. 13, Fair Value Measurement. IFRS Foundation.

- 1) ลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สินที่นำมาใช้วัดโดยอ้างอิงตามลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สินที่ผู้เล่นในตลาด เช่น ลักษณะทำเลที่ตั้งของสินทรัพย์ เป็นต้น
- 2) ลักษณะธุรกรรม (transaction): โดยอ้างอิงราคาจากธุรกรรมในตลาดซึ่งเป็นตลาดที่มีปริมาณการทำธุรกรรมมากที่สุด และเป็นตลาดที่สถาบันการเงินสามารถเข้าถึงได้
- 3) ลักษณะผู้เล่นในตลาด (market participant) โดยอ้างอิงจากสมมุติฐานที่ผู้เล่นในตลาด พึงพิจารณาใช้เพื่อให้ได้ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจสูงสุด
- 4) ลักษณะราคาอ้างอิงราคาจากตลาด (principal market หรือตลาด most advantageous market) แล้วแต่กรณี โดยไม่ต้องปรับปรุงต้นทุนการทำรายการ (transaction cost) เนื่องจากต้นทุนดังกล่าว ไม่ได้เกิดจากลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สินที่จะทำการวัดมูลค่า แต่จะขึ้นอยู่กับลักษณะการทำธุรกรรมเป็นหลัก

ตัวอย่างการพิจารณามูลค่ายุติธรรม

สถาบันการเงิน ก. ซื้อหุ้นบริษัท ฮ ซึ่งเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาด London Stock Exchange ซึ่งมีราคาปิด ณ วันสิ้นงวดบัญชีที่ราคาหุ้นละ 5 บาท จำนวน 1 ล้านหุ้น อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณา ปริมาณการซื้อขายในตลาดต่าง ๆ ที่สถาบันการเงินสามารถเข้าทำธุรกรรมได้ พบว่า หุ้นบริษัท ฮ มีการซื้อขายสูงสุดที่ตลาด Euronext (ราคาปิด = 4 บาท)

ในกรณีนี้ สถาบันการเงิน ก จะต้องอ้างอิงราคาซื้อขายในตลาด Euronext เป็นหลัก ในการพิจารณา วัดมูลค่ายุติธรรมของหุ้นบริษัท ฮ เนื่องจากถือเป็นตลาด principal market มูลค่ายุติธรรมของหุ้นบริษัท ฮ = $4 \times 1,000,000 = 4,000,000$ บาท ซึ่งแตกต่างจากราคาที่ สถาบันการเงินเข้าทำธุรกรรมในตลาด London Stock Exchange เป็นต้น

จากคำนิยามข้างต้น แนวคิดการกำหนดให้แสดงมูลค่ายุติธรรม (Mark to Market) จึงเป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อสะท้อนมูลค่าปัจจุบันของสินทรัพย์และหนี้สิน หรือการตีราคาทรัพย์สิน โดยใช้ราคาซื้อขายโดยตรง (ราคาตลาด)⁸³ โดยการสะท้อนราคาตามตลาดนี้ เป็นระบบบัญชีที่มีความ

⁸³ อัมพร เทียงตระกูล, “แนวคิดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สิน,” วารสารสุทธิปริทัศน์ 74 (กันยายน - ธันวาคม 2553):

แตกต่างกับระบบบัญชีแบบรับรู้ที่ใช้บังคับโดยทั่วไป ซึ่งระบบบัญชีแบบสะท้อนราคาตามตลาดนั้นสามารถสะท้อนถึงเงินได้ของบุคคลได้ดีกว่าระบบบัญชีแบบรับรู้⁸⁴

นอกจากนี้ ระบบบัญชีแบบสะท้อนราคาตามตลาด ยังช่วยผู้เสียภาษีในการเลืองระบบเลืองการขาดทุนหลายลักษณะ ซึ่งรวมถึงการทำธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าว สามารถสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินที่มีการซื้อขายในตลาดได้⁸⁵ โดยการประเมินมูลค่าของทรัพย์สินก่อนเข้าทำธุรกรรม⁸⁶

อย่างไรก็ตาม ระบบบัญชีแบบสะท้อนราคาตามตลาด มีข้อจำกัดในการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน กล่าวคือ การประเมินมูลค่าต้องใช้เวลาและเงินจำนวนมาก ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้แก่นักลงทุนรายย่อยหรือธุรกิจขนาดเล็กโดยเฉพาะในกรณีมีทรัพย์สินหลายประเภท⁸⁷

ยกตัวอย่างเช่น หากเป็นทรัพย์สินที่ซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ที่มีสภาพคล่องและประเมินมูลค่าได้ง่าย เป็นกรณีที่ควรอยู่ภายใต้ฐานระบบการสะท้อนมูลค่าตามตลาด แต่ในกรณีของที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีสภาพคล่องและยากที่จะประเมินมูลค่า ทรัพย์สินเหล่านี้จึงควรอยู่ภายใต้ฐานระบบ เป็นต้น⁸⁸

เทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรมเพื่อให้ได้ประมาณการของราคาจากผู้ร่วมซื้อขายในตลาด จะกำหนดในรายการค้าที่เกิดขึ้นโดยปกติ ณ วันที่วัดมูลค่า มาตรฐานการรายงานทางการเงินระบุว่าวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมที่ใช้กันโดยทั่วไปมี 3 วิธี ดังต่อไปนี้

1. วิธีการวัดมูลค่าโดยอ้างอิงราคาตลาด (Market approach) คือ การอ้างอิงราคาตลาดสำหรับรายการสินทรัพย์ที่ปรากฏอยู่ในตลาดซื้อขายคล่อง หรืออ้างอิงราคาตลาดซื้อขายคล่องสำหรับรายการสินทรัพย์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยต้องปรับมูลค่าสำหรับลักษณะของรายการที่แตกต่างกัน

⁸⁴ Clarissa Potter, "Mark-To-Market Taxation As The Way To Save The Income Tax--A Former Administrator's View," 33 Valparaiso University Law Review (1999): 3-5.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ David A. Weisbach, "A Partial Mark-to-Market Tax System," 53 Tax Law Review (1999): 2-4.

⁸⁷ Clarissa Potter, "Mark-To-Market Taxation As The Way To Save The Income Tax--A Former Administrator's View," 33 Valparaiso University Law Review (1999): 7.

⁸⁸ David A. Weisbach, "A Partial Mark-to-Market Tax System," 53 Tax Law Review (1999): 8.

2. วิธีการวัดมูลค่าโดยใช้รายได้ (Income approach) คือ การอ้างอิงมูลค่าของสินทรัพย์ที่ได้จากตัวแบบในการวัดมูลค่า หลักการสำคัญของตัวแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการวัดมูลค่าสิทธิเลือก (Options pricing model) ตัวแบบกำไรส่วนเกินในหลายรอบระยะเวลา (Multi-period excess earnings method) และตัวแบบอื่น ๆ วิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมโดยใช้ ตัวแบบในการวัดมูลค่าต้องอาศัยข้อสมมติต่าง ๆ โดยข้อสมมติที่ใช้ต้องสะท้อนความคาดหวังของผู้ร่วมซื้อขายในตลาด หรือได้จากปัจจัยที่คำนวณขึ้นจากข้อสมมติที่อ้างอิงความคาดหวังของผู้ร่วมซื้อขายในตลาด หรือปัจจัยอื่นที่อาจไม่ได้อ้างอิงราคาตลาด (แต่กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวเพิ่มเติม)

3. วิธีการวัดมูลค่าโดยใช้ราคาทุน (Cost approach) คือ การอ้างอิงราคาทุนซึ่งสะท้อนจำนวนเงินที่ต้องใช้ในการเปลี่ยนแทนกำลังในการให้บริการสินทรัพย์มูลค่าดังกล่าว ได้แก่ ราคาทุนเปลี่ยนแทน (Replacement cost) หรือราคาทุนสร้างทดแทน (Reconstruction cost) ซึ่งแสดงถึงจำนวนเงินต้นทุนที่กิจการต้องก่อให้เกิดขึ้นในการเปลี่ยนแทนหรือสร้างสินทรัพย์ที่ให้หรือรถประโยชน์เท่า ๆ กันขึ้นทดแทน ราคาทุนดังกล่าวต้องปรับปรุงด้วยจำนวนเงินที่ทำให้มูลค่าดังกล่าวสะท้อนมูลค่าของสินทรัพย์ในสภาพที่เป็นอยู่ เช่น สภาพความล้าสมัย เป็นต้น⁸⁹

⁸⁹ วิศรุต ศรีบุญภาค, ภาวิณี มะโนวรรณและณัฐชานนท์ โภมพิพัฒน์พงศ์, “การประยุกต์หลักการวัดมูลค่ายุติธรรมในการรับรู้รายการ ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์” จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์ ปีที่ 34 ฉบับ 133 (กรกฎาคม – กันยายน, 255๓). หน้า 24-25.

บทที่ 3

หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ในประเทศไทยและต่างประเทศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาลักษณะและแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนั้น จึงต้องศึกษาประมวลรัษฎากร มาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการรายงานทางการเงินของไทย หลักเกณฑ์ในการคำนวณภาษีของประเทศสหรัฐอเมริกา ตลอดจนมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาในบทต่อไป

3.1 หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ในประเทศไทย

สำหรับหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในประเทศไทยในส่วนนี้จะได้อธิบายหลักเกณฑ์ตามประมวลรัษฎากร มาตรฐานการบัญชี และมาตรฐานการรายงานทางการเงินของไทย ตลอดจนปัญหาของภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

3.1.1 หลักเกณฑ์การคำนวณภาษีตามประมวลรัษฎากร

การคำนวณภาษีตามประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเป็นหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดังนั้น จึงต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

1) การรับรู้รายได้และรายจ่าย

ในเบื้องต้น การคำนวณกำไรสุทธิและขาดทุนสุทธิก็จะต้องอาศัยหลักการและวิธีการคำนวณตามวิธีการหลักการบัญชีสากลซึ่งมีอยู่หลายระบบ ผู้มีหน้าที่เสียภาษีเป็นผู้เลือกเอาตามความเหมาะสมแก่กิจการของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล แต่ด้านบัญชีภาษีอากรเพื่อเสียภาษีเงินได้

นิติบุคคลนั้นยังจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขในมาตรา 65 แห่งประมวลรัษฎากร¹ ในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลนั้น ประมวลรัษฎากรได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายไว้ กล่าวคือ จะต้องรับรู้รายได้และรายจ่ายตามเกณฑ์สิทธิหรือเกณฑ์อื่นที่อธิบดีกรมสรรพากรอนุมัติ ตามมาตรา 65 วรรคสอง กล่าวคือ การคำนวณรายได้และรายจ่ายตามวรรคหนึ่งให้ใช้เกณฑ์สิทธิ โดยให้นำรายได้ที่เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด แม้ว่าจะยังไม่ได้รับชำระในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น มารวมคำนวณเป็นรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น และให้นำรายจ่ายทั้งสิ้นที่เกี่ยวกับรายได้นั้น แม้จะยังมีได้จ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นมารวมคำนวณเป็นรายจ่ายของรอบระยะเวลาบัญชีนั้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอแยกอธิบายเกณฑ์สิทธิ ต่อไปนี้

เกณฑ์สิทธิ² คือ เกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่าย โดยพิจารณาสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ว่า เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็ให้รับรู้เป็นรายได้ของรอบระยะเวลาบัญชีนั้นและให้นำรายจ่ายที่เกี่ยวกับรายได้นั้นมาหักออกจากรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น แม้จะยังมีได้จ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น

เกณฑ์การรับรู้รายได้ ตามมาตรา 65 วรรค 2 แห่งประมวลรัษฎากร เกณฑ์การรับรู้รายได้จะต้องพิจารณาจากสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ว่าเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใดก็ให้รับรู้เป็นรายได้สำหรับรอบระยะเวลาบัญชีนั้น ทั้งนี้ สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ดังกล่าว ต้องถือตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับการชำระหนี้ คือ

(1) กรณีซื้อขายสินค้า เมื่อผู้ขายส่งมอบสินค้า สิทธิเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระหนี้จะเกิดขึ้นทันที³ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 369 “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้นี้มิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด ” ดังนั้น ผู้ขายสินค้าต้องรับรู้รายได้จากการขายในรอบระยะเวลาบัญชีที่มีสิทธิเรียกร้องนั้นเกิดขึ้น

¹ โภเมนทร์ สิบวิเศษ. คำบรรยาย วิชาภาษีอากร ว่าด้วยภาษีเงินได้นิติบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, 2560. หน้า 19.

² ไพจิตร โรจนวานิช, ชุมพร แสนไสย และ สาโรช ทองประคำ. คำอธิบายประมวลรัษฎากร (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสยามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2553). หน้า 2-039.

³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 486 ผู้ซื้อจำต้องรับมอบทรัพย์สินที่ตนได้รับซื้อและใช้ราคาตามข้อสัญญาซื้อขาย

(2) กรณีให้บริการ โดยทั่วไปต้องดูเงื่อนไขแห่งสัญญาว่า กำหนดให้สิทธิเรียกร้องในหนี้ค่าบริการที่เกิดขึ้นเมื่อใด ก็ให้รับรู้รายได้เมื่อนั้น เช่น รับรู้รายได้ตามส่วนของงานที่เสร็จแล้ว เป็นต้น

อนึ่ง คำพิพากษาฎีกา ที่ 4808/2546 ได้เคยให้หลักการรับรู้รายได้หรือรายจ่ายตามเกณฑ์สิทธิมีหลักสำคัญว่า รายได้หรือรายจ่ายนั้นต้องมีความแน่นอนที่ผู้ประกอบการมีสิทธิได้รับชำระ หรือมีหน้าที่ต้องจ่าย อีกทั้งยังต้องเป็นจำนวนที่แน่นอน สามารถลงบัญชีรับรู้ได้⁴

เกณฑ์การรับรู้รายจ่าย ตามมาตรา 65 วรรค 2 แห่งประมวลรัษฎากร บัญญัติให้รายจ่ายที่จะนำมาคำนวณกำไรสุทธิได้นั้น จะต้องมีเกณฑ์การรับรู้รายจ่ายโดยสะท้อนกับรายได้ กล่าวคือ รายจ่ายใดที่เกี่ยวข้องกับรายได้ที่นำมาคำนวณกำไรสุทธิ แม้จะยังไม่ได้มีการจ่ายเงินออกไปจริงในรอบระยะเวลาบัญชี โดยถือหลักความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และรายจ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชี หรือเรียกว่า หลักการจับคู่รายได้และรายจ่าย (Matching Process of Cost VS. Revenue)⁵

ดังนั้น รายได้และรายจ่ายเมื่อถึงกำหนดชำระแล้วหากยังไม่ได้รับหรือจ่ายเงิน จะต้องบันทึกบัญชีไว้เป็นรายได้ค้างรับหรือรายจ่ายค้างจ่าย และต้องนำไปคำนวณกำไรสุทธิด้วย และในทำนองเดียวกันหากรายได้ใดได้รับล่วงหน้าหรือรายจ่ายใดได้จ่ายล่วงหน้าสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีถัดไปซึ่งยังไม่ถึงกำหนดก็ไม่นำไปคำนวณกำไรสุทธิในงบกำไรขาดทุนในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น ดังนั้นมาตรา 65 ได้กำหนดให้ธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลทั่วไปรับรู้รายได้และรายจ่ายโดยเกณฑ์สิทธิ⁶

แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 65 แห่งประมวลรัษฎากรที่ได้กล่าวข้างต้นเกี่ยวกับเกณฑ์สิทธินั้น ยังมีเงินได้ประเภทอื่นที่เกิดจากการประกอบกิจการที่พิเศษ และไม่สามารถใช้เกณฑ์สิทธิในการคำนวณรายได้และรายจ่ายได้ เนื่องจากเป็นธุรกิจเฉพาะที่แตกต่างจากธุรกิจทั่วไปซึ่งกิจการบางประเภทอาจจะเลือกการรับรู้รายได้และรายจ่ายเกณฑ์สิทธิพิเศษแยกจากเกณฑ์ของกิจการทั่วไป⁷

⁴ ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, คำสอนวิชากฎหมายภาษีอากร, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : พลสยามพริ้นติ้ง, 2554), น. 440.

⁵ ไพจิตร โรจนวานิช, ชุมพร เสนไสย, และสาโรช ทองประคำ, คำอธิบายประมวลรัษฎากร (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสยามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2553), หน้า 2-248.

⁶ สมเดช โรจน์คุรีเสถียร และคณะ, การบัญชีภาษีอากร (TAX ACCOUNTING) ฉบับประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2560), หน้า 72.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

โดยอธิบดีกรมสรรพากรได้มีคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 1/2528⁸ แก้ไขเพิ่มเติมตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป.155/2549⁹ เรื่อง การใช้เกณฑ์สิทธิในการคำนวณรายได้และรายจ่ายของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ซึ่งอนุญาตให้บางกิจการใช้เกณฑ์การคำนวณรายได้ โดยใช้เกณฑ์อื่นที่มีใช้เกณฑ์สิทธิได้ แต่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่จะได้รับอนุมัติให้เปลี่ยนแปลงจากอธิบดีกรมสรรพากร

การรับรู้รายได้และรายจ่ายของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตามมาตรา 65 และคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป.1/2528 ข้อ 2 กำหนดให้นำรายได้และรายจ่ายที่ใช้เกณฑ์สิทธิโดยให้นำรายได้ที่เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใดแม้ว่าจะยังไม่ได้ชำระในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น มารวมคำนวณเป็นรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น และให้นำรายจ่ายทั้งสิ้นที่เกี่ยวกับรายได้นั้น แม้จะยังมิได้จ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นมารวมคำนวณเป็นรายจ่ายของรอบระยะเวลาบัญชีนั้น ในกรณีจำเป็น ผู้มีเงินได้จะขออนุมัติต่ออธิบดีเพื่อเปลี่ยนแปลงเกณฑ์สิทธิและวิธีการทางบัญชีเพื่อคำนวณรายได้และรายจ่ายก็ได้ และเมื่อได้รับอนุมัติจากอธิบดีแล้ว ให้ถือปฏิบัติตั้งแต่อรอบระยะเวลาบัญชีที่อธิบดีกำหนด เป็นต้นไป

อย่างไรก็ดี การรับรู้รายได้ในทางภาษีอากรนั้น มิได้เป็นไปในแนวทางเดียวกับวิธีการบัญชีเสมอไป ตัวอย่างเช่น รายได้ที่เกิดขึ้นจากค่าปรับหรือค่าเสียหายตามสัญญา โดยทั่วไปแล้วบริษัทส่วนใหญ่มักจะรับรู้เป็นรายได้ ในทางภาษีอากรในรอบระยะเวลาบัญชีที่ได้รับค่าปรับหรือค่าเสียหายจริง มิใช่รอบปีที่สิทธิเรียกร้องเกิดขึ้นแต่อย่างใด เนื่องจากกรณียังไม่ความไม่แน่นอนและยังมีข้อโต้แย้งอยู่ อย่างไรก็ตามศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยที่ 3143/2536 วางหลักว่าเงินค่าปรับตามสัญญาซื้อขายจำนวน 15 ล้านบาทนั้น จะต้องรับรู้เป็นรายได้ในรอบระยะเวลาบัญชีที่สิทธิเรียกร้องนั้นเกิดขึ้น (กรณีมีข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่าบริษัทเป็นบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ และธนาคารแห่งประเทศไทยก็มีหนังสือเร่งรัดให้บริษัทเรียกเก็บค่าปรับในรอบระยะเวลาบัญชีดังกล่าวแล้วด้วย)¹⁰

ดังนั้น เงินได้ที่ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลคือ กำไรสุทธิซึ่งคำนวณได้จากรายได้จากกิจการหรือเนื่องจากกิจการที่กระทำในรอบระยะเวลาบัญชีหักด้วยรายจ่ายตามเงื่อนไขที่กำหนด 12 เดือน เว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้จะน้อยกว่า 12 เดือนก็ได้ คือ

⁸ คำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 1/2528 ลงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2528

⁹ คำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป.155/2549 ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2549

¹⁰ พิภพ วีระพงษ์, การคำนวณกำไรสุทธิตามประมวลรัษฎากร มาตรา 65 ทวิ 65 ตี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ จำกัด) หน้า 2.

(1) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเริ่มตั้งใหม่ จะถือวันเริ่มตั้งถึงวันหนึ่งวันใดเป็นรอบระยะเวลาบัญชีแรกก็ได้

(2) บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลอาจยื่นคำร้องต่ออธิบดี ขอเปลี่ยนวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี ในกรณีเช่นว่านี้ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตแต่จะเห็นสมควร คำสั่งเช่นว่านั้นต้องแจ้งให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลผู้ยื่นคำร้องทราบภายในเวลาอันสมควร และในกรณีที่อธิบดีสั่งอนุญาตให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้นถือปฏิบัติตั้งแต่รอบระยะเวลาบัญชีที่อธิบดีกำหนด¹¹

ตัวอย่างการคำนวณโดยใช้เกณฑ์สิทธิ

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2562 นาย ก. ซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อจาก ข. 100,000 บาท วันที่ 15 ธันวาคม 2562 นาย ก. ขายสินค้าให้แก่ ค. เป็นเงินเชื่อในราคา 120,000 บาท และส่งมอบสินค้าให้ในวันนั้น ต่อมาวันที่ 1 มกราคม 2563 นาย ก. ชำระค่าสินค้าจาก นาย ข. 100,000 บาท และวันที่ 15 มกราคม 2563 นาย ก. ชำระค่าสินค้าให้ นาย ข. 100,000 บาท และวันที่ 15 มกราคม 2563 ก. ได้รับชำระสินค้าจาก นาย ค. 120,000 บาท

กรณีรายได้ต้องถือว่า นาย ก. มีรายได้จากการขายสินค้า 120,000 บาท เกิดขึ้นในปี 2562 เพราะมีการขายและส่งมอบสินค้าเกิดขึ้นในวันที่ 15 ธันวาคม 2562 เพราะเกณฑ์สิทธินี้การรับรู้รายได้ไม่ได้ใช้หลักไม่ได้ใช้หลักการชำระเงินเหมือนกับหลักเกณฑ์เงินสด แต่ใช้หลักว่าการซื้อขายสินค้าและส่งมอบสินค้า ในวันที่ 15 ธันวาคม 2562 แม้จะขายเป็นเงินเชื่อยังไม่ได้รับชำระเงินก็ถือว่า มีรายได้จากการขายสินค้า 120,00 บาท เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว

ทางด้านรายจ่ายก็เช่นเดียวกัน เมื่อใช้เกณฑ์สิทธิเราจะไม่ดูว่าจ่ายเงินเมื่อใด แต่ให้ดูว่าเป็นรายจ่ายของปีใดก็ต้องรับรู้เป็นรายจ่ายของปีนั้น โดยไม่คำนึงว่าการจ่ายเงินในปีนั้นหรือไม่ กรณีนี้ต้องใช้หลักการจับคู่รายได้รายจ่าย (Matching Principle) ผู้เขียนได้อธิบายโดยละเอียดไว้ในบทที่ 3 นั่นก็คือ เมื่อถือว่า มีรายได้เกิดขึ้นในปีใดก็ต้องถือว่า มีรายจ่ายเกิดขึ้นในปีนั้น เมื่อตามเกณฑ์สิทธิถือว่า มีรายได้จากค่าสินค้า 120,00 บาท เกิดขึ้นในปี 2562 ก็ต้องถือว่า มีรายจ่ายประเภทต้นทุนสินค้า 100,000 บาท เกิดขึ้นในปี 2562 เช่นเดียวกัน เพราะต้องใช้หลักจับคู่รายได้รายจ่าย กรณีนี้แม้ นาย

¹¹ สมเดช โรจนคุรีเสถียร, ต้นแบบการปิดบัญชีพร้อมจบประเด็นภาษี (ADVANCE), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2560).

ก. ผู้ขาย จะชำระเงินค่าสินค้าในปี 2563 ก็จะถือเป็นค่าใช้จ่ายของปี 2563 ไม่ได้ ต้องถือเป็นค่าใช้จ่ายของปี 2562¹²

ทั้งนี้มีตัวอย่างตามคำพิพากษาฎีกาในเรื่องเกณฑ์สิทธิดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1445/2541 ศาลมีคำพิพากษาตามยอมให้ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยแก่โจทก์ในรอบระยะเวลาบัญชีตั้งแต่ 1 เมษายน 2530 ถึง 31 มีนาคม 2531 แม้ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระ โจทก์ซึ่งใช้เกณฑ์สิทธิก็ต้องนำดอกเบี้ยค้างรับดังกล่าวมารวมเป็นรายได้ในการคำนวณกำไรสุทธิในรอบระยะเวลาบัญชีดังกล่าว¹³

คำพิพากษาฎีกาที่ 6470/2541 โจทก์ขายสินค้าให้แก่ผู้ซื้อในต่างประเทศและออกใบกำกับสินค้าพร้อมส่งสินค้าให้แก่ผู้ขนส่งในวันที่ 31 มีนาคม 2533 แม้จะมีการส่งออกสินค้าดังกล่าวในวันที่ 4 เมษายน 2533 ตามใบขนสินค้าขาออก โจทก์ซึ่งใช้เกณฑ์สิทธิก็ต้องรับรู้รายได้จากการขายสินค้าในวันที่ 31 มีนาคม 2533 มิใช่วันที่ 4 เมษายน 2533¹⁴

จากเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่าย และแนวคำพิพากษาซึ่งได้วางหลักเกี่ยวกับการรับรู้รายได้และรายจ่ายตามเกณฑ์สิทธิข้างต้น สามารถสรุปหลักเกณฑ์ในการรับรู้รายได้และรายจ่ายโดยใช้เกณฑ์สิทธิได้ ดังต่อไปนี้

เกณฑ์สิทธิ คือ หลักเกณฑ์ในการรับรู้รายได้และรายจ่ายที่จะต้องพิจารณาจากสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ กล่าวคือ หากเกิดสิทธิเรียกร้องในหนี้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยทันที ณ วันที่ทำสัญญาหรือเกิดขึ้นภายหลังเมื่อใดก็ตามอันเป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญานั้นๆ และสิทธิเรียกร้องในหนี้นั้นจะต้องเป็นจำนวนที่แน่นอน ย่อมสามารถนำมารับรู้เป็นรายได้ได้ ประกอบกับหนี้ดังกล่าวนั้นจะต้องเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระแล้ว แม้ยังจะมีได้มีการชำระราคากันจริงก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายจ่ายได้

การรับรู้รายได้และรายจ่ายจากรูกรวมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

สำหรับรูกรวมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ภายใต้ขอบเขตของการศึกษาสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งได้แก่ สัญญานอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ สัญญานอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง และสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศนั้น จากการวิเคราะห์ตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากร เรื่องสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ที่ได้เทียบเคียงหลักกฎหมายแพ่ง และคำพิพากษาศาลฎีกาที่

¹² ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, คำสอนวิชากฎหมายภาษีอากร, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : พลสยามพรีนติ้ง, 2554), น. 470.

¹³ ดุลยลักษณ์ ตราชูธรรม, กฎหมายภาษีอากร (Tax Law) หน้า 211.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

4808/2546 เรื่องรายได้หรือรายจ่ายที่นำมารับรู้ นั้นต้องมีความแน่นอนตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ประกอบกับคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541 ตามที่ได้กล่าวไว้ในหน้าที่ 59 ของ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้วนั้น เมื่อนำพิจารณาประกอบลักษณะของธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตรา ต่างประเทศแล้ว สามารถนำหลักเกณฑ์สิทธิซึ่งเป็นหลักการรับรู้รายได้และรายจ่ายเพื่อคำนวณภาษี เงินได้นิติบุคคลมาใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ ดังต่อไปนี้

1) สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อการเก็งกำไร (Speculation)

การทำสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อการเก็งกำไรที่มีขึ้นปัจจุบันนั้น ได้แก่ การทำสัญญาฟอว์เวิร์ด(Forward) สัญญาฟิวเจอร์(Futures) สัญญาออปชั่น(Option) และ สัญญาสวอป(Swap) ดังนี้

1.1) สัญญาฟอว์เวิร์ด (Foward) หรือสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Currency Foward) นั้น เป็นสัญญาที่คู่สัญญาตกลงว่าจะซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศในอนาคต ด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าโดยมีการกำหนดเวลาที่แน่นอน ดังนั้น สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญานี้จึงจะเกิดขึ้นเมื่อถึงวันตามที่สัญญาซึ่งกำหนดให้คู่สัญญาทั้งสอง ฝ่ายปฏิบัติตามข้อตกลงข้างต้น กล่าวคือ สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาฟอว์เวิร์ดนั้นจะเกิดขึ้น เมื่อถึงกำหนดวันชำระราคาและวันส่งมอบ (Settlement Date หรือ Delivery Date) ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาที่มีต่อกันจึงจะมีขึ้นเมื่อ ถึงวันชำระราคาและวันส่งมอบซึ่งเป็นวันที่ครบกำหนดตามสัญญาซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไปของสัญญา ทางแพ่ง จึงทำให้คู่สัญญามีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าว ในลักษณะของ สัญญาต่างตอบแทนก็ต่อเมื่อนั้นถึงกำหนดชำระตามสัญญาแล้วเท่านั้น ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 369 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น เมื่อสัญญาฟอว์เวิร์ดครบกำหนดตามสัญญา คู่สัญญา สามารถรับรู้รายได้และรายจ่าย ได้ทันทีเมื่อสัญญาครบกำหนดให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้น และเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาฟอว์เวิร์ด แม้ว่า จะยังมิได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็ สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2561 บริษัท ก. ได้ทำสัญญาฟอว์เวิร์ดไว้กับธนาคาร โดยซื้อเงินตราต่างประเทศ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยนที่ 1 ดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับ 45 บาท โดยมีกำหนดเวลาชำระหนี้ซึ่งเป็นวันครบกำหนดสัญญาในวันที่ 29 มกราคม 2562

ต่อมาในวันที่ 29 มกราคม 2562 บริษัท ก. ได้ชำระราคาเงินตราต่างประเทศจำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ แต่ธนาคารยังไม่ได้ส่งมอบเงินจำนวนดังกล่าวให้แก่บริษัท ก. ในวันนั้น

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในวันที่ 29 มกราคม 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดตามสัญญา แม้ธนาคารจะยังไม่ได้ส่งมอบเงินตามสัญญาให้แก่บริษัท ก. แต่เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์สิทธิ

1.2) สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures) หรือตราสารอนาคตสำหรับการซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Currency Futures) นั้น เป็นสัญญาที่คู่สัญญาตกลงว่าจะซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศในอนาคตด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าโดยมีการกำหนดเวลาที่แน่นอน โดยการที่จะพิจารณาว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาฟิวเจอร์สเกิดขึ้นเมื่อใดจึงจะพิจารณาตามหลักทั่วไปของสัญญาทางแพ่ง ประกอบกับหลักการชำระหนี้มาตรา 369 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และด้วยเหตุที่สัญญาฟิวเจอร์สเป็นสัญญาที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสัญญาฟอว์เวิร์ด ดังนั้น เมื่อสัญญาฟิวเจอร์สครบกำหนดตามสัญญา คู่สัญญาสามารถรับรู้รายได้และรายจ่าย ได้ทันทีเมื่อสัญญาครบกำหนดให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้น และเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาฟิวเจอร์สแม้ว่าจะยังมิได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2561 บริษัท ข. ได้ทำสัญญาฟิวเจอร์สไว้กับธนาคาร โดยซื้อเงินตราต่างประเทศ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยนที่ 1 ดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับ 45 บาท โดยมีกำหนดเวลาชำระหนี้ซึ่งเป็นวันครบกำหนดสัญญาในวันที่ 30 มกราคม 2562

ต่อมาในวันที่ 30 มกราคม 2562 บริษัท ข. ได้ชำระราคาเงินตราต่างประเทศจำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ และธนาคารได้ส่งมอบเงินจำนวนดังกล่าวให้แก่บริษัท ข. ในวันนั้น

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในวันที่ 30 มกราคม 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดตามสัญญา กรณีนี้ธนาคารได้ส่งมอบเงินให้แก่บริษัท ข. ตามสัญญาแล้ว ดังนั้นสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์สิทธิ

1.3) สัญญาออปชั่น (Option) หรือสิทธิเลือกซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Currency Option) นั้น เป็นสัญญาที่ให้สิทธิคู่สัญญาในการซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศด้วยอัตราแลกเปลี่ยนตามเวลาที่ได้กำหนดไว้แน่นอนในสัญญา ซึ่งในบางสัญญาจะกำหนดให้สามารถเลือกใช้สิทธิได้ในวันครบกำหนดสัญญา หรือในบางสัญญาจะกำหนดให้สามารถเลือกใช้สิทธิได้ในช่วงเวลาที่กำหนด การที่จะพิจารณาว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาออปชั่นเกิดขึ้นเมื่อใดจึงจะพิจารณาตามหลักทั่วไปของสัญญาทางแพ่ง ประกอบกับหลักการชำระหนี้มาตรา 369 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีแรกเมื่อสัญญาออปชั่นครบกำหนดตามสัญญา คู่สัญญาสามารถรับรู้รายได้และรายจ่าย ได้ทันทีเมื่อสัญญาครบกำหนดให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้น และเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาออปชั่นแม้ว่าจะยังมิได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้ ในกรณีที่สองที่มีสิทธิเลือกทำให้สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในวันที่ใช้สิทธิเลือกและเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาออปชั่นแม้ว่าจะยังมิได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้เช่นกัน

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2561 บริษัท ค. ได้ทำสัญญาออพชั่นไว้ โดยซื้อ Call Option ของหุ้นสามัญ A จำนวน 100 หุ้น ราคาหุ้นละ 120 บาท และวันครบกำหนดใช้สิทธิในวันที่ 31 มกราคม 2562

ต่อมาในวันที่ 31 มกราคม 2562 บริษัท ค. ได้ใช้สิทธิที่จะซื้อหุ้น A ในราคาที่กำหนดไว้ตามสัญญา

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในวันที่ 31 มกราคม 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดให้ใช้สิทธิตามสัญญา ดังนั้น สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์สิทธิ

1.4) สัญญาสวอป (Swap) หรือสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) นั้น เป็นสัญญาที่คู่สัญญาตกลงแลกเปลี่ยนกระแสเงินสดต่างสกุลกันในช่วงอายุสัญญาด้วยจำนวนเงินและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ได้ตกลงไว้ล่วงหน้าโดยมีการกำหนดเวลาที่แน่นอน การที่จะพิจารณาว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาสวอปเกิดขึ้นเมื่อใดจึงจะพิจารณาตามหลักทั่วไปของสัญญาทางแพ่ง ประกอบกับหลักการชำระหนี้มาตรา 369 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อสัญญาสวอปครบกำหนดตามสัญญา คู่สัญญาสามารถรับรู้รายได้และรายจ่ายได้ทันทีเมื่อสัญญาครบกำหนดให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้น และเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามสัญญาสวอปแม้ว่าจะยังมิได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2561 บริษัท ง. ได้ทำสัญญาสวอปกับบริษัท A โดยตกลงแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศสกุลดอลลาร์สหรัฐและปอนด์ระหว่างกัน โดยเมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามสัญญาในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562 บริษัททั้งสองตกลงที่จะแลกเปลี่ยนเงินต้นกลับคืนกันที่อัตราแลกเปลี่ยนเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงราคาตลาด

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดในการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศตามสัญญาดังกล่าว ดังนั้น สิทธิ

เรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์ สิทธิ

จากการวิเคราะห์ข้างต้น ได้ข้อสรุปว่า สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อการ กิ่งกำไร ไม่ว่าจะเป็นการกิ่งกำไรด้วยการทำสัญญาฟอร์เวิร์ด(Forward) สัญญาฟิวเจอร์(Futures) สัญญาออปชั่น(Option) และสัญญาสวอป (Swap) จะต้องนำเกณฑ์สิทธิมาใช้รับรู้รายได้และรายจ่าย จากสัญญาดังกล่าวเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมดังกล่าวได้ ตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากร เรื่องสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ที่ได้เทียบเคียงหลักกฎหมายแพ่ง และคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 4808/2546 เรื่องรายได้หรือรายจ่ายที่นำมารับรู้ต้องมีความแน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยวัตถุประสงค์ของสัญญาดังกล่าวนั้นทำขึ้นเพื่อการค้าหรือกิ่งกำไร ดังนั้น จึงมีข้อจำกัดไม่สามารถ เลือกเอาคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541 (ว่าด้วยการวัดมูลค่ายุติธรรม) มาใช้ในการรับรู้รายได้และ รายจ่ายสำหรับสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อการกิ่งกำไร เนื่องจากคำสั่งดังกล่าว กำหนดให้ใช้สำหรับสัญญาซื้อหรือขายเงินตราล่วงหน้าที่ทำขึ้นเพื่อการป้องกันความเสี่ยงเท่านั้น

2) สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging)

สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อป้องกันความเสี่ยงนั้น เป็นการทำ สัญญาฟอร์เวิร์ด(Forward) สัญญาฟิวเจอร์(Futures) สัญญาออปชั่น(Option) และสัญญาสวอป (Swap) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศซึ่งเกิด จากการเข้าทำสัญญาใดๆ ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ อาทิ การทำสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ หรือการทำสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ เป็นต้น

การที่จะพิจารณาว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความ เสี่ยง เกิดขึ้นเมื่อใดจึงจะพิจารณาตามหลักทั่วไปของสัญญาทางแพ่ง ประกอบกับหลักการชำระหนี้ มาตรา 369 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงครบ กำหนดตามสัญญา คู่สัญญาสามารถรับรู้รายได้และรายจ่าย ได้ทันทีเมื่อสัญญาครบกำหนดให้คู่สัญญา ต้องปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้น และเป็นวันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ ตามสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง แม้ว่าจะยังมีได้มีการชำระราคาหรือส่งมอบเกิดขึ้นจริง หาก สิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบ ระยะเวลาบัญชีนั้นได้

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2561 บริษัท จ. ได้ซื้อสินค้าจากต่างประเทศ จำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ และในวันเดียวกันนั้น บริษัท ก. ได้ทำสัญญาฟอร์เวิร์ด เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน จำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยนที่ 1 ดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับ 45 บาท โดยมีทั้งสองสัญญาครบกำหนดวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2562

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ของทั้งสองสัญญาเกิดขึ้นใน 2 กุมภาพันธ์ 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดตามสัญญาทั้งสองฉบับ ดังนั้น สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์สิทธิ

จากการวิเคราะห์ข้างต้น ได้ข้อสรุปว่า สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อป้องกันความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันความเสี่ยงด้วยการทำสัญญาฟอร์เวิร์ด(Forward) สัญญาฟิวเจอร์(Futures) สัญญาออปชั่น(OPTION) และสัญญาสวอป (Swap) สามารถนำเกณฑ์สิทธิมาใช้รับรู้รายได้และรายจ่ายจากสัญญาดังกล่าวเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมดังกล่าวได้ตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากร เรื่องสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ที่ได้เทียบเคียงหลักกฎหมายแพ่ง และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4808/2546 เรื่องรายได้หรือรายจ่ายที่นำมารับรู้จำเป็นต้องมีความแน่นอน ประกอบกับสามารถเลือกเอาคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541 มาใช้ในการรับรู้รายได้และรายจ่ายสำหรับสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเพื่อการป้องกันความเสี่ยงได้ด้วยเท่าที่ไม่เกินกว่าปริมาณสินทรัพย์อ้างอิง (Underlying) ที่ได้มีการป้องกันความเสี่ยงไว้ (ตามข้อ 1. ของคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541)

3) สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (Loan)

เป็นสัญญาที่คู่สัญญาตกลงให้กู้ยืมเงินเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศ โดยกำหนดมีการส่งมอบและชำระราคาเป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งได้มีการกำหนดเวลาไว้แน่นอนตามสัญญา การที่จะพิจารณาว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินเกิดขึ้นเมื่อไหร่ถึงกำหนดชำระตามที่ระบุไว้ในสัญญาเกิดขึ้นเมื่อใดจึงจะพิจารณาตามหลักทั่วไปของสัญญาทางแพ่ง ประกอบกับหลักการชำระหนี้ มาตรา 369 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีใด ก็สามารถนำมารับรู้เป็นรายได้และรายจ่ายในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นได้

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2561 บริษัท ฉ. ทำสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศจำนวน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ โดยสัญญากำหนดให้มีการส่งมอบเงินกู้ในวันทำสัญญา และกำหนดให้มีการชำระราคาคืนในวันที่ 6 ธันวาคม 2562

กรณีตามตัวอย่างข้างต้น เมื่อสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นใน 6 ธันวาคม 2562 ซึ่งเป็นวันครบกำหนดตามสัญญากู้ยืม ดังนั้น สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีปี 2562 แล้ว จึงสามารถนำมารับรู้ได้ตามเกณฑ์สิทธิ

จากการนำธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศข้างต้น มาปรับเข้ากับหลักกฎหมายแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ข้างต้น พบว่า ธุรกรรมดังกล่าวสามารถนำมาพิจารณาได้ว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระในแต่ละธุรกรรมเกิดเมื่อใดและสามารถนำเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 มาใช้รับรู้สำหรับธุรกรรมดังกล่าวได้ แต่ในขณะที่ปัจจุบันกฎหมายภาษีอากรในต่างประเทศ ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดบทบัญญัติทางภาษีอากรเพื่อใช้สำหรับเป็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดว่า ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศในประเภทใด ควรรับรู้เมื่อไหร่ รับรู้อย่างไร และจะนำมาตีราคาด้วยวิธีการใด โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำหลักการทางบัญชีมาใช้ควบคู่กับการรับรู้ทางภาษี จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาตามกฎหมายภาษีอากรไทยว่า ยังขาดหลักเกณฑ์สำหรับการรับรู้ทางภาษีที่ชัดเจนสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

2) การแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ

ในทางภาษีอากรหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องการรับรู้กำไรหรือขาดทุนจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยนั้น ประมวลรัษฎากรได้กำหนดให้ดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรา 9 ซึ่งเป็นบททั่วไป และสำหรับกรณีการคำนวณค่าหรือราคาเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินที่มีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศ ให้ดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ซึ่งได้บัญญัติไว้ ดังนี้

2.1) หลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร¹⁵

การแปลงค่าเงินตราต่างประเทศตาม หลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 แห่งประมวลรัษฎากร ประกอบกับประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 กำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนดังต่อไปนี้ การคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย

(1) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ที่ได้ประกาศไว้ใน การคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในแต่ละวัน

(2) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามอัตราอ้างอิงประจำวันที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศไว้ใน การคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในแต่ละวัน¹⁶

และตามประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย ตามมาตรา 9 แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2548 เป็นต้นไป โดยสำหรับอัตราแลกเปลี่ยนตามประกาศฉบับก่อนให้คงใช้ได้ในการคำนวณสำหรับภาษีอากรตามระยะเวลานั้น ๆ ซึ่งจากประกาศกระทรวงการคลังดังกล่าวข้างต้นสรุปสาระสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

(1) ให้ยกเลิกประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 9 แห่งประมวลรัษฎากร ลงวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ซึ่งแต่เดิมอัตราแลกเปลี่ยนมาตรา 9 จะให้อัตราแลกเปลี่ยนตามประกาศกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2541 ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามอัตราอ้างอิงประจำวันที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศไว้เป็นอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามอัตราอ้างอิงประจำวันที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศไว้ เป็นอัตราแลกเปลี่ยนในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยของวันถัดไป เช่น ธุรกิจที่ต้องแปลงค่าเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยเกิดรายการขึ้น ณ วันที่ 6 กันยายน 2548 จะต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ประกาศโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ณ วันที่ 5 กันยายน 2548 โดยถอยหลังไปหนึ่งวัน ซึ่งการใช้อัตราแลกเปลี่ยนตามประกาศกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2541 นั้นได้ยกเลิกตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2548 เป็นต้นไป

¹⁵ มาตรา 9 แห่งประมวลรัษฎากร “เว้นแต่จะมีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ถ้าจำเป็นต้องคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย เพื่อปฏิบัติการตามลักษณะนี้ ให้คิดตามอัตราแลกเปลี่ยนซึ่งกระทรวงการคลังประกาศเป็นคราว ๆ”

¹⁶ บุซกร สุวพันธุ์วัฒนา, “ผลกระทบจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศต่อการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ศึกษากรณีการใช้ตราสารอนุพันธ์ในการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ,” (เอกัตศึกษาปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 43.

(2) ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราวิธีการดังต่อไปนี้ เป็นอัตราแลกเปลี่ยนในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย

(2.1) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ที่ได้ประกาศไว้ในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในแต่ละวัน

(2.2) อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามอัตราอ้างอิงประจำวันที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศไว้ในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในแต่ละวัน

การใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามวิธีการตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราตามวิธีการหนึ่งวิธีการใดแล้ว ต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรานั้นตลอดไป เว้นแต่จะได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมสรรพากรจึงเปลี่ยนแปลงวิธีการได้

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อมีความจำเป็นต้องแปลงค่าเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยโดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนมาตรา 9 ตามประกาศกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้ประกอบการมีสิทธิเลือกใช้อัตราแลกเปลี่ยน โดยในกรณี (1) หากผู้ประกอบการเลือกใช้อัตราแลกเปลี่ยนของ “ธนาคารพาณิชย์” ซึ่งเป็นธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่ผู้ประกอบการใช้บริการ เช่น ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกรุงเทพ ซึ่งได้มีการประกาศอัตราแลกเปลี่ยนในแต่ละวันตั้งแต่เวลา 08.30 น. ดังนั้น รุกรกรรมที่เกิดขึ้นหากเกิดวันอังคารที่ 6 กันยายน 2548 หากจำเป็นต้องแปลงค่าเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยและใช้อัตราแลกเปลี่ยนของธนาคารพาณิชย์ เช่น ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ที่ประกาศอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันที่ 6 กันยายน 2548 โดยยึดหลักว่า รุกรกรรมเกิดขึ้น ณ วันใด ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์ประกาศ ณ วันเดียวกันนั้น หรือในกรณี (2) หากผู้ประกอบการเลือกใช้อัตราแลกเปลี่ยนของ “ธนาคารแห่งประเทศไทย” ที่ประกาศไว้ในแต่ละวันก็ให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนดังกล่าว ณ วันนั้น เช่น รุกรกรรมเกิดขึ้น ณ วันที่ 6 กันยายน 2548 หากต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ประกาศ ณ วันที่ 6 กันยายน 2548 โดยยึดหลักว่า รุกรกรรมที่เกิดขึ้น ณ วันใดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศ ณ วันเดียวกันนั้น¹⁷

¹⁷ สมเดช โรจน์ศรีเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ TAX ACCOUNTING PROFESSIONAL (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 596 - 597.

2.2) หลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร

ตั้งแต่เริ่มประกาศใช้ประมวลรัษฎากร ได้บัญญัติให้คำนวณค่าหรือราคาของเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเดิมก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมได้ กำหนดเรื่องของการคำนวณกำไรสุทธิและขาดทุนสุทธิ ณ วันสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี หรือสิ้นงวดบัญชีในแต่ละปี ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการ ดังนี้¹⁸

ประการที่หนึ่ง กรณีบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล มีเงินตรา ทรัพย์สิน หนี้สิน คงเหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีเป็นเงินตราต่างประเทศ จะต้องแปลงค่าเงินตรา ต่างประเทศโดยใช้อัตราถัวเฉลี่ย กล่าวคือ ในกรณีของเงินตราและทรัพย์สินจะใช้อัตราถัวเฉลี่ยที่ ธนาคารพาณิชย์รับซื้อ หรือในกรณีของหนี้สินจะใช้อัตราถัวเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ขาย ซึ่งธนาคาร แห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้

ประการที่สอง กรณีธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีได้กำหนดไว้ การคำนวณค่าของเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินเป็นเงินตราไทยจะใช้อัตราถัวเฉลี่ยระหว่างอัตราซื้อ และอัตราขายของธนาคารพาณิชย์ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้

นอกจากนี้ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคำนวณค่าหรือราคาเงินตรา ทรัพย์สิน หรือ หนี้สินที่เป็นเงินตราต่างประเทศให้เป็นเงินตราไทย ตามมาตรา 65 ทวิ (5) เดิม จะต้องพิจารณา ประกอบกับคำสั่งกรมสรรพากร ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้อาศัยความตามมาตรา 65 ทวิ (5) เดิมใน การออกคำสั่ง โดยมีคำสั่งที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตรา ต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541¹⁹ กำหนดลักษณะของการนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อ หรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามาบันทึกบัญชี ณ วันทำสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ และกำหนดขั้นตอนการบันทึกบัญชีเพื่อคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล เพื่อให้บริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินที่มีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศนั้น คำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากร

¹⁸ สมเดช โรจนคุรีเสถียร และคณะ. การบัญชีภาษีอากร (พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2550). หน้า 546.

¹⁹ คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541

เนื่องจาก ในทางการเงินมูลค่าของตราสารอนุพันธ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามราคาตลาดของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ใช้อ้างอิง ดังนั้น อัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้ในการปรับมูลค่ายุติธรรมของสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าจะเป็นอัตราที่คำนวณขึ้นตามทฤษฎีทางการเงิน ซึ่งไม่เท่ากับอัตราถัวเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อตามคำสั่งฯ ป.68/2541 กำหนด ซึ่งจะส่งผลต่อกำไรขาดทุนจากการป้องกันความเสี่ยงในแต่ละรอบระยะเวลาบัญชีด้วย²⁰

คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.132/2548 เรื่อง การคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 9 มาตรา 65 ทวิ (5) มาตรา 65 ทวิ (8) และมาตรา 79/4 แห่งประมวลรัษฎากร ลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548²¹ กำหนดให้กิจการคำนวณค่าหรือราคาของเงินตราทรัพย์สิน หรือหนี้สินเป็นเงินตราไทย ตามราคาตลาดในวันที่รับมาหรือจ่ายไป ตามมาตรา 65 ทวิ (5) วรรค 2 แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งราคาตลาด หมายถึง อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ที่ได้ประกาศไว้ในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยในแต่ละวัน (อัตราซื้อหรืออัตราขายถัวเฉลี่ย) และให้กิจการคำนวณราคาของเงินตราทรัพย์สิน ซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศที่เหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีเป็นเงินตราไทยตามอัตราถัวเฉลี่ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ และให้คำนวณราคาของหนี้สินเป็นเงินตราไทยตามอัตราถัวเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ขายซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ ตามมาตรา มาตรา 65 ทวิ (5) (ก) แห่งประมวลรัษฎากร

ต่อมาปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 50) พ.ศ. 2562²² ซึ่งบทบัญญัติที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ จะใช้บังคับสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีที่เริ่มในหรือหลังวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป และให้มีผลเป็นการยกเลิกมาตรา 65 ทวิ (5) เดิม โดยได้บัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ไว้ดังนี้

จากบัญญัติที่ได้แก้ไขใหม่ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคำนวณกำไรสุทธิและขาดทุนสุทธิของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล สำหรับกรณีเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศที่เหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี

²⁰ บุชกร สุพรรณวัฒนา, ผลกระทบจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ต่อการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ศึกษากรณี การใช้ตราสารอนุพันธ์ในการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หน้า 58.

²¹ คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.132/2548 ลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548

²² ราชกิจจานุเบกษา พ.ศ.2562 เล่มที่ 136 ตอนที่ 45 ก หน้า 6-7.

และที่รับมาหรือจ่ายไปในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีในการคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยเป็น 2 กรณี ดังนี้²³

1) กรณีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศที่เหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี ให้คำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทย ดังนี้

1.1) กรณีบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ซึ่งมีใช้ธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีกำหนด ให้เลือกใช้วิธีการคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างอัตราซื้อและอัตราขายของธนาคารพาณิชย์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ หรือวิธีการคำนวณค่าหรือราคาของเงินตราหรือทรัพย์สินเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ และคำนวณค่าหรือราคาของหนี้สินเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์ขายซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ หรือวิธีการอื่นซึ่งสอดคล้องกับ หลักเกณฑ์ตามวิชาการบัญชีตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา และเมื่อใช้วิธีการใดแล้ว ให้ใช้วิธีการนั้นตลอดไป เว้นแต่จะได้รับอนุมัติจากอธิบดีจึงจะเปลี่ยนแปลงได้

1.2) กรณีธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีกำหนด ให้ใช้วิธีการคำนวณค่าหรือราคาของเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินเป็นเงินตราไทย ตามอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างอัตราซื้อและอัตราขายของธนาคารพาณิชย์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้

2) กรณีเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศที่รับมาหรือจ่ายไปในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชี ให้ใช้วิธีการคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามราคาตลาดในวันที่ได้รับมาหรือจ่ายไปนั้น

สำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศนั้น การคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลจากธุรกรรมดังกล่าว เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรแล้ว เห็นว่า การทำธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้น ดังนั้น จึงสามารถนำการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากรมาใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ แม้บทบัญญัติมาตรานี้ จะไม่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการ

²³ กรมสรรพากร.เปิดรับฟังความเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ... [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://www.rd.go.th/publish/27853.0.html>.

ทำสัญญาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตาม บทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้วเห็นว่า สามารถนำมาใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ โดยเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลัก ทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณาสำหรับธุรกรรมดังกล่าวแต่อย่างใด

ตัวอย่างเช่น

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2561 บริษัท ก. ได้ทำสัญญาซื้อขายสินค้าจากต่างประเทศ ด้วยเงินตราต่างประเทศ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยนที่ 1 ดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับ 45 บาท โดยมีกำหนดเวลาชำระหนี้ซึ่งเป็นวันครบกำหนดสัญญาในวันที่ 29 มกราคม 2562

ต่อมาในวันที่ 29 มกราคม 2562 บริษัท ก. ได้ชำระราคาเงินตราต่างประเทศ จำนวน 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ แต่ธนาคารยังได้มิได้ส่งมอบเงินจำนวนดังกล่าวให้แก่บริษัท ก. ในวัน นั้น

วันที่ 1 ธันวาคม 2561 บริษัท ก. ต้องบันทึกยอดขายสินค้า พร้อมตั้งบัญชีลูกหนี้ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ โดยคำนวณเป็นเงินตราไทยตามราคาตลาดในวันที่รับมา 450,000 บาท (100,000 \$ × 45 บาท)

ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี วันที่ 31 ธันวาคม 2562 อัตราแลกเปลี่ยนที่ ธนาคารพาณิชย์รับซื้อ 1 \$ = 42 บาท บริษัท ก. ต้องคำนวณค่าลูกหนี้ (ค่าสินค้า) 100,000 \$ เป็น เงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อ 420,000 บาท (100,000 \$ × 42 บาท) พร้อม บันทึกผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน 30,000 บาท (450,000 – 420,000 บาท)

หากวันที่ 31 ธันวาคม 2562 อัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อ 1 \$ = 45.5 บาท บริษัท ก. ต้องคำนวณค่าลูกหนี้ (ค่าสินค้า) 100,000 \$ เป็นเงินตราไทย 455,000 บาท (100,000 \$ × 45.5 บาท) บันทึกผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยน 5,000 บาท (455,000-400,000 บาท)²⁴

นอกจากนี้ สำหรับคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อ หรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้เจ้าพนักงาน สรรพากรถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีความ

²⁴ ทัศนีย์ เหลืองเรืองรอง, ความรู้ทั่วไปกฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร :2558) หน้า 168.

ประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาดังกล่าวทำให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลมีเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินที่มีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งต้องคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตาม มาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากร

ในทางภาษีอากร กิจการคำนวณกำไรขาดทุนจากสัญญาประกันความเสี่ยง ณ วันที่ มีการจ่ายหรือรับชำระหนี้ให้ธนาคารตามสัญญาหรือข้อผูกพันในการประกันความเสี่ยง โดยใช้ หลักการเดียวกันกับแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ตามมาตรา 65 ทวิ แต่อย่างไรก็ตาม กรมสรรพากรได้ มีการอนุโลมให้กิจการสามารถทยอยรับรู้กำไรขาดทุนจากธุรกรรมประกันความเสี่ยงได้ โดยจะต้อง ปฏิบัติตามเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 68/2541 เรื่องข้อผูกพันตาม สัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าทุกประการ โดยมีสาระสำคัญสรุปสำหรับการเลือกเสียภาษี ภาษีเงินได้นิติบุคคลด้วยวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) ได้ดังนี้²⁵

1. กิจการที่ประสงค์จะบันทึกบัญชีตามวิธีของ ป. 68/2541 ต้องมีลักษณะดังนี้

- คู่สัญญาที่ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าจะต้องเป็นธนาคารพาณิชย์เท่านั้น (ไทยหรือ ต่างประเทศก็ได้) ไม่รวมถึงสถาบันการเงินในรูปแบบอื่น
- ต้องมีมูลหนี้ที่จะต้องชำระต่อกันในภายหน้าอย่างแท้จริง (ไม่ใช่เป็นการเก็งกำไร ค่าเงิน)
- หากเลือกเสียภาษีตามวิธีของ ป. 68/2541 บริษัทจะต้องปฏิบัติตามแนวทางนั้น ทุกสัญญา จะเลือกปฏิบัติเพียงบางสัญญาไม่ได้

2. ขั้นตอนการบันทึกบัญชี

2.1 กรณีทำสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า

²⁵ อมรศักดิ์ พงศ์พศุตม์. การบัญชีภาษีอากร ขั้นสูง = Advanced tax accounting. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์ 50, 2553) หน้า 5-17 ถึง 5-19.

ก. ต้องบันทึกบัญชีแยกจากกันเป็น 2 ส่วน คือ บัญชีเงินกู้ยืมและบัญชีเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า

ข. บัญชีเงินให้แปลงค่าเงินตามนัยมาตรา 65 ทวิ (5) ตามปกติ ทำให้เกิดกำไรขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันสิ้นปี (unrealized) และ/หรือ ณ วันครบกำหนดชำระหนี้ (realized) ตามแต่กรณี

ค. บัญชีซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า

1. ต้องบันทึกตั้งธนาคารคู่สัญญาเป็นทั้งเจ้าหนี้ (สกุลเงินบาท) และลูกหนี้ (สกุลเงินตราต่างประเทศ) ด้วยอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้าที่ตกลงกันไว้ตามสัญญา (forward/swap rate)

2. ขณะที่ยังไม่ถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศตามสัญญา กิจการต้องคำนวณกำไรขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนตามนัยมาตรา 65 ทวิ (5) วรรคแรก สำหรับบัญชีลูกหนี้ธนาคาร ทุกวันสิ้นรอบบัญชี (เกิด unrealized gain/loss)

3. ณ วันถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศให้ปรับปรุงบัญชีลูกหนี้ธนาคาร ให้อยู่ในอัตราที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อ จากนั้นให้บันทึกการรับเงินตราต่างประเทศ (ด้วยอัตราซื้อ) เสมือนนำเงินฝากธนาคาร

4. กรณีวันครบกำหนดชำระหนี้ และวันถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศ เป็นวันเดียวกัน ให้ปิดบัญชีเจ้าหนี้เงินกู้ (ด้วยอัตรายาย) โดยการโอนเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากธนาคารคู่สัญญามาชำระหนี้ จึงทำให้เกิดผลระหว่างอัตราซื้อและอัตรายาย ถือเป็นกำไรขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน

5. หากวันครบกำหนดชำระหนี้เกิดภายหลังวันถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศ ก็ให้บันทึกบัญชีเสมือนการนำเงินตราต่างประเทศไปฝากธนาคารนั่นเอง

2.2 กรณีทำสัญญาขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ส่งออกประกันความเสี่ยงโดยทำสัญญาขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า นั้น วิธีบันทึกบัญชีจะมีขั้นตอนและหลักเกณฑ์เดียวกับกรณีซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ดังกล่าวข้างต้น

3. กิจการมีสิทธิเลือกเสียภาษีตามวิธีการของ ป. 68/2541 ได้ก็ต่อเมื่อมีการบันทึกบัญชีข้อผูกพันตามสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าไว้ในสมุดบัญชีของกิจการตรงตามเกณฑ์ของ ป. 68/2541 ดังกล่าวข้างต้นทุกประการ²⁶

จากหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างการรับรู้ทางภาษีสำหรับการทำสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forward Contract) เพื่อทำความเข้าใจหลักเกณฑ์รับรู้กำไรขาดทุนจากธุรกรรมประกันความเสี่ยงได้ หากกิจการเลือกที่จะบันทึกบัญชีตามสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่ได้ทำไว้กับธนาคารการบันทึกบัญชีในการซื้อและขายจะบันทึกดังนี้²⁷

ตัวอย่าง กรณีการซื้อสินค้าและทำสัญญา Forward Contract

บริษัท บัญชีภาษีอากร จำกัด ได้ซื้อสินค้าจากต่างประเทศเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2561 เป็นเงิน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ โดยกำหนดเวลาชำระหนี้ 60 วัน ครอบคลุมในวันที่ 30 มกราคม 2562 และในวันนั้นบริษัทได้ทำสัญญา Forward Contract ซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าไว้กับธนาคารมีระยะเวลา 60 วัน จำนวนเงิน 10,000 ดอลลาร์ สหรัฐ ในอัตราแลกเปลี่ยน \$1 เท่ากับ 45 บาท รายการบันทึกบัญชีจะแสดงดังนี้²⁸

1) เมื่อซื้อสินค้า ในวันที่ 2 ธันวาคม 2561 อัตราแลกเปลี่ยน \$1 เท่ากับ 40 บาท

เดบิต ซื้อ (10,000 × 40)	400,000	
เครดิต เจ้าหนี้ต่างประเทศ		400,000

2) บันทึกการทำสัญญา Forward Contract กับธนาคาร

เดบิต ลูกหนี้-ธนาคาร (10,000 × 40)	400,000	
ส่วนเพิ่มจากการซื้อเงินตราต่างประเทศรอดตัดบัญชี	50,000	
เครดิต เจ้าหนี้-ธนาคาร (10,000 × 45)		450,000

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁷ สมเดช โรจนศิริเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 637-638.

²⁸ สมเดช โรจนศิริเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 637-639.

3) ณ วันสิ้นงวดบัญชีวันที่ 31 ธันวาคม 2561 อัตราแลกเปลี่ยน \$1 เท่ากับ 42 บาท
ปรับปรุงเจ้าหนี้การค้า

เดบิต	ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน (10,000 x 2)	20,000
เครดิต	เจ้าหนี้ต่างประเทศ	20,000

3) ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การรับรู้กำไรขาดทุนและรายรับในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ

ในส่วนนี้ผู้เขียนได้รวบรวมปัญหาตามบทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร คำสั่งกรมสรรพากร และหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

ภาษีเงินได้นิติบุคคลนั้น ปรากฏหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ อันได้แก่ สัญญาดังต่อไปนี้

3.1) สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward)

การทำสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ปรากฏแนวปฏิบัติตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 และหนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ดังนี้

(1) คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้²⁹

ในกรณีที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลเข้าทำสัญญาซื้อขายเงินตราล่วงหน้า (Forward Contract) และมีความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาดังกล่าวมาบันทึกบัญชี ณ วันทำสัญญา ต้องมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

1) คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ต้องเป็นธนาคารพาณิชย์ไม่ว่าจะมีสถานประกอบการในประเทศไทยหรือไม่

²⁹ คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541

2) การทำสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าต้องเกิดจากความ ต้องการประกันความเสี่ยงในมูลหนี้ เพราะมีหนี้สินที่ต้องชำระในภายหน้า หรือมีลูกหนี้ที่จะได้รับ ชำระในภายหน้า

3) กรณีที่ทำสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าจำนวนหลาย สัญญาต้องนำสัญญาดังกล่าวมาบันทึกบัญชี ณ วันทำสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศทุกสัญญา จะเลือกปฏิบัติเพียงสัญญาหนึ่งสัญญาใดไม่ได้

และในการบันทึกบัญชีสำหรับข้อผูกพันตามสัญญาซื้อขายเงินตรา ต่างประเทศล่วงหน้าของบริษัทและห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้น อาจมีผลทำให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติ บุคคลมีผลกำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ซึ่งต้องนำมารวมคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสีย ภาษีเงินได้นิติบุคคลด้วย ดังนั้น การบันทึกบัญชีเพื่อคำนวณกำไรสุทธิสำหรับการเสียภาษีเงินได้นิติ บุคคล กำหนดให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) กรณีการทำสัญญาซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าเนื่องจากบริษัทหรือ ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลมีหนี้สินที่ต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ

1.1) เมื่อมีการทำสัญญาซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ากับธนาคารเพื่อ ประกันความเสี่ยงของอัตราแลกเปลี่ยนในสกุลเงินที่จะต้องชำระคืนให้แก่เจ้าหนี้ ถือว่าธนาคารมีภาระ ต้องส่งมอบเงินตราต่างประเทศให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล และบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติ บุคคลมีภาระต้องชำระเงินตราไทยให้แก่ธนาคารนั้นตามสัญญา จึงต้องบันทึกบัญชีโดยบันทึกบัญชี ธนาคารคู่สัญญาเป็นทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้

1.2) กรณีที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้หรือการชำระหนี้ยังไม่หมดสิ้น ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี และยังไม่ถึงกำหนดเวลาส่งมอบเงินตราต่างประเทศตามสัญญา ซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต้องปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนของ ภาระผูกพันเจ้าหนี้เงินตราต่างประเทศ และลูกหนี้ธนาคารคู่สัญญาตาม(ก) ให้เป็นไปตามเงื่อนไขตาม มาตรา 65 ทวิ (5) วรรคหนึ่ง แห่งประมวลรัษฎากร

1.3) เมื่อถึงกำหนดเวลาส่งมอบเงินตราต่างประเทศตามสัญญาซื้อ เงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ธนาคารคู่สัญญาตาม (ก) ต้องชำระเงินตราต่างประเทศให้แก่บริษัทหรือ

ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ถือว่าบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลได้รับเงินตราต่างประเทศในระหว่างรอบระยะเวลาบัญชีซึ่งต้องคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามราคาตลาด (อัตราธนาคารพาณิชย์รับซื้อ) ตามมาตรา 65 ทวิ (5) วรรคสอง แห่งประมวลรัษฎากร ในขณะที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต้องชำระเงินตราไทยให้แก่ธนาคารคู่สัญญาด้วย เป็นผลทำให้สถานะการเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้หมดสิ้นไป

1.4) กรณีที่วันถึงกำหนดชำระหนี้ และวันถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศตามสัญญาซื้อเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าเป็นวันเดียวกัน เมื่อบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยการโอนเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากธนาคารคู่สัญญาตาม (ก) ถือว่าบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลจ่ายเงินตราต่างประเทศไปในช่วงรอบระยะเวลาบัญชี ซึ่งต้องคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามราคาตลาด (อัตราธนาคารพาณิชย์ขาย) ในวันที่จ่ายไปนั้น ตามมาตรา 65 ทวิ (5) วรรคสอง แห่งประมวลรัษฎากร ทำให้เกิดผลต่างระหว่างอัตราธนาคารพาณิชย์ซื้อและอัตราธนาคารพาณิชย์ขาย เป็นผลกำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้น แล้วแต่กรณี

2) กรณีการทำสัญญาขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าเนื่องจากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลมีเงินตรา หรือทรัพย์สินที่จะได้รับชำระจากลูกหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ จะต้องบันทึกรายการทางบัญชีตามหลักการเดียวกันทุกขั้นตอน

อย่างไรก็ตาม คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 ดังกล่าว เป็นเพียงแนวทางให้เลือกปฏิบัติเท่านั้น ไม่ได้เป็นหลักเกณฑ์บังคับให้ต้องปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะหากไม่เลือกปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว ก็สามารถเลือกบันทึกบัญชีตามวิธีการทางบัญชีหรือมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 21 เรื่อง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศได้ แต่เมื่อเลือกใช้วิธีการแล้วจะต้องปฏิบัติอย่างนั้นตลอดไป³⁰

³⁰ สมเดช โรจน์ศรีเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ TAX ACCOUNTING PROFESSIONAL (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 636.

(2) หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 เรื่อง ภาษีเงินได้นิติบุคคล กรณีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทางบัญชีเป็นแบบ Marked to Market ซึ่งได้วางแนววินิจฉัยไว้ ดังนี้³¹

กรมสรรพากรได้วางแนวทางสำหรับการบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ อันได้แก่ สัญญาซื้อขายอัตราแลกเปลี่ยนล่วงหน้า (Forward Contract) สัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Swap) สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) ตราสารแสดงสิทธิในการซื้อขายอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Option) และตราสารแสดงสิทธิในการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ (Currency Option) ทั้งในกรณีรายการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินของตนเองและในกรณีป้องกันความเสี่ยงทางการเงินที่เกิดจากธุรกรรมของลูกค้าสำหรับธุรกิจธนาคาร โดยให้บันทึกเป็นทรัพย์สินหรือหนี้สินตามวิธีการทางบัญชีที่รับรองทั่วไป ตามมาตรฐานทางบัญชี ซึ่งผลจากการที่หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรฉบับดังกล่าวยอมรับให้ การบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Marked to Market ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 วรรคสอง ประมวลรัษฎากร

ดังนั้น การคำนวณค่าหรือราคาทรัพย์สินหรือหนี้สิน จึงต้องเป็นไปตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร ในขณะที่การบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Marked to Market เป็นการบันทึกมูลค่าทรัพย์สินหรือหนี้สินตามราคาตลาดในแต่ละวัน³²

3.2) ธุรกรรมแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Swap)

การทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ปรากฏแนวปฏิบัติตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 114/2545 หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0811/07026 หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 และหนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706/10836 ดังนี้

³¹หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548

³² กนิษฐา รัชชบำรุง, ปัญหาทางภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ, หน้า 108.

(1) คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป. 114/2545 เรื่อง การจ่ายเงินตามสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest rate swap) และสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Cross currency swap) ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2545 ที่ได้อธิบายลักษณะของสัญญาดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้³³

1) สัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest rate swap) เป็นสัญญาทางการเงินประเภทหนึ่งที่คุณสัญญาตกลงที่จะแลกเปลี่ยนภาระการชำระดอกเบี้ยให้แก่กันและกันภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราดอกเบี้ย โดยจำนวนเงินค่าดอกเบี้ยที่ต้องชำระขึ้นอยู่กับจำนวนเงินต้นอ้างอิงตามที่ระบุไว้ในสัญญา การแลกเปลี่ยนเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาระดอกเบี้ยเท่านั้น ไม่มีการแลกเปลี่ยนเงินต้นกัน คุณสัญญาซึ่งเข้าทำสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยไม่จำเป็นต้องมีการทำสัญญาเงินกู้ระหว่างกัน แต่เมื่อเข้าทำสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยแล้ว (Interest rate swap) คุณสัญญาทั้งสองฝ่ายมีภาระผูกพันที่จะต้องชำระเงินภายใต้ระยะเวลาและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาแลกเปลี่ยน

ตัวอย่างเช่น

บริษัท ก ทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร A ในต่างประเทศ กำหนดชำระดอกเบี้ยในอัตราลอยตัว ต่อมาบริษัท ก ได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest rate swap) กับธนาคาร B ในต่างประเทศ โดยตามสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยนั้นจะใช้จำนวนเงินกู้ตามสัญญาฉบับเดิมเป็นเกณฑ์ในการคำนวณดอกเบี้ยที่จะแลกเปลี่ยนกัน และจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยคงที่ตามแต่จะตกลงกัน โดยในแต่ละเดือนนั้น หากอัตราดอกเบี้ยลอยตัวสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยคงที่ธนาคาร B จะส่งเงินผลต่างมาให้แก่บริษัท ก แต่หากอัตราดอกเบี้ยลอยตัวต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยคงที่บริษัท ก จะส่งเงินผลต่างไปให้แก่ธนาคาร B

2) สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Cross currency swap) เป็นสัญญาทางการเงินประเภทหนึ่งที่คุณสัญญาตกลงที่จะแลกเปลี่ยนภาระการรับจ่ายเงินคนละสกุล ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน โดยคุณสัญญา

³³ ป. 114/2545 เรื่อง การจ่ายเงินตามสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest rate swap) และสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Cross currency swap) ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2545

ฝ่ายหนึ่งสัญญาจะจ่ายเงินสกุลหนึ่ง เช่น บาท และรับเงินสกุลอื่น เช่น ดอลลาร์สหรัฐ และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะรับเงินสกุลบาท และจ่ายเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งในวันทำสัญญา คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอาจมีการแลกเปลี่ยนเงินต้นระหว่างคู่สัญญาในมูลค่าที่เท่ากัน โดยคำนวณจากอัตราแลกเปลี่ยนในวันทำสัญญา สำหรับกรณีที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนเงินต้นระหว่างคู่สัญญา คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งอาจนำเงินตราต่างประเทศไปขายให้แก่สถาบันการเงินอื่นในตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราก็ได้

ตัวอย่างเช่น

บริษัท ก ทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร ข ในประเทศจำนวน 40 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยคงที่ และบริษัท C ในประเทศสหรัฐอเมริกาทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร A ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อัตราดอกเบี้ยคงที่และเพื่อป้องกันความเสี่ยงของอัตราแลกเปลี่ยน บริษัท ก ได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศกับบริษัท C (Cross currency swap) กรณีอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันทำสัญญา คือ 40 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นอัตราที่ใช้สำหรับการคำนวณภายใต้สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนี้ บริษัท C จ่ายเงินจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่บริษัท ก ในขณะที่บริษัท ก จ่ายเงินจำนวน 40 ล้านบาท ให้แก่บริษัท C เมื่อถึงกำหนดเวลาตามข้อตกลง บริษัท ก จะต้องจ่ายเงินจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่บริษัท C ซึ่งบริษัท C จะนำไปจ่ายคืนเงินกู้ยืมให้แก่ธนาคาร A ในขณะที่บริษัท C จะต้องจ่ายเงิน 40 ล้านบาท ให้แก่บริษัท ก ซึ่งบริษัท ก จะนำไปจ่ายคืนเงินกู้ยืมให้แก่ธนาคาร ข กรณีดังกล่าว บริษัท ก และบริษัท C ไม่มีการจ่ายเงินผลต่างของอัตราแลกเปลี่ยนกัน

3) สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและอัตราดอกเบี้ย (Cross currency interest rate swap) ซึ่งคู่สัญญามีภาระต่างตอบแทนในการชำระเงินตามสัญญาแลกเปลี่ยนตลอดอายุของสัญญาแลกเปลี่ยน โดยที่จำนวนเงินที่ต้องชำระจะคำนวณจากผลต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยตามที่ตกลงกัน ซึ่งอาจเป็นอัตราดอกเบี้ยคงที่และหรืออัตราดอกเบี้ยลอยตัว และเป็นการคำนวณจากเงินตราต่างประเทศเงินผลต่างที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย เข้าลักษณะเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40(8) แห่งประมวลรัษฎากร

ตัวอย่างเช่น

บริษัท ก ทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร A ในต่างประเทศจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในอัตราดอกเบี้ยลอยตัว บริษัท ก ต้องการเงินดอลลาร์สหรัฐเพื่อชำระคืนเงินกู้ซึ่งจะถึงกำหนดชำระในอีก 2 ปี ข้างหน้า และต้องการจะเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยลอยตัวตามสัญญาเงินกู้เป็นอัตราดอกเบี้ยคงที่ ดังนั้น บริษัท ก จึงทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและอัตราดอกเบี้ยกับธนาคาร ข ในประเทศ (Cross currency interest rate swap) เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจขึ้นอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันทำสัญญา คือ 40 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นอัตราที่ใช้สำหรับการคำนวณภายใต้สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนี้ ดังนั้น ธนาคาร ข จ่ายเงิน 40 ล้านบาทให้แก่บริษัท ก ในขณะที่บริษัท ก จ่ายเงิน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้แก่ธนาคาร ข ตลอดระยะเวลาของสัญญาแลกเปลี่ยน ธนาคาร ข จำนวนดอกเบี้ยจากเงินต้นจำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่บริษัท ก จำนวนดอกเบี้ยจากเงินต้นจำนวน 40 ล้านบาท หากอัตราดอกเบี้ยลอยตัวสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยคงที่ ธนาคาร ข จะส่งเงินผลต่างมาให้แก่บริษัท ก แต่หากอัตราดอกเบี้ยลอยตัวต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยคงที่ บริษัท ก จะส่งเงินผลต่างไปให้แก่ธนาคาร ข

อย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่กรมสรรพากรได้ออกมาเพื่อกำหนดหน้าที่ให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ได้ทำสัญญาดังกล่าว มีหน้าที่ต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายตามมาตรา 3 เตรส แห่งประมวลรัษฎากร หรือมีหน้าที่ต้องหักภาษีเงินได้พึงประเมินที่จ่ายตามมาตรา 70 แห่งประมวลรัษฎากร แต่มีใ้คำสั่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการบันทึกบัญชีหรือการรับรู้กำไรขาดทุนจากการทำธุรกรรมแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแต่อย่างใด

(2) หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0811/07026 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2541 เรื่อง ภาษีเงินได้นิติบุคคล กรณีการบันทึกบัญชีสำหรับข้อผูกพันตามสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศ ซึ่งได้วางแนววินิจฉัยไว้ ดังนี้³⁴

กรมสรรพากรได้วางแนววินิจฉัยสำหรับแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) ในกรณีตามข้อเท็จจริงที่ว่า บริษัท ก. จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีหนี้ต่างประเทศจำนวนสูง และได้ทำสัญญาป้องกันความเสี่ยงในลักษณะ Currency Swap หรือ Swap Transaction กับสถาบัน

³⁴ หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0811/07026 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2541

การเงินในต่างประเทศ 3 แห่ง คือ A., B. และ C. ซึ่งสถาบันการการเงินดังกล่าว มีฐานะเป็นพาณิชย์กิจ หรือ Investment Bank ดังนั้น บริษัทฯ จึงมีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ป. 68/2541 เรื่องข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2541 เพื่อการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลได้

(3) หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 เรื่อง ภาษีเงินได้นิติบุคคล กรณีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทางบัญชีเป็นแบบ Marked to Market ซึ่งได้วางแนววินิจฉัยไว้ ดังนี้³⁵

กรมสรรพากรได้วางแนวทางสำหรับการบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ ซึ่งรวมถึงการทำสัญญาแลกเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Swap) สัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) ทั้งในกรณีรายการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินของตนเองและในกรณีป้องกันความเสี่ยงทางการเงินที่เกิดจากธุรกรรมของลูกค้าสำหรับธุรกิจธนาคาร โดยให้บันทึกเป็นทรัพย์สินหรือหนี้สินตามวิธีการทางบัญชีที่รับรองทั่วไปตามมาตรฐานทางบัญชี ซึ่งผลจากการที่หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรฉบับดังกล่าวยอมรับให้ การบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Marked to Market ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 วรรคสอง ประมวลรัษฎากร

(4) หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706/10836 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2548 เรื่อง ภาษีเงินได้นิติบุคคล กรณีการบันทึกบัญชีข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ซึ่งได้วางแนววินิจฉัยไว้ ดังนี้³⁶

กรมสรรพากรได้วางแนวทางสำหรับการบันทึกบัญชีของธุรกรรมแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) ในกรณีตามข้อเท็จจริงที่ว่า บริษัทฯ ประกอบกิจการให้เช่าซื้อและให้เช่ารถยนต์ บริษัทฯ ได้กู้ยืมเงินเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศเพื่อนำมาใช้ในกิจการ และเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนในอนาคต บริษัทฯ จึงได้ทำสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) กับสถาบันการเงินเพื่อแลกเปลี่ยนสกุลเงินกู้ระหว่างเงินสกุลต่างประเทศกับเงินบาท ซึ่งถือเป็นสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ในกรณีดังกล่าว

³⁵หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548

³⁶หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706/10836 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2548

บริษัทฯ มีสิทธินำข้อผูกพันตามสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Currency Swap) มาบันทึกบัญชี ณ วันทำสัญญาได้ รวมทั้งมีสิทธินำข้อผูกพันตามสัญญาเดิมที่เกิดขึ้นก่อนรอบปีปัจจุบันแต่ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ มาบันทึกบัญชีในภายหลังได้ แต่บริษัทฯ ต้องปรับปรุงการบันทึกบัญชีในรอบระยะเวลาบัญชีก่อนด้วย โดยที่การปฏิบัติตามแนวปฏิบัติของคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541ฯ ลงวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2541 ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางบัญชี

3.3) ธุรกรรมการเลือกซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Option)

การทำสัญญาเลือกซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Currency Option) ปรากฏเพียงแนวหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากร ดังต่อไปนี้

หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 เรื่อง ภาษีเงินได้นิติบุคคล กรณีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทางบัญชีเป็นแบบ Marked to Market ซึ่งได้วางแนววินิจฉัยไว้ ดังนี้³⁷

กรมสรรพากรได้วางแนวทางสำหรับการบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ อันได้แก่ ตราสารแสดงสิทธิในการซื้อขายอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Option) และตราสารแสดงสิทธิในการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ (Currency Option) ทั้งในกรณีรายการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินของตนเองและในกรณีป้องกันความเสี่ยงทางการเงินที่เกิดจากธุรกรรมของลูกค้าสำหรับธุรกิจธนาคาร โดยให้บันทึกเป็นทรัพย์สินหรือหนี้สินตามวิธีการทางบัญชีที่รับรองทั่วไปตามมาตรฐานทางบัญชี ซึ่งผลจากการที่หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรฉบับดังกล่าวยอมรับให้ การบันทึกบัญชีของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายตราสารอนุพันธ์แบบ Marked to Market ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 วรรคสอง ประมวลรัษฎากร

1.3.4) ธุรกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ

เนื่องจากในกรณีการกู้ยืมเงินนั้น ลูกหนี้จะต้องมีการเบิกถอนเงินกู้จากเจ้าหนี้ ดังนั้น คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจึงต้องบันทึกเงินกู้ยืมดังกล่าวเป็นหนี้สินและสินทรัพย์ตามลำดับ การทำสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศจึงอยู่ภายใต้หลักทั่วไปของมาตรา 65 ทวิ (5) กล่าวคือ ณ วันเบิกถอนเงิน

³⁷ หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706 (กม.01)/1015 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2548

กู้ยืมจะต้องบันทึกรายการเป็นหนี้สินและทรัพย์สินตามวรรคสอง และเมื่อสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี จะต้องทำการปรับปรุงรายการหนี้สินและสินทรัพย์ดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ดังปรากฏแนวปฏิบัติตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรและแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับธุรกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ดังนี้

กรณีนิติบุคคลมีผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา

1) หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรที่ กค 0702/3392 ลงวันที่ 19 เมษายน 2556³⁸ ได้วางแนววินิจฉัย ในกรณีที่มีหนี้สินซึ่งมีค่าเป็นเงินตราต่างประเทศเหลืออยู่ ณ วันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีในระหว่างที่โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้ายังแล้วเสร็จ โจทก์จะต้องนำมาคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนตามมาตรา 65 ทวิ (5) วรรคหนึ่ง แห่งประมวลรัษฎากร โดยรับรู้ผลกำไรและขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน ดังนี้

ก. กรณีมีผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยน บริษัทจะต้องนำมารวมคำนวณเป็นรายได้เพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลมาตรา 65 แห่งประมวลรัษฎากร ในรอบระยะเวลาบัญชีที่เกิดผลกำไรทันที

ข. กรณีเกิดผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน ถือเป็นต้นทุนซึ่งบริษัทต้องนำไปรวมคำนวณเป็นมูลค่าต้นทุนของทรัพย์สิน (โรงงานไฟฟ้า) มาตรา 65 ทวิ (2) แห่งประมวลรัษฎากร เพื่อรอหักค่าเสื่อมราคาเมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้นและโรงงานไฟฟ้าอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน และไม่สามารถนำผลขาดทุนไปหักเป็นรายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีที่เกิดผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน

2) ต่อมาภายหลังจากกรมสรรพากรได้มีหนังสือตอบข้อหารือตาม (ข้อ 2.1) ข้างต้น ได้มีบริษัทผู้ถูกประเมินได้ฟ้องกรมสรรพากรเป็นคดีแพ่งเพื่อขอคืนเงินภาษีและเงินเพิ่มต่อศาลภาษีอากรกลาง ซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับประเด็นว่า การลงทุนในทรัพย์สินที่มีสภาพยังไม่พร้อมใช้งานหรือใช้ประโยชน์ได้ โจทก์สามารถนำผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

³⁸ คำพิพากษาศาลภาษีอากรกลาง คดีหมายเลขดำที่ 154/2557 คดีหมายเลขแดงที่ 152/2558 ระหว่าง บริษัท เก็คโค-วัน จำกัด โจทก์ กับ กรมสรรพากร จำเลย ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2558

มาลดต้นทุนค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้า ในการคำนวณกำไรขาดทุนสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลของโจทก์ได้หรือไม่ ดังนี้³⁹

ศาลภาษีอากรกลางเห็นว่า การที่โจทก์กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่างประเทศหลายแห่งเป็นเงินตราสกุลต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้าเค็คโค-วัน สำหรับการผลิตกระแสไฟฟ้าจำหน่ายให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ดังนั้น เงินกู้และดอกเบี้ยที่เกิดจากการกู้ยืมย่อมถือเป็นต้นทุนของค่าก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าดังกล่าว และเป็นค่าใช้จ่ายอันมีลักษณะเป็นการลงทุนมิใช่เพื่อหากำไร เนื่องจากเป็นรายจ่ายที่จ่ายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งโรงงานไฟฟ้าซึ่งเป็นทรัพย์สินของโจทก์ อันเป็นทุนรอนของโจทก์เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจการอันมีผลก่อให้เกิดรายได้ต่อธุรกิจของโจทก์ต่อไป กำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนดังกล่าวจึงเป็นรายได้ฝ่ายทุน และการที่โจทก์กู้เงินตราต่างประเทศก็เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของค่าเงินที่อาจเกิดขึ้น โดยเมื่อถึงกำหนดต้องชำระคืนเงินกู้ให้แก่ธนาคารต่างประเทศที่โจทก์กู้ยืมมา รายได้จากกำไรอัตราแลกเปลี่ยนค่าเงิน จึงไม่ใช่กำไรอันเกิดจากการบริหารงานในการดำเนินกิจการค้าหากำไรของโจทก์ เมื่อโจทก์คำนวณรายได้และรายจ่ายโดยใช้เกณฑ์สิทธิ แต่กิจการโจทก์ก็ยังไม่มีส่วนพร้อมใช้งานหรือใช้ประโยชน์แล้ว โจทก์จึงไม่อาจนำผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศซึ่งเป็นรายได้อันมีลักษณะเป็นการลงทุนมาถือเป็นรายได้ในการคำนวณกำไรสุทธิได้ ตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรที่ กค.0702/3392 ลงวันที่ 19 เมษายน 2556 ได้ ดังนั้น การลงทุนในทรัพย์สินที่มีสภาพยังไม่พร้อมใช้งานหรือใช้ประโยชน์ได้ โจทก์จึงสามารถนำผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศมาลดต้นทุนค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้าในการคำนวณกำไรขาดทุนสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลของโจทก์ได้

3) โดยภายหลังจากที่ศาลภาษีอากรกลางได้มีคำพิพากษาตาม (ข้อ 2.2) ข้างต้น ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษากลับยกฟ้องโจทก์ จำเลยไม่ต้องคืนเงินภาษีแก่โจทก์ หนังสือแจ้งไม่คืนเงินภาษีและหนังสือตอบอุทธรณ์ของจำเลยชอบแล้ว โดยปรากฏเหตุผลดังนี้⁴⁰

³⁹ คำพิพากษาศาลภาษีอากรกลาง คดีหมายเลขดำที่ 154/2557 คดีหมายเลขแดงที่ 152/2558 ระหว่าง บริษัท เค็คโค-วัน จำกัด โจทก์ กับ กรมสรรพากร จำเลย ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2558

⁴⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4727/2561

วินิจฉัยว่า กำไรหรือขาดทุนจากการตีค่าหนี้สินกู้ยืมเงินเพื่อสร้างโรงงานไฟฟ้าของโจทก์ ซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศที่เหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีปี 2553 ซึ่งเมื่อคำนวณเป็นเงินตราไทยตามประมวลรัษฎากรมาตรา 65 ทวิ (5) แล้ว ทำให้โจทก์มีกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา แม้เป็นเพียงผลกำไรที่ได้จากการคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ได้รับเงินกู้เปรียบเทียบกับการคำนวณเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชีซึ่งไม่ใช่วันที่โจทก์ต้องชำระหนี้จริงอันเป็นเพียงตัวเลขทางบัญชีอาจแตกต่างจากผลกำไรในวันที่โจทก์ต้องชำระหนี้ที่เป็นผลกำไรหรือขาดทุนที่แท้จริงก็ตาม โจทก์จะต้องนำผลกำไรนั้นมารวมเป็นรายได้ในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีปี 2553 เนื่องจากทั้งผลกำไรและผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราสำหรับหนี้เงินกู้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามมาตรา 65 ทวิ (5) นี้ เป็นเพียงผลกำไรหรือขาดทุนที่ได้จากการคำนวณจำนวนหนี้เงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ได้รับเงินกู้ เปรียบเทียบกับการคำนวณเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี ซึ่งไม่ใช่วันที่โจทก์ต้องชำระหนี้จริง ผลกำไรหรือขาดทุนที่คิดคำนวณได้จากการปฏิบัติตามมาตรา 65 ทวิ (5) จึงเป็นเพียงตัวเลขทางบัญชีเท่านั้น ซึ่งอาจแตกต่างจากผลกำไรหรือขาดทุนในวันที่โจทก์ต้องชำระหนี้ที่เป็นผลกำไรหรือขาดทุนที่แท้จริง ดังนั้น จึงถือไม่ได้ว่าเฉพาะในส่วนผลกำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามมาตรา 65 ทวิ (5) มีผลต่อจำนวนหนี้เงินกู้ที่โจทก์กู้มาสร้างโรงไฟฟ้าและผลขาดทุนนี้ก็ย่อมไม่เป็นรายจ่ายอันมีลักษณะเป็นการลงทุนที่เป็นรายจ่ายต้องห้าม ซึ่งต้องห้ามนำมาคำนวณกำไรหรือขาดทุนสุทธิในรอบระยะเวลาบัญชีที่มีการคำนวณ แต่นำไปคิดเป็นมูลค่าทรัพย์สินเพื่อหักค่าสึกหรอหรือค่าเสื่อมราคาได้ตามมาตรา 65 ตริ (5) และมาตรา 65 ทวิ (2) ดังนั้น ทั้งผลกำไรและผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามมาตรา 65 ทวิ (5) โดยหนี้สินนั้นยังไม่ถึงกำหนดชำระยอมนำมาคำนวณได้ทั้งกำไรสุทธิและขาดทุนสุทธิในรอบระยะเวลาบัญชีนั้น

การศึกษาตามแนวปฏิบัติตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรและคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

กรณีเมื่อเกิดผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่เกิดจากการธุรกรรมการกู้ยืมเงินเป็นสกุลต่างประเทศ เพื่อนำมาจ่ายค่าทรัพย์สินระยะยาวที่ต้องใช้เวลาในการติดตั้งหรือเพื่อการลงทุนระยะยาว หากเกิดการขาดทุนจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร และทรัพย์สินดังกล่าวยังอยู่ในสภาพไม่พร้อมใช้งาน นิติบุคคลสามารถนำผลขาดทุนดังกล่าวไปรวมคำนวณเป็นต้นทุนของทรัพย์สินเพื่อนำไปหักค่าเสื่อมราคาภายหลังที่สินทรัพย์อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานได้

แต่ในกรณีที่เกิดผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่เกิดจากการธุรกรรมการกู้ยืมเงินเป็นสกุลต่างประเทศ เพื่อนำมาลงทุนระยะยาว อาทิ การก่อสร้างโรงงานไฟฟ้า หากเกิดกำไรจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร แม้กำไรที่รับจะไม่ใช้วันที่ต้องชำระหนี้จริง ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ก็ต้องนำผลกำไรนั้นมารวมเป็นรายได้ในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล กล่าวคือ ในกรณีนี้ต้องรับรู้ทันที ไม่มีการกำหนดแนวปฏิบัติให้รอรับรู้เมื่ออยู่สภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ดังเช่นกรณีของผลขาดทุน

กรณีทำสัญญาเงินกู้เงินจากต่างประเทศพร้อมกับการทำสัญญาฟอร์เวิร์ดและสวอป

หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรที่ กค 0811/16102 ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2540 ได้วางแนววินิจฉัยตามกรณีว่า ในกรณีที่บริษัทได้กู้เงินจากต่างประเทศมาในรูปของเงินดอลลาร์สหรัฐ และการใช้คืนเงินกู้ต้องคืนในรูปของสกุลดอลลาร์สหรัฐเช่นเดียวกัน โดยเงินกู้ดังกล่าวได้ทำ Forward ไว้บางส่วน และ Cross Currency Swap ไว้บางส่วน เห็นว่า เมื่อบริษัทมีหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเหลืออยู่ในวันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี ไม่ว่าบริษัทได้ทำ Forward หรือ Cross Currency Swap ไว้หรือไม่ บริษัทก็ต้องคำนวณค่าหรือราคาของหนี้สินนั้นเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารพาณิชย์ขาย ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้ตามมาตรา 65 ทวิ (1) วรรคหนึ่ง (ก) แห่งประมวลรัษฎากร⁴¹

⁴¹ สมเดช โรจน์ศรีเสถียร, การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ TAX ACCOUNTING PROFESSIONAL (กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561). หน้า 652.

3.1.2 หลักเกณฑ์การคำนวณกำไรและขาดทุนตามมาตรฐานรายการทางการเงินไทย

การรับรู้กำไรขาดทุนและรายจ่ายตามมาตรฐานรายงานทางการเงินประกอบด้วยมาตรฐานดังต่อไปนี้

1) มาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 9 ได้กำหนดวิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการรับรู้รายการและการวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงิน หนี้สินทางการเงิน และสัญญาซื้อหรือขายรายการที่ไม่ใช่รายการทางการเงินบางประเภท โดยมีเนื้อหาที่สำคัญคือ การรับรู้รายการและการจัดประเภทรายการ การวัดมูลค่า และการบัญชีป้องกันความเสี่ยง⁴²

การรับรู้รายการและการจัดประเภทรายการ

กิจการต้องรับรู้รายการสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงินในงบแสดงฐานะการเงินเฉพาะเมื่อกิจการเป็นคู่สัญญาตามข้อกำหนดของสัญญาของเครื่องมือทางการเงินนั้น เมื่อกิจการรับรู้สินทรัพย์หรือหนี้สินทางการเงินใด ๆ เป็นครั้งแรก กิจการต้องจัดประเภทสินทรัพย์หรือหนี้สินทางการเงินดังกล่าวและวัดมูลค่า และการซื้อหรือขายสินทรัพย์ทางการเงินตามวิธีปกติต้องรับรู้รายการหรือตัดรายการโดยใช้การบัญชีวันซื้อขายหรือการบัญชีวันชำระตามความเหมาะสม⁴³

การจัดประเภทรายการของสินทรัพย์ทางการเงิน

1) กิจการต้องจัดประเภทสินทรัพย์ทางการเงินเป็นสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าภายหลังด้วยราคาทุนตัดจำหน่าย ด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น หรือด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน ตามโมเดลธุรกิจของกิจการในการจัดการสินทรัพย์ทางการเงิน และตามลักษณะของกระแสเงินสดตามสัญญาของสินทรัพย์ทางการเงิน⁴⁴

⁴² ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁴³ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁴⁴ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

2) สิ้นทรัพย์ทางการเงินต้องวัดมูลค่าด้วยราคาทุนตัดจำหน่ายหากเป็นกิจการถือครองสินทรัพย์ทางการเงินนั้นตามโมเดลธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์การถือครองสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อรับกระแสเงินสดตามสัญญา และข้อกำหนดตามสัญญาของสินทรัพย์ทางการเงิน ซึ่งทำให้เกิดกระแสเงินสดซึ่งเป็นการจ่ายเพียงเงินต้นและดอกเบี้ยจากยอดคงเหลือของเงินต้นในวันที่กำหนดไว้⁴⁵

3) สิ้นทรัพย์ทางการเงินต้องวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่นโดยต้องเป็นกิจการที่ถือครองทรัพย์สินทางการเงินนั้นตามโมเดลธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรับกระแสเงินสดตามสัญญาและเพื่อขายสินทรัพย์ทางการเงิน และข้อกำหนดตามสัญญาซึ่งทำให้เกิดกระแสเงินสดซึ่งเป็นการจ่ายเพียงเงินต้นและดอกเบี้ยจากยอดคงเหลือของเงินต้นในวันที่กำหนดไว้⁴⁶

ทั้งนี้ เงินต้นคือมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงินที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก และดอกเบี้ยประกอบด้วยสิ่งตอบแทนสำหรับมูลค่าเงินตามเวลา สำหรับความเสี่ยงด้านเครดิตที่เกี่ยวข้องกับยอดคงเหลือของเงินต้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและสำหรับความเสี่ยงในการกู้ยืมเงินอื่นและต้นทุน รวมถึงส่วนต่างกำไร⁴⁷

4) สิ้นทรัพย์ทางการเงินต้องวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน เว้นแต่สินทรัพย์ทางการเงินนั้นวัดมูลค่าด้วยราคาทุนตัดจำหน่ายหรือวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น อย่างไรก็ตาม ณ วันที่รับรู้รายได้เมื่อเริ่มแรก กิจการอาจเลือกให้เงินลงทุนในตราสารทุนบางรายการที่ไม่เช่นนั้นแล้วจะวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน ให้แสดงการเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมที่เกิดขึ้นด้วยกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น ทั้งนี้ เมื่อเลือกแล้วไม่สามารถยกเลิกได้⁴⁸

แม้จะมีข้อ 1.- ข้อ.4 ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกกิจการอาจเลือกกำหนดให้สินทรัพย์ทางการเงินวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน ทั้งนี้ เมื่อกำหนดแล้วไม่สามารถยกเลิกได้ หากการกำหนดดังกล่าวช่วยขจัดหรือลดความไม่สอดคล้องของการวัดมูลค่าหรือการรับรู้รายการอย่างมีนัยสำคัญ (บางครั้งเรียกว่าการจับคู่อย่างไม่เหมาะสมทางบัญชี) ซึ่งอาจ

⁴⁵ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁴⁶ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁴⁷ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁴⁸ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

เกิดขึ้นจากการวัดมูลค่าสินทรัพย์หรือหนี้สินหรือการรับรู้ผลกำไรและขาดทุนจากรายการดังกล่าวด้วยเกณฑ์ที่แตกต่างกัน⁴⁹

5. กิจการต้องจัดประเภทหนี้สินทางการเงินทั้งหมดเป็นหนี้สินทางการเงินที่วัดมูลค่าภายหลังด้วยราคาทุนตัดจำหน่าย แต่มีข้อยกเว้น เช่น

หนี้สินทางการเงินที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน
หนี้สินดังกล่าวรวมถึงหนี้สินอนุพันธ์ต้องวัดมูลค่าภายหลังด้วยมูลค่ายุติธรรม⁵⁰

สัญญาค้ำประกันทางการเงิน ภายหลังจากการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก ผู้ออกสัญญาดังกล่าวต้องวัดมูลค่าภายหลังของสัญญาดังกล่าวด้วยมูลค่าที่สูงกว่าระหว่างจำนวนเงินของค่าเพื่อขาดทุนและจำนวนเงินที่รับรู้เมื่อเริ่มแรกหักจำนวนเงินสะสมของรายได้ (เมื่อเหมาะสม) ที่รับรู้⁵¹

ภาระผูกพันที่จะให้สินเชื่อที่อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยตลาด ผู้ให้สินเชื่อดังกล่าวต้องวัดมูลค่าภายหลังของภาระผูกพันดังกล่าวด้วยมูลค่าที่สูงกว่าระหว่างจำนวนเงินของค่าเพื่อผลขาดทุนและจำนวนเงินที่รับรู้เมื่อเริ่มแรกหักจำนวนเงินสะสมของรายได้ (เมื่อเหมาะสม) ที่รับรู้⁵²

อนุพันธ์แฝง คือองค์ประกอบของสัญญาแบบผสมที่ประกอบด้วยสัญญาหลักที่ไม่ใช่อนุพันธ์ โดยกระแสเงินสดบางส่วน of เครื่องมือทางการเงินแบบผสมนี้จะเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่คล้ายคลึงกับอนุพันธ์เดี่ยว อนุพันธ์แฝงทำให้กระแสเงินสดตามสัญญาบางส่วนหรือทั้งหมดเปลี่ยนแปลงไปตามอัตราดอกเบี้ยที่กำหนด อนุพันธ์ที่ผูกติดกับเครื่องมือทางการเงิน แต่สามารถโอนตามสัญญาได้อย่างอิสระจากเครื่องมือทางการเงินนั้น หรือมีคู่สัญญาที่ต่างไปไม่ถือเป็นอนุพันธ์แฝง แต่เป็นเครื่องมือทางการเงินที่แยกต่างหาก ในกรณีที่อนุพันธ์แฝงแยกออกจากสัญญาหลัก กิจการต้องถือปฏิบัติกับสัญญาหลักตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่เหมาะสม (มาตรฐานการรายงานทางบัญชีฉบับนี้ไม่ได้กำหนดว่าอนุพันธ์แฝงต้องแสดงรายการแยกต่างหากในงบแสดงฐานะทางการเงินหรือไม่) และหากสัญญาประกอบด้วยอนุพันธ์แฝงหนึ่งรายการหรือมากกว่า และสัญญาหลักไม่ใช่

⁴⁹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵⁰ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵¹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵² ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

สินทรัพย์ตามขอบเขตของมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับนี้ กิจการอาจเลือกกำหนดให้สัญญาแบบผสมทั้งสัญญาวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน เว้นแต่อนุพันธ์แฝงไม่ได้เปลี่ยนแปลงกระแสเงินสดอย่างมีนัยสำคัญ หรือ มีความชัดเจนโดยอาศัยการวิเคราะห์เพียงเล็กน้อยหรือไม่ต้องวิเคราะห์เมื่อพิจารณาตั้งแต่แรกเริ่มว่าการแยกอนุพันธ์แฝงสำหรับเครื่องมือทางการเงินแบบผสมที่คล้ายคลึงนั้นเป็นเรื่องต้องห้าม เช่น สิทธิเลือกที่จะจ่ายเงินก่อนครบกำหนดที่แฝงอยู่กับเงินกู้ยืมซึ่งอนุญาตให้จ่ายชำระคืนก่อนครบกำหนดด้วยมูลค่าที่ใกล้เคียงกับราคาทุนตัดจำหน่าย⁵³

หากกิจการต้องแยกอนุพันธ์แฝงออกจากสัญญาหลัก แต่ไม่สามารถวัดมูลค่าอนุพันธ์แยกต่างหากได้ กิจการต้องเลือกกำหนดให้สัญญาแบบผสมทั้งสัญญาวัดมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน และหากไม่สามารถวัดมูลค่ายุติธรรมของอนุพันธ์แฝงได้อย่างน่าเชื่อถือจากเงื่อนไขและข้อกำหนดของอนุพันธ์แฝงนั้น ให้กิจการวัดมูลค่ายุติธรรมของอนุพันธ์แฝงด้วยผลต่างระหว่างมูลค่ายุติธรรมของอนุพันธ์แฝงนั้น ให้กิจการวัดมูลค่ายุติธรรมของอนุพันธ์แฝงด้วยผลต่างระหว่างมูลค่ายุติธรรมของสัญญาแบบผสมกับมูลค่ายุติธรรมของสัญญาหลัก หากวัดตามวิธีดังกล่าวไม่ได้ให้กิจการเลือกกำหนดให้สัญญาแบบผสมทั้งสัญญาวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน⁵⁴

2.1.2) การวัดมูลค่า

1) การวัดมูลค่าเมื่อเริ่มแรก

ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก กิจการต้องวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงินที่ไม่ได้วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุนด้วยมูลค่ายุติธรรมบวกหรือหักด้วยต้นทุนการทำรายการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการได้มาหรือการออกสินทรัพย์ทางการเงิน หรือหนี้สินทางการเงินนั้น อย่างไรก็ตาม หากมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงินที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกแตกต่างจากราคาของรายการ กิจการต้องบันทึกเครื่องมือทางการเงินดังกล่าวตามวิธีต่อไปนี้⁵⁵

⁵³ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵⁴ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵⁵ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

หากมูลค่ายุติธรรมได้มาจากราคาเสนอซื้อขายในตลาดที่มีสภาพคล่องสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินอย่างเดียวกัน (เช่น ข้อมูลระดับ 1) หรือได้จากเทคนิคการประเมินมูลค่าที่ใช้ข้อมูลที่สังเกตได้จากตลาด กิจการต้องรับรู้ผลต่างระหว่างมูลค่ายุติธรรม ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก และราคาของรายการเป็นผลกำไรหรือขาดทุน⁵⁶

ในกรณีอื่นๆ ให้วัดมูลค่าโดยปรับปรุงส่วนต่างระหว่างมูลค่ายุติธรรม ณ วันที่รับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก และราคาของรายการ ภายหลังจากรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก กิจการต้องรับรู้ผลต่างรายการตัดบัญชีเป็นกำไรหรือขาดทุนได้เฉพาะส่วนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (รวมถึงปัจจัยด้านเวลา) ซึ่งผู้ร่วมตลาดนำมาพิจารณาในการกำหนดราคาสินทรัพย์หรือหนี้สิน⁵⁷

ในกรณีที่กิจการใช้การบัญชีวันชำระ สำหรับสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าภายหลังจากด้วยราคาทุนตัดจำหน่าย สินทรัพย์ดังกล่าวให้รับรู้เมื่อเริ่มแรกด้วยมูลค่ายุติธรรม ณ วันซื้อขาย⁵⁸

ในกรณีที่ลูกค้านำมาใช้บัญชีประกอบเกี่ยวกับการจัดหาเงินที่มีนัยสำคัญตามที่กำหนดในมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 15 (หรือเมื่อกิจการใช้วิธีผ่อนปรนในทางปฏิบัติตามที่กำหนดในย่อหน้าที่ 63 ของมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 15) กิจการต้องวัดมูลค่าลูกหนี้การค้าด้วยราคาของรายการ (ตามที่กำหนดในมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 15 เรื่อง รายได้จากสัญญาที่ทำกับลูกค้า)

2) การวัดมูลค่าภายหลังของสินทรัพย์ทางการเงิน

ภายหลังจากรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก กิจการต้องวัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินตามข้อกำหนดในเรื่องการจัดประเภทรายการของสินทรัพย์ทางการเงินด้วย

- ราคาทุนตัดจำหน่าย
- มูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น หรือ
- มูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน

⁵⁶ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵⁷ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁵⁸ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

3) การวัดมูลค่าภายหลังของหนี้สินทางการเงิน

ภายหลังการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก กิจการต้องวัดมูลค่าหนี้สินทางการเงินทั้งหมดเป็นหนี้สินทางการเงินที่วัดมูลค่าภายหลังด้วยราคาทุนตัดจำหน่าย หรือ ณ วันที่มีการรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก กิจการอาจเลือกกำหนด (ไม่สามารถยกเลิกได้) ให้หนี้สินทางการเงินวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุน หรือเมื่อการกำหนดดังกล่าวส่งผลให้ข้อมูลดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจมากขึ้น⁵⁹

4) การวัดมูลค่าราคาทุนตัดจำหน่าย

สินทรัพย์ทางการเงิน

- ดอกเบี้ยรับต้องคำนวณโดยใช้วิธีดอกเบี้ยที่แท้จริง การคำนวณนี้ให้ใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงกับมูลค่าตามบัญชีขั้นต้นของสินทรัพย์ทางการเงิน ยกเว้น สินทรัพย์ทางการเงินที่มีการด้อยค่าด้านเครดิตเมื่อซื้อหรือเมื่อกำเนิด หรือ สินทรัพย์ทางการเงินที่ไม่ใช่สินทรัพย์ทางการเงินที่มีการด้อยค่าด้านเครดิต เมื่อซื้อหรือเมื่อกำเนิด แต่กลายเป็นสินทรัพย์ทางการเงินที่มีการด้อยค่าด้านเครดิตในภายหลัง สำหรับกรณีกิจการที่คำนวณดอกเบี้ยรับโดยใช้วิธีดอกเบี้ยที่แท้จริงกับราคาทุนตัดจำหน่ายของสินทรัพย์ทางการเงินในรอบระยะเวลาที่รายงาน ต้องคำนวณดอกเบี้ยรับโดยใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงกับมูลค่าตามบัญชีขั้นต้นในรอบระยะเวลาที่รายงานภายหลัง หากความเสี่ยงด้านเครดิตของเครื่องมือทางการเงินมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นจนทำให้สินทรัพย์ทางการเงินดังกล่าวไม่มีการด้อยค่าด้านเครดิตอีกต่อไป และความเสี่ยงด้านเครดิตที่ดีขึ้นนี้มีความเกี่ยวพันอย่างเป็นรูปธรรมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการที่กิจการ กิจการต้องใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงกับราคาทุนตัดจำหน่ายของสินทรัพย์ทางการเงินนั้น สำหรับรอบระยะเวลาที่รายงานภายหลัง⁶⁰

- การเปลี่ยนแปลงของกระแสเงินสดตามสัญญา ไม่ส่งผลให้มีการตัดรายการสินทรัพย์ทางการเงินนั้นตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับนี้ กิจการต้องคำนวณ

⁵⁹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶⁰ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

มูลค่าตามบัญชีขั้นต้นใหม่ของสินทรัพย์ทางการเงิน และต้องรับรู้ผลกำไรหรือขาดทุนจากการเปลี่ยนแปลงในกำไรหรือขาดทุน⁶¹

- การตัดออกจากบัญชี กิจการต้องลดมูลค่าตามบัญชีขั้นต้นของสินทรัพย์ทางการเงินโดยตรง เมื่อกิจการไม่สามารถคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผลว่าจะได้รับคืนสินทรัพย์ทางการเงินทั้งจำนวนหรือบางส่วน การตัดออกจากบัญชีถือเป็นสถานการณ์หนึ่งของการตัดรายการ⁶²

5) การด้อยค่า การด้อยค่าของสินทรัพย์เป็นรายการขาดทุนทางบัญชีที่เกิดจากสินทรัพย์ของกิจการมีมูลค่าลดลง ส่งผลกระทบต่อการเงิน การรับรู้รายการสำหรับผลขาดทุนด้านเครดิตที่คิดว่าจะเกิดขึ้น⁶³

- วิธีการทั่วไป กิจการต้องรับรู้ค่าเผื่อผลขาดทุนสำหรับผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของสินทรัพย์ทางการเงินซึ่งวัดมูลค่าด้วยราคาทุนตัดจำหน่ายหรือวัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น อย่างไรก็ตาม กิจการต้องรับรู้ค่าเผื่อผลขาดทุนในกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่นและต้องไม่ลดมูลค่าตามบัญชีของสินทรัพย์ทางการเงินในงบแสดงฐานะการเงิน⁶⁴

- การพิจารณาการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของความเสี่ยงด้านเครดิต กิจการต้องประเมินว่าความเสี่ยงด้านเครดิตของเครื่องมือทางการเงินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญนับตั้งแต่การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกหรือไม่ กิจการไม่สามารถใช้เพียงข้อมูลการค้างชำระเกินกำหนดเพียงอย่างเดียวในการพิจารณา หากกิจการสามารถหาข้อมูลคาดการณ์อนาคตที่สนับสนุนและสมเหตุสมผลโดยไม่ใช้ต้นทุนหรือความพยายามที่มากเกินไป⁶⁵

- สินทรัพย์ทางการเงินที่มีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข หากมีการเจรจาต่อรองใหม่หรือเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของกระแสเงินสดตามสัญญาของสินทรัพย์ทางการเงินและ

⁶¹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶² ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶³ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶⁴ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶⁵ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

ไม่มีการตัดรายการสินทรัพย์ทางการเงินนั้น กิจการต้องประเมินว่าความเสี่ยงด้านเครดิตของสินทรัพย์ทางการเงินดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยกิจการต้องวัดมูลค่าของค่าเผื่อผลขาดทุนของเครื่องมือทางการเงินด้วยจำนวนเงินที่เท่ากับผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดอายุ หากความเสี่ยงด้านเครดิตของเครื่องมือทางการเงินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญนับตั้งแต่การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก เปรียบเทียบกับ ความเสี่ยงของการผิดสัญญาที่จะเกิดขึ้น ณ วันที่รายงาน (อ้างอิงจากเงื่อนไขตามสัญญาที่มีการเปลี่ยนแปลง) และความเสี่ยงของการผิดสัญญาที่จะเกิดขึ้น ณ การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรก (อ้างอิงจากเงื่อนไขตามสัญญาเดิมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง)⁶⁶

- สินทรัพย์ทางการเงินที่มีการด้อยค่าด้านเครดิตเมื่อซื้อหรือเมื่อกำเนิด กิจการต้องรับรู้ ค่าเผื่อผลขาดทุนจากการด้อยค่าของสินทรัพย์ทางการเงินที่มีการด้อยค่าด้านเครดิตเมื่อซื้อหรือเมื่อกำเนิด ด้วยผลสะสมของการเปลี่ยนแปลงในผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดอายุนับตั้งแต่การรับรู้รายการเมื่อเริ่มแรกเท่านั้น⁶⁷

- วิธีการอย่างง่าย สำหรับลูกหนี้การค้า สินทรัพย์ที่เกิดจากสัญญา และ ลูกหนี้ตามสัญญาเช่า คือกิจการต้องวัดมูลค่าของค่าเผื่อ ผลขาดทุนด้วยจำนวนเงินเท่ากับผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดอายุเสมอ โดยกิจการอาจเลือกนโยบายการบัญชีสำหรับลูกหนี้การค้า ลูกหนี้ตามสัญญาเช่า และสินทรัพย์ที่เกิดจากสัญญา โดยอิสระจากกันได้⁶⁸

- การวัดมูลค่าผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้น กิจการต้องวัดมูลค่าผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของเครื่องมือทางการเงินโดยวิธีการที่สะท้อนถึงจำนวนเงินที่ค้ำประกันถึงความเป็นถ่วงน้ำหนักและปราศจากอคติ ซึ่งพิจารณาจากการประเมินช่วงของผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ , มูลค่าเงินตามเวลา และ

ข้อมูลสนับสนุนที่สมเหตุสมผลโดยไม่ใช้ต้นทุนหรือความพยายามที่มากเกินไป ณ วันที่รายงาน เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต สภาพการณ์ปัจจุบัน และการพยากรณ์สถานะเศรษฐกิจในอนาคต อย่างไรก็ตาม เครื่องมือทางการเงินบางประเภทประกอบด้วยเงินให้กู้ยืมและภาระผูกพันที่ยังไม่ใช้ และความสามารถตามสัญญาของกิจการในการเรียกร้องให้จ่ายชำระและยกเลิก

⁶⁶ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶⁷ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁶⁸ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

ภาระผูกพันที่ยังไม่ใช้นั้นไม่ได้จำกัดฐานะเปิดต่อผลขาดทุนด้านเครดิตของกิจการในระยะเวลาที่ทวงถามตามสัญญา สำหรับเครื่องมือทางการเงินดังกล่าวเท่านั้นที่กิจการต้องวัดมูลค่าผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่กิจการมีฐานะเปิดต่อความเสี่ยงด้านเครดิตและผลขาดทุนด้านเครดิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นนี้จะไม่ลดลงด้วยมาตรการในการบริหารความเสี่ยงด้านเครดิต แม้ว่าระยะเวลาดังกล่าวขยายเกินกว่าระยะเวลาที่ยาวที่สุดตามสัญญา⁶⁹

6) การจัดประเภทรายการใหม่ของสินทรัพย์ทางการเงิน กิจการต้องถือปฏิบัติการจัดประเภทรายการใหม่โดยทันทีเป็นต้นไปนับจากวันที่จัดประเภทรายการใหม่ กิจการต้องไม่ปรับย้อนหลังผลกำไร ผลขาดทุน (รวมถึงผลกำไรหรือขาดทุนจากการด้อยค่า) หรือดอกเบี้ยที่เคยรับรู้⁷⁰

7) ผลกำไรและขาดทุน ผลกำไรหรือขาดทุนจากสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงินที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมต้องรับรู้ในกำไรหรือขาดทุน⁷¹

2.1.3) การบัญชีป้องกันความเสี่ยง

การบัญชีป้องกันความเสี่ยงมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงผลกระทบในงบการเงินซึ่งเกิดจาก กิจกรรมการบริหารความเสี่ยงของกิจการที่ใช้เครื่องมือทางการเงินในการจัดการฐานะเปิดที่เกิดขึ้นจากความเสี่ยงนั้นๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกำไรหรือขาดทุน มีเป้าหมายในการแสดงถึงบริบทของเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงภายใต้การบัญชีป้องกันความเสี่ยงเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และผลกระทบที่เกิดขึ้น สำหรับการป้องกันความเสี่ยงในมูลค่ายุติธรรมต่อฐานะเปิดต่อความเสี่ยงอัตราดอกเบี้ยของกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงิน (และเพียงแค่การป้องกันความเสี่ยงนี้เท่านั้น) กิจการสามารถเลือกถือปฏิบัติตามแนวปฏิบัติที่ใช้อยู่ต่อไป ทั้งนี้ให้กิจการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว⁷²

เครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงกิจการอาจเลือกกำหนดให้อนุพันธ์ที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุนเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง ยกเว้นสิทธิเลือกซึ่ง

⁶⁹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷⁰ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷¹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷² ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

เป็นลายลักษณ์อักษรบางประเภท และเลือกกำหนดให้สินทรัพย์ทางการเงินที่ไม่ใช่อนุพันธ์หรือหนี้สินทางการเงินที่ไม่ใช่อนุพันธ์ที่วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุนเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง ยกเว้นหนี้สินทางการเงินที่เลือกกำหนดให้วัดมูลค่าด้วยมูลค่ายุติธรรมผ่านกำไรหรือขาดทุนที่การเปลี่ยนแปลงในมูลค่ายุติธรรมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในความเสี่ยงด้านเครดิตของหนี้สินดังกล่าวแสดงในกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น สำหรับการป้องกันความเสี่ยงเงินตราต่างประเทศ องค์ประกอบของความเสี่ยงเงินตราต่างประเทศของสินทรัพย์ทางการเงินที่ไม่ใช่อนุพันธ์หรือหนี้สินทางการเงินที่ไม่ใช่อนุพันธ์อาจเลือกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงถ้าไม่ใช่เงินลงทุนใน ตราสารทุนซึ่งกิจการเลือกแสดงการเปลี่ยนแปลงมูลค่ายุติธรรมในกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จอื่น ทั้งนี้ เฉพาะสัญญากับคู่สัญญาภายนอกกิจการที่เสนอรายงานเท่านั้น (เช่น ภายนอกกลุ่มกิจการหรือกิจการที่รายงาน) ที่สามารถเลือกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง⁷³

เครื่องมือที่เข้าเงื่อนไขต้องเลือกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงทั้งจำนวนโดยกลุ่มของรายการต่อไปนี้ กิจการอาจพิจารณารวมกันและเลือกกำหนดร่วมกันให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง (รวมถึงสถานการณ์ที่ความเสี่ยงที่เกิดจากเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงบางรายการหักกลบกับความเสี่ยงที่เกิดจากเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงอื่น)⁷⁴

-อนุพันธ์หรือสัดส่วนของอนุพันธ์ และ

- รายการที่ไม่ใช่อนุพันธ์หรือสัดส่วนของรายการที่ไม่ใช่อนุพันธ์

อย่างไรก็ตาม ตราสารอนุพันธ์ซึ่งรวมสิทธิเลือกที่เป็นลายลักษณ์อักษรและสิทธิเลือกที่กิจการซื้อ (ตัวอย่างเช่น สิทธิเลือกอัตราดอกเบี้ยแบบคอลลาร์) ไม่เข้าเงื่อนไขในการเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง หากรายการดังกล่าวให้ผลเหมือนสิทธิเลือกที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่หักกลบได้ ณ วันที่เลือกกำหนด ในทำนองเดียวกัน เครื่องมือทางการเงินตั้งแต่สองรายการขึ้นไป (หรือสัดส่วนของเครื่องมือทางการเงินนั้น) อาจเลือกกำหนดแบบร่วมกันให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยงเฉพาะ

⁷³ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷⁴ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

เมื่อการรวมกันแล้วให้ผลไม่เหมือนสิทธิเลือกที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่หักกลบได้ ณ วันที่เลือกกำหนด⁷⁵

ในส่วนของ การบัญชีสำหรับองค์ประกอบราคาล่วงหน้าของสัญญาฟอร์เวิร์ด และส่วนต่างอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของเครื่องมือทางการเงิน เมื่อกิจการแยกองค์ประกอบราคาล่วงหน้าและองค์ประกอบราคาปัจจุบันของสัญญาฟอร์เวิร์ด และเลือกกำหนดให้เฉพาะการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าขององค์ประกอบราคาปัจจุบันของสัญญาฟอร์เวิร์ดเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง หรือเมื่อกิจการแยกส่วนต่างอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศออกจากเครื่องมือทางการเงินและไม่รวมรายการดังกล่าวในการเลือกกำหนดให้เครื่องมือทางการเงินนั้นเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันความเสี่ยง⁷⁶

2) มาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง วัตถุประสงค์ยุติธรรม

2.1) คำนิยามมูลค่ายุติธรรม

มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 ให้คำนิยามมูลค่ายุติธรรมว่าเป็นราคาที่จะได้รับจากการขายสินทรัพย์ หรือจะต้องจ่ายเพื่อโอนหนี้สินในรายการที่เกิดขึ้นในสภาพปกติระหว่างผู้ร่วมตลาด ณ วันที่วัดมูลค่าภายใต้สภาพปัจจุบันของตลาด โดยมูลค่ายุติธรรมเป็นการวัดมูลค่าที่อ้างอิงตลาด มิใช่การวัดมูลค่าที่เป็นการเฉพาะของกิจการใดกิจการหนึ่ง สำหรับสินทรัพย์ และหนี้สินบางอย่างอาจมีรายการในตลาดที่สังเกตได้หรือมีข้อมูลอยู่ในตลาดในขณะที่สินทรัพย์และหนี้สินอื่นอาจไม่มีรายการในตลาดที่สังเกตได้หรือไม่มีข้อมูลในตลาดที่เพียงพอ ซึ่งมาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 ได้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมสรุปได้ดังนี้⁷⁷

⁷⁵ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷⁶ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 22/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 9 เรื่อง เครื่องมือทางการเงิน

⁷⁷ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

1. ลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สิน

การวัดมูลค่ายุติธรรมเป็นการวัดมูลค่าสำหรับรายการสินทรัพย์หรือหนี้สินรายการใดรายการหนึ่ง จึงต้องพิจารณาลักษณะของสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้นโดยผู้ร่วมตลาดจะนำมาพิจารณาในการกำหนดราคาของสินทรัพย์หรือหนี้สิน ณ วันที่วัดมูลค่า เช่น สภาพและสถานที่ตั้งของสินทรัพย์

2. ลักษณะธุรกรรม

อ้างอิงจากข้อสมมติว่าสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้นมีการแลกเปลี่ยนกันในรายการที่เกิดขึ้นในสภาพปกติระหว่างผู้ร่วมตลาดในการขายสินทรัพย์หรือโอนหนี้สิน ณ วันที่วัดมูลค่า ภายใต้สภาพปัจจุบันของตลาดโดยมีข้อสมมติว่ารายการที่จะขายสินทรัพย์หรือจะโอนหนี้สินเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

2.1 ในตลาดหลักสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สิน

2.2 ในกรณีที่ไม่มีตลาดหลักให้ใช้ตลาดที่ให้ประโยชน์สูงสุดสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สิน

3. ลักษณะของผู้ร่วมตลาด

อ้างอิงจากข้อสมมติที่ผู้ร่วมตลาดใช้ในการกำหนดราคาสินทรัพย์หรือหนี้สิน โดยสมมติว่าผู้ร่วมตลาดจะกระทำเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ดีที่สุดของตน

4. ลักษณะราคา

มูลค่ายุติธรรมเป็นราคาที่จะได้รับจากการขายสินค้าหรือจะจ่ายเพื่อโอนหนี้สินในรายการที่เกิดขึ้นในสภาพปกติในตลาดหลัก โดยไม่คำนึงว่าราคาดังกล่าวจะสังเกตได้โดยตรงหรือได้จากการประมาณการโดยใช้เทคนิคการประเมินมูลค่าวิธีอื่น โดยราคาในตลาดหลักนั้นไม่ต้องปรับปรุงด้วยต้นทุนการทำรายการ เนื่องจากต้นทุนการทำรายการไม่ใช่ลักษณะของสินทรัพย์หรือหนี้สินแต่เป็นลักษณะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำรายการแต่ละรายการ

ทั้งนี้ ต้นทุนการทำรายการไม่รวมถึงต้นทุนในการขนส่งหากสถานที่ถือเป็นลักษณะหนึ่งของสินทรัพย์ ราคาในตลาดหลักต้องมีการปรับปรุงด้วยต้นทุน(ถ้ามี) ที่เกิดจากการขนส่งสินทรัพย์จากสถานที่อยู่ปัจจุบันของสินทรัพย์ไปยังตลาด

2.2) เทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรม

มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ ๑๓ กำหนดให้สถาบันการเงินพิจารณาเลือกใช้เทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรมตามความเหมาะสมขอสถานการณ์ และความเพียงพอของข้อมูล โดยเน้นอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถสังเกตได้จากตลาดเป็นหลัก และอ้างอิงข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้จากตลาดให้น้อยที่สุด ซึ่งเทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรมที่มีการใช้อย่างแพร่หลายสามารถแบ่งได้ 3 วิธี ดังนี้⁷⁸

1. วิธีเปรียบเทียบราคาตลาด เป็นวิธีที่คำนวณหามูลค่ายุติธรรม โดยอ้างอิงจากราคาหรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกันในตลาด

2. วิธีต้นทุน เป็นวิธีที่คำนวณหามูลค่ายุติธรรมที่มักใช้สำหรับสินทรัพย์ที่มีตัวตน โดยสามารถคำนวณได้จากมูลค่าต้นทุนที่สถาบันการเงินจำเป็นต้องใช้เพื่อทดแทนสินทรัพย์ที่มีศักยภาพเทียบเท่ากับศักยภาพปัจจุบันของสินทรัพย์ที่ประสงค์จะวัดมูลค่า

3. วิธีรายได้ เป็นวิธีที่คำนวณหามูลค่ายุติธรรมจากการคิดลดมูลค่ากระแสเงิน หรือ รายได้/ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเกิดในอนาคตเป็นมูลค่าปัจจุบัน เช่น แบบจำลองที่ใช้ในการคำนวณตราสารอนุพันธ์ประเภท option (เช่น Black-Scholes-Merton formula, binomial model) วิธี multiperiod excess earning ซึ่งใช้สำหรับกรณีสินทรัพย์ไม่มีตัวตน เช่น เทคโนโลยี หรือ วิธีการคิดลดเพื่อหามูลค่าปัจจุบันแบบ present value technique เป็นต้น⁷⁹

⁷⁸ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

⁷⁹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

ในการพิจารณาคำนวณมูลค่าปัจจุบันนั้น สถาบันการเงินควรมีการพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆที่ผู้ร่วมตลาดจะนำมาใช้ประกอบการพิจารณา เช่น⁸⁰

-ประมาณการกระแสเงินสดของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่จะนำมาวัดมูลค่ายุติธรรม

-ลักษณะและปริมาณความผันผวนที่อาจเกิดขึ้น ตลอดระยะเวลาที่จะได้รับกระแสเงินสด

-อัตราผลตอบแทนที่ใช้ในการคิดลด (อัตราผลตอบแทนที่ไม่มีความเสี่ยง และอัตราผลตอบแทนที่ต้องการเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยความเสี่ยง

-ความเสี่ยงที่จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ และความเสี่ยงด้านเครดิตของสถาบันการเงิน สำหรับกรณีวัดมูลค่ายุติธรรมของหนี้สิน

-ปัจจัยอื่นที่ผู้ร่วมตลาดจะนำมาพิจารณา เป็นต้น

แนวทางในการคิดลดเพื่อหามูลค่าปัจจุบันตามวิธี present value technique นั้น อาจแตกต่างกันตามลักษณะการปรับปรุงความเสี่ยง และประเภทของกระแสเงินสดที่ใช้ประมาณ

ทั้งนี้ เมื่อสถาบันการเงินเลือกใช้เทคนิคใดในการวัดมูลค่ายุติธรรมแล้ว ควรใช้เทคนิคนั้นอย่างสม่ำเสมอโดยอาจเปลี่ยนเทคนิค (เช่น เปลี่ยนจากวิธีต้นทุนเป็นวิธีตลาด หรือเปลี่ยนสัดส่วนการให้น้ำหนักผลลัพธ์ที่คำนวณได้ในแต่ละเทคนิคเพื่อพิจารณาวัดมูลค่ายุติธรรม) ได้ หากการเปลี่ยนเทคนิคนั้นสามารถสะท้อนมูลค่ายุติธรรมในสถานการณ์นั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น เช่น กรณีที่มีตลาดใหม่เกิดขึ้น สภาวะตลาดเปลี่ยนแปลงจากเดิม เป็นต้น⁸¹

⁸⁰ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

⁸¹ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

2.3) ข้อมูลและลำดับการวัดมูลค่ายุติธรรม

1. ข้อมูลที่ใช้ในเทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรม

ในการพิจารณาเลือกข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในเทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรมนั้น มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ ๑๓ กำหนดให้สถาบันการเงินพิจารณาเลือกใช้ข้อมูลที่สอดคล้องกับลักษณะสินทรัพย์หรือหนี้สิน ซึ่งผู้ร่วมตลาดจะนำมาใช้ประกอบการทำธุรกรรมสำหรับสินทรัพย์หรือหนี้สินดังกล่าวและไม่ควรปรับเพิ่ม/ลด มูลค่าทรัพย์สินหรือหนี้สินด้วยปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับลักษณะของสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น เช่น ส่วนเพิ่มจากการมีอำนาจควบคุมจากการเข้าถือหุ้นของบริษัทในสัดส่วนที่มีสาระสำคัญ เป็นต้น⁸²

ทั้งนี้ มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 ได้จัดประเภทข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลที่สามารถสังเกตได้จากตลาด และข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้จากตลาด ซึ่งตลาดที่สถาบันการเงินอาจนำข้อมูลมาใช้เพื่ออ้างอิง ได้แก่ ตลาด exchange market (ตลาดที่มีการเผยแพร่ราคาปิดของตราสารเป็นการทั่วไป ซึ่งราคาปิดดังกล่าวสะท้อนมูลค่ายุติธรรมของตราสารนั้น) ตลาด dealer market (เป็นตลาดที่ dealer จะเข้าทำธุรกรรมเพื่อสร้างสภาพคล่องในตลาด ดังนั้นราคาเสนอซื้อและราคาเสนอขายจึงเป็นราคาที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่าราคาปิด) ตลาด brokered market (เป็นตลาดที่ broker ทำหน้าที่จับคู่ผู้ประสงค์ที่จะซื้อและผู้ประสงค์จะขายเข้าด้วยกัน โดยที่ไม่ได้เข้าทำธุรกรรมซื้อขายเองโดยตรง) ตลาด principal-to-principal market (เป็นตลาดที่ผู้ซื้อผู้ขายตกลงราคากันเองอย่างอิสระ โดยไม่มีตัวกลาง)⁸³

2. ลำดับการวัดมูลค่ายุติธรรม

เพื่อให้การวัดมูลค่ายุติธรรมมีความสม่ำเสมอและสามารถเปรียบเทียบกันได้ดียิ่งขึ้น มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 จึงได้กำหนดให้สถาบันการเงินจัดลำดับข้อมูลที่น่ามาใช้

⁸² ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

⁸³ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

ประกอบการคำนวณมูลค่ายุติธรรมตามเทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรม โดยแบ่งเป็น ๓ ลำดับ ตามลักษณะข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรม⁸⁴

- ระดับ 1 ราคาเสนอซื้อขายในตลาดซื้อขายคล่องของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีลักษณะเหมือนกันที่สถาบันการเงินสามารถเข้าถึงได้ ณ วันวัดมูลค่า

ทั้งนี้ มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 ให้สถาบันการเงินใช้ราคาเสนอซื้อขายดังกล่าวเป็นมูลค่ายุติธรรมโดยไม่ปรับแก้ไขด้วยปัจจัยต่าง ๆ เว้นแต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าราคาเสนอซื้อขายดังกล่าวไม่สามารถสะท้อนมูลค่ายุติธรรมตามที่ มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 กำหนด เช่น มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลังจากวันที่ตลาดปิดแต่ก่อนวันที่สถาบันการเงินจะวัดมูลค่า เป็นต้น ซึ่งสถาบันการเงินจะต้องพิจารณาจัดลำดับการวัดมูลค่ายุติธรรมใหม่ เช่น พิจารณาปรับเป็นระดับ 2 หรือ ระดับ 3 ตามลักษณะข้อมูลที่น่ามาใช้ปรับด้วย

- ระดับ 2 ข้อมูลที่สังเกตได้จากตลาดซึ่งนอกเหนือจากราคาเสนอซื้อขายตามระดับ 1 เช่น ราคาเสนอซื้อขายของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ราคาเสนอซื้อขายของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีลักษณะเหมือนกันแต่อยู่ในตลาดที่ไม่ใช่ตลาดซื้อขายคล่อง หรือข้อมูลอื่นที่สังเกตได้จากตลาด เช่น อัตราดอกเบี้ย เป็นต้น

- ระดับ 3 ข้อมูลที่ไม่สามารถสังเกตได้จากตลาด ซึ่งสถาบันการเงินควรใช้ข้อมูลดังกล่าวให้น้อยที่สุด และพึงใช้เมื่อไม่สามารถหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถสังเกตจากตลาดได้

ทั้งนี้ ในกรณีที่สถาบันการเงินใช้ข้อมูลทั้งที่สามารถสังเกตได้และไม่สามารถสังเกตได้จากตลาดเพื่อใช้ในการประเมินมูลค่ายุติธรรม ควรพิจารณาจัดลำดับการวัดมูลค่ายุติธรรมว่าเป็น

⁸⁴ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม

ระดับ 2 หรือ ระดับ 3 จากระดับความมีนัยสำคัญของการใช้ข้อมูลลักษณะดังกล่าวต่อมูลค่า
ยุติธรรม⁸⁵

2.4) แนวทางการวัดมูลค่ายุติธรรม กรณีปริมาณการทำธุรกรรมลดลงอย่างมี
นัยสำคัญ

มาตรฐานการรายงานทางการเงินฉบับที่ 13 กำหนดให้สถาบันการเงินสามารถ
พิจารณาปรับปรุงราคาเสนอซื้อขายหรือราคาจากการทำธุรกรรมในตลาดได้ หากเห็นว่าปริมาณการ
ทำธุรกรรมในตลาดดังกล่าวลดลงจากปกติอย่างมีนัยสำคัญจนทำให้ราคาที่ได้จากตลาดดังกล่าวไม่
สะท้อนมูลค่ายุติธรรม ซึ่งสถาบันการเงินอาจพิจารณาการลดลงของปริมาณธุรกรรมในตลาดได้ จาก
ปัจจัยในตลาดต่างๆ เช่น ส่วนต่างระหว่างราคาเสนอซื้อและราคาเสนอขายเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ
การเสนอราคาระหว่างผู้ค้า เช่น broker หรือ market-market มีความแตกต่างสูง เป็นต้น⁸⁶

3.2 หลักเกณฑ์ในการคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศของประเทศ สหรัฐอเมริกา

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงหลักเกณฑ์ทางภาษีอากรของประเทศสหรัฐอเมริกาสำหรับธุรกรรมที่
เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ พร้อมทั้งมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่าง
ประเทศ

ประมวลรัษฎากรสหรัฐอเมริกา (Internal Revenue Code) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการ
คำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ไว้ ดังนี้

1) สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward)

⁸⁵ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่า
ยุติธรรม

⁸⁶ ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 62/2561 เรื่อง มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ฉบับที่ 13 (ปรับปรุง 2561) เรื่อง การวัดมูลค่า
ยุติธรรม

สัญญาฟอร์เวิร์ดนั้น ประมวลรัษฎากรสหรัฐอเมริกาไม่ได้ให้คำจำกัดความไว้ อย่างละเอียด แม้สัญญาดังกล่าวมีลักษณะสำคัญซึ่งใกล้เคียงกับสัญญาฟิวเจอร์สตามมาตรา 1256 ประมวลรัษฎากรสหรัฐแต่ก็มีความแตกต่างกันจึงมีได้อยู่ภายใต้บังคับมาตราดังกล่าว⁸⁷

อย่างไรก็ตามการรับรู้กำไรขาดทุนสำหรับสัญญาฟอร์เวิร์ดนั้น จะเป็นไปตาม หลักการภาษีทั่วไปที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสามารถแบ่งการพิจารณาออกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้⁸⁸

1. กรณีมีชำระราคาด้วยการส่งมอบสินทรัพย์อ้างอิงทางกายภาพ (Physically settled forwards) กล่าวคือ หากสัญญาฟอร์เวิร์ดได้รับการชำระราคาโดยการส่งมอบสินทรัพย์ อ้างอิง กำหนดให้รับรู้กำไรและขาดทุนในเวลาที่ได้มีการชำระราคานั้น

2. กรณีมีการชำระราคาด้วยเงินสด (Cash settled forwards) กล่าวคือ หาก สัญญาฟอร์เวิร์ดได้รับการชำระราคาด้วยเงินสด กำหนดให้รับรู้กำไรและขาดทุนตามจำนวนเท่ากับ ราคาส่วนต่างตามสัญญาในเวลาที่ได้มีการชำระราคานั้น

2) สัญญาฟิวเจอร์ส (Future)

สัญญาฟิวเจอร์สนั้น อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1256 ประมวลรัษฎากร สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นจัดเก็บภาษีภายใต้หลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market regime)⁸⁹ อันเป็นหลักเกณฑ์ในการตีราคาที่กำหนดให้มีการคำนวณมูลค่าทรัพย์สินสุทธิให้สะท้อน มูลค่ายุติธรรมและกำหนดให้ต้องมีกำไรรับรู้กำไรและขาดทุนในแต่ละปี⁹⁰ ซึ่งสำหรับเกณฑ์ในการรับรู้ กำไรและขาดทุนของสัญญาดังกล่าวนั้นจะเป็นไปตามหลักการภาษีทั่วไป⁹¹

⁸⁷ Viva Hammer, Tax Treatment of Derivatives [online], August 2012. Available from <http://vivahammertax.com/wp-content/uploads/2010/08/2012-DFI-Derivatives-Special-Issue-US.pdf>

⁸⁸ Viva Hammer, Tax Treatment of Derivatives [online], August 2012. Available from <http://vivahammertax.com/wp-content/uploads/2010/08/2012-DFI-Derivatives-Special-Issue-US.pdf>

⁸⁹ Viva Hammer, Tax Treatment of Derivatives [online], August 2012. Available from <http://vivahammertax.com/wp-content/uploads/2010/08/2012-DFI-Derivatives-Special-Issue-US.pdf>

⁹⁰ 26 UNITED STATES CODE § 1256 (a)(1)

“(a) General rule.--For purposes of this subtitle--

(1) each section 1256 contract held by the taxpayer at the close of the taxable year shall be treated as sold for its fair market value on the last business day of such taxable year (and any gain or loss shall be taken into account for the taxable year)...”

⁹¹ Charles H. Gustafson, Robert J. Peroni, and Richard Crawford Pugh, Taxation of international transactions : materials, texts and problems (St. Paul, MN : West (Thomson Reuters), 2011). Page 791.

สำหรับสัญญาฟิวเจอร์สตามบทบัญญัติ มาตรา 1256 นั้น ได้กำหนดคำนิยามของสัญญาฟิวเจอร์สไว้ดังนี้ “สัญญาฟิวเจอร์ส” หมายถึง สัญญาที่มีการซื้อขายในตลาดหรือภายใต้กฎของคณะกรรมการที่มีคุณสมบัติหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน⁹²แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้กับสัญญาฟิวเจอร์สได้ทุกสัญญา เพราะหากเป็นสัญญาฟิวเจอร์สที่มีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นหลักทรัพย์หรือตราสารสิทธิใดๆ มาตรา 1256 กำหนดไม่ให้สัญญาดังกล่าวอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติ เว้นแต่ หากสัญญาดังกล่าวได้กระทำขึ้นโดยตัวแทนจำหน่ายหลักทรัพย์ก็จะยังคงเข้าเงื่อนไขและอยู่ภายใต้บังคับตามมาตรา 1256⁹³

นอกจากนี้ กำหนดให้การคำนวณกำไรขาดทุนด้วยวิธีการตีราคาด้วยหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) ตามมาตรา 1256 นั้น จะไม่นำมาใช้บังคับกับการทำธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงได้⁹⁴ ซึ่งธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงดังกล่าวนี้ หมายถึง ธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงใดๆ ที่ผู้เสียภาษีได้ทำขึ้นอันเกี่ยวกับการประกอบค้าหรือการดำเนินธุรกิจตามปกติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำธุรกรรม ดังนี้ต่อไป⁹⁵

⁹² 26 UNITED STATES CODE § 1256 (g)(1)

“(g) Definitions.--For purposes of this section--

(1) Regulated futures contracts defined.--The term “regulated futures contract” means a contract--

(A) with respect to which the amount required to be deposited and the amount which may be withdrawn depends on a system of marking to market, and

(B) which is traded on or subject to the rules of a qualified board or exchange....”

⁹³ 26 UNITED STATES CODE § 1256 (b)(2)(A)

“(b) Section 1256 contract defined.—

(2) Exceptions.--The term “section 1256 contract” shall not include--

(A) any securities futures contract or option on such a contract unless such contract or option is a dealer securities futures contract...”

⁹⁴ 26 UNITED STATES CODE § 1256 (e)(1)(2)

“(e) Mark to market not to apply to hedging transactions.--

(1) Section not to apply.--Subsection (a) shall not apply in the case of a hedging transaction.

(2) Definition of hedging transaction.--For purposes of this subsection, the term “hedging transaction” means any hedging transaction (as defined in section 1221(b)(2)(A)) if, before the close of the day on which such transaction was entered into (or such earlier time as the Secretary may prescribe by regulations), the taxpayer clearly identifies such transaction as being a hedging transaction...”

⁹⁵ 26 UNITED STATES CODE § 1221 (b)(2)(A)

“(b) Definitions and special rules.—

(2) Hedging transaction.—

1. เพื่อเป็นการจัดการความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของราคาหรือความผันผวนของสกุลเงิน

2. เพื่อจัดการความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของราคา หรือความผันผวนของสกุลเงินที่เกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน หรือ

3. เพื่อจัดการความเสี่ยงอื่น ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อปฏิบัติ โดยการรับรู้กำไรและขาดทุนของสัญญาดังกล่าวนั้นจะเป็นไปตามหลักการภาษีทั่วไป⁹⁶

3) สัญญาออปชั่น (Option)

สัญญาออปชั่นนั้น อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1256 ประมวลรัษฎากรสหรัฐอเมริกา เฉพาะในกรณีที่เป็นสัญญาออปชั่นที่มีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นตราสารอื่นที่ไม่ใช่ตราสารทุนเท่า หรือสัญญาออปชั่นที่มีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นตราสารทุนในกรณีที่สัญญาดังกล่าวได้กระทำขึ้นโดยตัวแทนจำหน่ายหลักทรัพย์เท่านั้น จึงจะสามารถใช้หลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม(mark-to-market) ในการตีราคาสัญญาดังกล่าวได้ เพราะหากเป็นสัญญาออปชั่นที่มีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นตราสารทุนโดยทั่วไปที่ไม่ใช่กรณีข้างต้นแล้วนั้นจะมีใช้สัญญาออปชั่นที่มีความหมายตามคำจำกัดความของบทบัญญัติดังกล่าวนี้⁹⁷

4) สัญญาสวอป (Swap)

(A) In general.--For purposes of this section, the term "hedging transaction" means any transaction entered into by the taxpayer in the normal course of the taxpayer's trade or business primarily--

(i) to manage risk of price changes or currency fluctuations with respect to ordinary property which is held or to be held by the taxpayer,

(ii) to manage risk of interest rate or price changes or currency fluctuations with respect to borrowings made or to be made, or ordinary obligations incurred or to be incurred, by the taxpayer, or

(iii) to manage such other risks as the Secretary may prescribe in regulations..."

⁹⁶ Charles H. Gustafson, Robert J. Peroni, and Richard Crawford Pugh, Taxation of international transactions : materials, texts and problems (St. Paul, MN : West (Thomson Reuters), 2011). Page 791.

⁹⁷ 26 UNITED STATES CODE § 1256 (b)(1)(C)(D)

“(b) Section 1256 contract defined.--

(1) In general.--For purposes of this section, the term "section 1256 contract" means—

(C) any nonequity option,

(D) any dealer equity option..."

สัญญาสวอปนั้น อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1.446-3 ระเบียบข้อบังคับรัฐบาลกลาง สหรัฐอเมริกาเฉพาะในกรณีที่สัญญาดังกล่าวมีการซื้อขายอย่างเป็นสาธารณะเท่านั้น โดยจะถูกจัดเก็บภาษีในฐานะสัญญาหลักในการทำสัญญา (Notional principal contracts) ซึ่งกำหนดให้มีการรับรู้กำไรและขาดทุนแตกต่างกันไปตามลักษณะของการชำระราคาตามสัญญาใน 3 ลักษณะ คือ กรณีการชำระราคาที่เป็นงวด กรณีการชำระราคาที่ไม่ใช่งวด หรือกรณีการสิ้นสุดการชำระราคา ซึ่งแต่ละลักษณะของการชำระราคานั้นมีการปฏิบัติทางภาษีที่แตกต่างกัน⁹⁸

สำหรับในกรณีการชำระราคาที่เป็นงวดและไม่เป็นงวด กำหนดให้ผู้เสียภาษีจะต้องรับรู้ส่วนประจำวันที่ยอมรับได้ของปีที่ต้องเสียภาษี ในขณะที่กรณีการสิ้นสุดการชำระราคา กำหนดผู้เสียภาษีจะรับรู้รายได้ในปีที่สัญญาหลักทางการเงินนั้นถูกบอกเลิก⁹⁹

5) สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging)

สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงเป็นสัญญาประเภทที่ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ามูลค่ายุติธรรม (mark-to-market regime) มาใช้ตีราคากับสัญญาดังกล่าวได้ในบางประการเท่านั้นไม่ใช่ทุกกรณีตามมาตรา 1256 ประมวลรัษฎากรสหรัฐอเมริกา¹⁰⁰ อย่างไรก็ตาม มาตรา 988 ประมวลรัษฎากรสหรัฐ กำหนดให้การทำธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงที่ใช้เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของสกุลเงินนั้น จะต้องมีการรับรู้กำไรหรือขาดทุนจากเงินตราต่างประเทศของธุรกรรมดังกล่าวด้วย โดยจะถูกนำมารวมเข้ากับผลลัพธ์ของธุรกรรมพื้นฐานและถือเป็นธุรกรรมเดียว ซึ่งโดยปกติจะกำหนดลักษณะและแหล่งที่มาของกำไรหรือขาดทุนโดยรวม¹⁰¹

⁹⁸ Felix I. Lessambo, International Aspects Of The US Taxation System (New York : Palgrave Macmillan, 2016). Page 260.

⁹⁹ 26 Code of Federal Regulations § 1.446-3

¹⁰⁰ 26 UNITED STATES CODE § 1256 (e)(1)(2)

“(e) Mark to market not to apply to hedging transactions.--

(1) Section not to apply.--Subsection (a) shall not apply in the case of a hedging transaction.

(2) Definition of hedging transaction.--For purposes of this subsection, the term “hedging transaction” means any hedging transaction (as defined in section 1221(b)(2)(A)) if, before the close of the day on which such transaction was entered into (or such earlier time as the Secretary may prescribe by regulations), the taxpayer clearly identifies such transaction as being a hedging transaction...”

¹⁰¹ 26 UNITED STATES CODE § 988 (d)(1)

“(d) Treatment of 988 hedging transactions.--

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ผู้เสียภาษีต้องรับรู้ทันทีเมื่อมีการทำธุรกรรมดังกล่าว โดยไม่ต้องรอผลของการทำธุรกรรมแต่อย่างใด¹⁰²

สำหรับธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงมาตรา 988 ได้นิยามความหมายไว้ดังนี้¹⁰³ "ธุรกรรมป้องกันความเสี่ยง" หมายถึง ธุรกรรมใด ๆ ที่ผู้เสียภาษีทำขึ้นเพื่อจัดการความเสี่ยงของความผันผวนของสกุลเงินเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถือหรือถูกถือโดยผู้เสียภาษี หรือเพื่อจัดการความเสี่ยงของความผันผวนของสกุลเงินที่เกี่ยวกับการกู้ยืมที่ถูกทำหรือจะถูกทำหรือภาระผูกพันที่เกิดขึ้นหรือที่จะเกิดขึ้นโดย ผู้เสียภาษี และหมายความรวมถึงธุรกรรมให้ที่ถูกระบุให้เป็นธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงตามมาตรา

6) สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (Borrowing Foreign Currency)

(1) In general.--To the extent provided in regulations, if any section 988 transaction is part of a 988 hedging transaction, all transactions which are part of such 988 hedging transaction shall be integrated and treated as a single transaction or otherwise treated consistently for purposes of this subtitle. For purposes of the preceding sentence, the determination of whether any transaction is a section 988 transaction shall be determined without regard to whether such transaction would otherwise be marked-to-market under section 475 or 1256 and such term shall not include any transaction with respect to which an election is made under subsection (a)(1)(B). Sections 475, 1092, and 1256 shall not apply to a transaction covered by this subsection..."

¹⁰² Charles H. Gustafson, Robert J. Peroni, and Richard Crawford Pugh, Taxation of international transactions : materials, texts and problems (St. Paul, MN : West (Thomson Reuters), 2011). Page 793.

¹⁰³ 26 UNITED STATES CODE § 988 (d)(2)

“(d) Treatment of 988 hedging transactions.—

(2) 988 hedging transaction.--For purposes of paragraph (1), the term “988 hedging transaction” means any transaction-

(A) entered into by the taxpayer primarily--

(i) to manage risk of currency fluctuations with respect to property which is held or to be held by the taxpayer, or

(ii) to manage risk of currency fluctuations with respect to borrowings made or to be made, or obligations incurred or to be incurred, by the taxpayer, and

(B) identified by the Secretary or the taxpayer as being a 988 hedging transaction...”

สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศนั้น จัดเป็นธุรกรรมตามมาตรา 988 ประมวล
 รัษฎากรสหรัฐ ซึ่งโดยลักษณะของธุรกรรมจะต้องมีการรับรู้ถึง 2 ครั้ง¹⁰⁴ โดยกำหนดให้มีการรับรู้กำไร
 หรือขาดทุนจากผลต่างจากความผันผวนของสกุลเงินระหว่างวันที่ทำธุรกรรมการกู้ยืมและวันที่ชำระ
 ราคา (วันที่ชำระเงินกู้)¹⁰⁵ ซึ่งหมายถึงวันที่ได้มีการชำระเงินหรือรับเงิน¹⁰⁶

เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ตามกฎหมายภาษีอากรสหรัฐดังกล่าวข้างต้นนั้น
 สามารถแบ่งธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศที่ได้ศึกษาภายใต้ขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
 ออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ (Non-hedging
 Transactions) และธุรกรรมเพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging Transactions)

ประเภทที่หนึ่ง ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ (Non-hedging
 Transactions) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำธุรกรรมเพื่อการลงทุนหรือเก็งกำไร ได้แก่ การทำสัญญา
 ฟอว์เวิร์ด สัญญาฟิวเจอร์ส สัญญาออปชั่น สัญญาสวอป และสัญญากู้ยืมเงินจาก
 ต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งธุรกรรมดังกล่าวกฎหมายภาษีอากรสหรัฐได้กำหนดวิธีการรับรู้แตกต่างกัน
 ออกไปในแต่ละประเภทและลักษณะของธุรกรรมโดยอยู่ภายใต้การรับรู้ทางภาษีอากรโดยเกณฑ์สิทธิ
 นอกจากนี้ในบางธุรกรรมยังได้มีการกำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยนำหลักเกณฑ์การ
 วัตถุประสงค์ยุติธรรม หรือระบบบัญชีสะท้อนราคาตามตลาด (mark-to-market) มาใช้เพื่อตีราคา ซึ่ง
 ได้แก่ สัญญาฟิวเจอร์สและสัญญาออปชั่น เป็นต้น

ประเภทที่สอง ธุรกรรมเพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging Transactions)
 ซึ่งวัตถุประสงค์ในการทำธุรกรรมอันได้แก่ การทำสัญญาฟอว์เวิร์ด สัญญาฟิวเจอร์ส สัญญาออปชั่น

¹⁰⁴ Richard L. Doernberg, International Taxation in a Nutshell (St. Paul, MN : West Group (Law), 2009). Page
 395.

¹⁰⁵ 26 UNITED STATES CODE § 988 (c)(1)(B)(i)

“(c) Other definitions.--For purposes of this section--

(1) Section 988 transaction.—

(B) Description of transactions.--For purposes of subparagraph (A), the following transactions are
 described in this subparagraph:

(i) The acquisition of a debt instrument or becoming the obligor under a debt instrument...”

¹⁰⁶ 26 UNITED STATES CODE § 988 (c)(3)

“(c) Other definitions.--For purposes of this section--

(3) Payment date.--The term “payment date” means the date on which the payment is made or
 received...”

และสัญญาสวอปเพื่อป้องกันความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสกุลเงินที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญากู้ยืมเงิน หรือสัญญาอื่นใดที่ก่อให้เกิดภาวะผูกพันขึ้น ซึ่งธุรกรรมดังกล่าว กฎหมายภาษีอากรสหรัฐได้กำหนดให้ต้องนำเอาธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงดังกล่าวรวมเข้ากับธุรกรรมพื้นฐานและให้ถือเป็นธุรกรรมเดียวที่ใช้ในการรับรู้เพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล โดยได้กำหนดให้ผู้เสียภาษีจะต้องนำธุรกรรมดังกล่าวนั้นมารับรู้ทันทีเมื่อได้มีการทำธุรกรรม โดยไม่ต้องรอผลของการทำธุรกรรมนั้น

จากการนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) มาใช้กับสัญญาฟิวเจอร์สและสัญญาออปชันตามมาตรา 1256 ประมวลรัษฎากรสหรัฐอเมริกานั้น ทั้งนี้หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการเป็นการแบ่งแยกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระบบทางบัญชีและการรับรู้ทางภาษีอากรที่ใช้บังคับทั่วไปสำหรับการคำนวณภาษีเงินได้ของรัฐบาลกลางสหรัฐ เนื่องจากเห็นว่า การนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) มาใช้จะช่วยให้เห็นถึงภาพสะท้อนที่ชัดเจนของเงินได้ที่พิจารณาถึงทรัพย์สินที่มีการซื้อขายในตลาด โดยระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ใกล้เคียงกับระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้แบบ Haig-Simons ระบบการจัดเก็บภาษีดังกล่าวเป็นระบบที่ถูกมองว่า เป็นระบบที่สำหรับการจัดเก็บภาษีเงินได้ เพราะเป็นระบบที่เรียบง่าย ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเงินได้ทั้งหมดภายใต้ระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้แบบ Haig-Simons เป็นระบบที่จะจัดเก็บภาษีในอัตราเดียวกันภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกัน โดยมีเงื่อนไขให้ผู้เสียภาษีต้องประเมินมูลค่าทรัพย์สินก่อนและต้องชำระต้องชำระภาษีก่อนที่จะมีการชำระราคา

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้ทำการรวบรวมข้อคิดเห็นสำหรับการนำระบบการจัดเก็บภาษีเงินได้แบบ Haig-Simons มาใช้ว่าจะทำให้เกิดข้อดีและข้อเสียในการจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลจากธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ ดังนี้

ข้อดี

1. การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเงินได้ของผู้เสียภาษีได้ดีกว่าระบบรับรู้ทางภาษีอากร

1. การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) สามารถป้องกันการถือครองสินทรัพย์สินโดยเลียงและไม่นำมารับรู้เพื่อเสียภาษี

2. การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) เพิ่มความสะดวกให้แก่ผู้เสียภาษีอากรที่ทำธุรกรรมในจำนวนมาก ไม่ต้องรวบรวมรายละเอียดการทำธุรกรรม เพื่อรับรู้เมื่อสิ้นรอบระยะเวลา

บัญชี เพราะระบบดังกล่าวจะทำการกำหนดฐานใหม่เมื่อสิ้นปี ตามกำไรและขาดทุนในแต่ละปีโดยจะถูกนำมารับรู้และหักกลับกัน

3. การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) ช่วยให้ผู้เสียภาษีอากรเลี่ยงการขาดทุนจากการทำธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศได้ เพราะสามารถประเมินมูลค่าของทรัพย์สินได้อย่างแม่นยำทุกสิ้นปี

ข้อเสีย

1. การประเมินมูลค่าหรือตีราคาธุรกรรม ต้องใช้เวลา ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และมีความ เป็นไปได้ยาก

2. การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) จะเป็นการจัดเก็บภาษีรายปี โดยไม่คำนึงว่าผู้เสียภาษีจะได้รับการชำระราคาในความเป็นจริงหรือไม่ เนื่องจากระบบนี้ต้องการที่จะประเมินมูลค่าของทรัพย์สินก่อนการขายและต้องการให้มีการชำระภาษีก่อนการได้รับเงินจริง

3. ปัญหาว่าการนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) มาใช้กับทรัพย์สินที่มีสภาพคล่องสูงดังเช่นอนุพันธ์ทางการเงินนั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งยังคงเป็นข้อถกเถียง

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ภาษีอากรสหรัฐอเมริกาและหลักเกณฑ์ภาษีอากรไทย

สำหรับหลักเกณฑ์ภาษีอากรสหรัฐอเมริกาข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการรับรู้ไว้สำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศดังกล่าวไว้ทุกประเภทในประเด็นนี้ จึงเป็นข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ทางภาษีอากรสหรัฐอเมริกากับหลักเกณฑ์ภาษีอากรไทยในประการสำคัญ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง หลักเกณฑ์ภาษีอากรสหรัฐได้กำหนดประเภทธุรกรรมอย่างชัดเจนว่า ธุรกรรมประเภทใดควรมีการรับรู้ทางภาษีอย่างไร ซึ่งได้มีการกำหนดให้มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละลักษณะของธุรกรรม ในขณะที่หลักเกณฑ์ภาษีอากรไทยไม่ได้มีการระบุอย่างชัดเจนว่า ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศนั้นต้องนำมารับรู้อย่างไร และ

ประการที่สอง หลักเกณฑ์ภาษีอากรสหรัฐได้มีการนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (Mark-to-market) มาใช้ควบคู่กับการกับระบบการรับรู้ทางภาษีอากร ซึ่งเป็นการนำระบบการจัดเก็บภาษีแบบ Haig-Simons ซึ่งเป็นการจัดเก็บภาษีแบบสะท้อนมูลค่าตามตลาดมาใช้สำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์¹⁰⁷ เนื่องจากเห็นว่า จะช่วยให้สามารถสะท้อนภาพของเงินได้โดยคำนึงถึงทรัพย์สินที่มีการซื้อขายในตลาดได้อย่างชัดเจน และเพื่อนำมาแก้ปัญหาการรับรู้ทางภาษี¹⁰⁸ ในขณะที่หลักเกณฑ์ภาษีอากรไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำวิธีการทางบัญชีมาใช้กับธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศอย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏเพียงมาตรา 65 วรรค 3 ประมวลรัษฎากรที่ได้กำหนดให้ผู้มีเงินได้สามารถขออนุมัติต่ออธิบดีเพื่อเปลี่ยนแปลงเกณฑ์สิทธิ์และวิธีการทางบัญชี เพื่อคำนวณรายได้และรายจ่ายได้ ซึ่งเป็นในลักษณะการให้สิทธิเพื่อขอใช้

3.3 เปรียบเทียบหลักการรับรู้กำไรขาดทุนทางภาษีอากรและทางบัญชี

3.3.1 เกณฑ์ในการรับรู้กำไรและขาดทุน

การรับรู้กำไรขาดทุนทางภาษีอากรได้กำหนดให้มีการรับรู้โดยใช้เกณฑ์สิทธิ์ โดยใช้รับรู้ทันทีเมื่อเกิดสิทธิ์เรียกร้องให้ชำระหนี้ โดยไม่ต้องสนใจว่าจะได้มีการชำระหนี้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ ในขณะที่มาตรฐานการบัญชีได้กำหนดให้ กรณีมีการชำระเงินให้รับรู้รายได้ในงวดบัญชีนั้น หรือในกรณีมีการชำระเงินและวันที่เกิดรายการเกิดในรอบระยะเวลาบัญชีเดียวกัน ให้รับรู้ในงวดบัญชีนั้น หรือในกรณีมีการชำระเงินกันในช่วงบัญชีถัดมา ให้รับรู้ผลต่างอัตราแลกเปลี่ยนในแต่ละงวดบัญชีที่เกี่ยวข้องโดยรับรู้เฉพาะผลต่างระหว่างวันที่เกิดรายการจนถึงวันสิ้นงวดบัญชี โดยผลต่างที่เกิดขึ้นในวันสิ้นงวดบัญชีกับวันที่ชำระเงิน ให้รับรู้ในงวดบัญชีนั้น¹⁰⁹ ตัวอย่างเช่น กิจการผลิตสินค้าหรือกิจการซื้อมาขายไปเมื่อวันที่ทราบได้ตามวันที่ในใบกำกับภาษี เช่น เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2561 ก็ให้นำ

¹⁰⁷ David A. Weisbach, A Partial Mark-to-Market Tax System, 53 Tax Law Review (1999), p.95-105.

¹⁰⁸ Clarissa Potter, Mark-To-Market Taxation As The Way To Save The Income Tax--A Former Administrator's View, 33 Valparaiso University Law Review (1999).

¹⁰⁹ สมเดช โรจน์คุรีเสถียร, ผลกระทบของความแตกต่างระหว่างมาตรฐานการบัญชี TFRS กับภาษีอากรที่ต้องปรับปรุงกำไรสุทธิ (บวกกลับ) Part 1 ประเด็น"รายได้"(กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2558). หน้า 266-267.

รายได้และต้นทุนขายที่เกี่ยวข้องไปรวมคำนวณเป็นรายได้และค่าใช้จ่ายในรอบระยะเวลาบัญชี 2561 เท่านั้น¹¹⁰

3.3.2 การตีราคาเพื่อวัดมูลค่าของรายได้

การวัดมูลค่าของรายได้ที่กิจการจะต้องคำนวณหาว่า กิจการมีรายได้เป็นจำนวนเงินเท่าใด ราคาที่ใช้จะใช้ราคาใดในการคำนวณรายได้ โดยสำหรับการตีราคาเพื่อการวัดมูลค่าของรายได้ตามหลักการบัญชีและมาตรฐานการบัญชีจะใช้ราคายุติธรรม (Fair Value) ซึ่งเป็นราคาที่ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงยินยอมที่จะแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กันโดยความสมัครใจทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ประมวลรัษฎากรจะต้องใช้ราคาตลาด (Market price) ซึ่งเป็นราคาที่พึงซื้อขายกันในตลาดของสินค้านั้น ๆ ราคาตลาด¹¹¹ ทั้งนี้ การวัดมูลค่าของรายได้ระหว่างหลักการบัญชี มาตรฐานการบัญชีกับประมวลรัษฎากร มีความแตกต่างกันดังนี้

1) การตีราคาเพื่อวัดมูลค่าของรายได้ทางบัญชี

การวัดมูลค่าของรายได้ตามหลักการบัญชีและมาตรฐานการบัญชีจะใช้ราคายุติธรรม (Fair Value) ซึ่งเป็นราคาที่ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงยินยอมที่จะแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กันโดยความสมัครใจทั้งสองฝ่าย เช่น นำรถยนต์คันเก่าไปแลกกับรถยนต์คันใหม่ ผู้ขายรถยนต์คันใหม่ได้ตีราคา รถยนต์คันเก่าไว้เป็นเงิน 300,000 บาท และรถยนต์คันใหม่มีราคา 1,000,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ผู้ขายและผู้ซื้อตกลงที่จะแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กัน และถือเป็นราคายุติธรรมของสินทรัพย์

2) การตีราคาเพื่อวัดมูลค่าของรายได้ทางภาษีอากร

การวัดมูลค่าของรายได้ตามประมวลรัษฎากรจะต้องใช้ราคาตลาด (Market price) ซึ่งเป็นราคาที่พึงซื้อขายกันในตลาดของสินค้านั้น ๆ ราคาตลาดตามประมวลรัษฎากรจึงเป็นราคาขายของสินค้าหรือราคาตามใบราคา (Price List) หากกิจการมีราคาสินค้าชนิดเดียวกันหลายราคาให้ใช้ราคาที่สูงที่สุดของสินค้านั้นเป็นราคาตลาด ในการประเมินของเจ้าพนักงานมักจะเป็นราคาตลาด เป็นราคาประเมินผู้เสียภาษี อันเนื่องจากประมวลรัษฎากรมาตรา 65 ทวิ ได้ให้เงื่อนไขไว้ดังนี้

¹¹⁰ วรรคที่ ๓ ทูมนานนท์, การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมนิติ เพลส จำกัด, 2547). หน้า104.

¹¹¹ สมเดช โจรจน์ศิริเสถียร, ผลกระทบของความแตกต่างระหว่างมาตรฐานการบัญชี TFRS กับภาษีอากรที่ต้องปรับปรุงกำไรสุทธิ (บวกกลับ) Part 1 ประเด็น"รายได้"(กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพลส, 2558). หน้า 266-267.

ในกรณีโอนทรัพย์สิน ให้บริการ หรือให้กู้ยืมเงิน โดยไม่มีค่าตอบแทน ค่าบริการหรือ ดอกเบี้ย หรือมีค่าตอบแทน ค่าบริการหรือดอกเบี้ยต่ำกว่าราคาตลาด โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เจ้าพนักงานประเมินมีอำนาจประเมินค่าตอบแทน ค่าบริการ หรือดอกเบี้ยนั้น ตามราคาตลาดในวันที่ โอน ให้บริการหรือให้กู้ยืมเงิน¹¹²

¹¹² สมเดช โรจน์คุรีเสถียร, ผลกระทบของความแตกต่างระหว่างมาตรฐานการบัญชี TFRS กับภาษีอากรที่ต้องปรับปรุงกำไรสุทธิ (บวกกลับ) Part 1 ประเด็น"รายได้"(กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2558). หน้า 266-267.

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรม ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง และสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ

ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ถึงการนำหลักเกณฑ์การคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากรไทยมาใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะสามารถนำมาปรับใช้ได้หรือไม่เพียงใด และหรือมีข้อจำกัดในการนำมาใช้กับปัญหาดังกล่าวอย่างไร พร้อมทั้งพิจารณาถึงแนวทางแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาจากหลักทางกฎหมาย หลักทางบัญชี หลักเกณฑ์การคำนวณภาษีในธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องประกอบกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

4.1 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า สัญญาอนุพันธ์ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศมีปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประเภทของสัญญาซึ่งได้แก่ สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward) สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures) สัญญาออปชั่น (Option) และสัญญาสวอป (Swap) ดังนี้

4.1.1 สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward)

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร มาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 และหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรแล้วพบว่า สัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญาฟอร์เวิร์ดซึ่งเป็นสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้านั้น บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้ว สามารถนำมาปรับกับสัญญาฟอร์เวิร์ดได้ว่า

สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาฟอร์เวิร์ด จะขึ้นต่อเมื่อถึงกำหนดวันชำระราคาและวันส่งมอบตามสัญญาที่ได้กำหนดเวลาแน่นอนไว้ล่วงหน้า ซึ่งถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างจากสัญญาซื้อขายปกติที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นทันทีในวันที่ได้มีการส่งมอบสินค้าในวันที่ทำสัญญานั้น นอกจากนี้สัญญาฟอร์เวิร์ดยังมีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งมีสภาพคล่องสูงและสามารถประเมินมูลค่าได้ง่าย และในปัจจุบันได้มีแนวความคิดเกิดขึ้นว่า จะสามารถใช้หลักเกณฑ์อื่นซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทางบัญชี ซึ่งนอกเหนือจากเกณฑ์การรับรู้โดยใช้เกณฑ์สิทธิทางภาษีอากรมาใช้กับสัญญาที่มีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศได้หรือไม่ ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นประเด็นปัญหาว่า การใช้เกณฑ์สิทธิเพื่อรับรู้รายได้และรายได้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาฟอร์เวิร์ดตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากรนั้น จึงยังขาดความชัดเจนและไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัตินี้มาใช้ในการรับรู้ในสัญญานี้ได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการทำสัญญาฟอร์เวิร์ดจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตามบทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะ แล้วเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับสัญญานี้ได้ จึงเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณา

ดังนั้น เมื่อสัญญาดังกล่าว สามารถนำมาตรา 65 ทวิ (5) มาปรับใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ จึงต้องนำคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้ วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เจ้าพนักงานสรรพากรถือเป็นแนวทางในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามารับรู้และคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากรเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

อย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นโดยอธิบดีกรมสรรพากรเท่านั้น จึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมาย โดยจากการพิจารณาคำสั่งดังกล่าวแล้วเห็นว่า ได้มีการกำหนดประเภทของสัญญา และลักษณะของสัญญาไว้ ซึ่งเมื่อนำสัญญาฟอร์เวิร์ดมาพิจารณาเปรียบเทียบแล้วเห็นว่า เฉพาะการทำสัญญาฟอร์เวิร์ดที่ได้ทำขึ้นเพื่อการประกันความเสี่ยงในมูลหนี้เท่านั้นที่จะนำมารับรู้และคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลตามคำสั่งนี้ได้ เพราะหากเป็นการทำสัญญาฟอร์เวิร์ดเพื่อการค้าและการเก็งกำไรจะไม่เข้าข่ายที่ต้องนำคำสั่งดังกล่าวมาเป็นแนวทางปฏิบัติ นอกจากนี้คำสั่งดังกล่าวได้กำหนดให้มีการรับรู้ต่อเมื่อสัญญานั้นถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศ โดยให้รับรู้ทันทีตามเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ซึ่งในประเด็นนี้เมื่อนำไปเทียบเคียงหลักการทางบัญชีและหลักภาษีอากรที่ดีแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นดังนี้

1) การกำหนดให้มีการรับรู้ทันทีต่อเมื่อสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศนั้น เมื่อนำหลักการทางบัญชีในเรื่องการวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) มาพิจารณา เห็นว่า คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 ได้กำหนดให้ใช้กับสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยงเท่านั้น ดังนั้น ลักษณะของสัญญาดังกล่าวนั้นมีผลตั้งแต่วันทำสัญญาหรือวันที่เริ่มมีการป้องกันความเสี่ยง ดังนั้น คำสั่งดังกล่าวจึงยังไม่สอดคล้องกับหลักการทางบัญชีข้างต้น เพราะลักษณะของสัญญาไม่ใช่สัญญาที่มีไว้เพื่อการค้าหรือเก็งกำไร ซึ่งจะทำให้เกิดสินทรัพย์และหนี้สินขึ้น

2) การกำหนดให้มีการรับรู้ทันทีต่อเมื่อสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศนั้น เมื่อนำพิจารณาหลักภาษีอากรที่ดีแล้วนั้น เห็นว่า คำสั่งดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความสามารถในการเสียภาษีแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักดังกล่าวมาใช้อาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยง เพราะยังไม่มี ความชัดเจนว่า สัญญาดังกล่าวสิทธิในการได้รับชำระหนี้เกิดขึ้นเมื่อใด

ในขณะที่ประมวลรัษฎากรสหรัฐที่แม้ไม่ได้มีบทบัญญัติเฉพาะสำหรับธุรกรรมดังกล่าวแต่ได้ใช้หลักการภาษีอากรทั่วไปมาใช้สำหรับการรับรู้รายกำไรหรือขาดทุน โดยได้กำหนดให้มีการรับรู้ต่อเมื่อมีการชำระราคาเช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ของไทยแต่ได้กำหนดรายละเอียดสำหรับการรับรู้โดยแยกพิจารณาจากวิธีการชำระราคา โดยกำหนดให้ในกรณีมีชำระราคาด้วยการส่งมอบสินทรัพย์อ้างอิงทางกายภาพ (Physically settled forwards) กำหนดให้รับรู้กำไรและขาดทุนใน

เวลาที่ได้มีการชำระราคานั้น และสำหรับกรณีมีการชำระราคาด้วยเงินสด (Cash settled forwards) กำหนดให้รับรู้กำไรและขาดทุนตามจำนวนเท่ากับราคาส่วนต่างตามสัญญาในเวลาที่ได้มีการชำระราคานั้น ผู้เขียนเห็นว่า กรณีเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ทางภาษีให้สอดคล้องกับลักษณะการชำระราคาของธุรกรรมซึ่งเมื่อมีการปฏิบัติการชำระราคาต่างกันก็ควรมีหลักเกณฑ์ในการรับรู้ธุรกรรมที่แตกต่างออกไป

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนมีความเห็นว่า คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เป็นหลักเกณฑ์ที่ยังไม่เหมาะสม เพราะยังไม่ครอบคลุมถึงสัญญาฟอร์เวิร์ดที่สร้างขึ้นเพื่อการค้าหรือเก็งกำไร จึงยังไม่สามารถนำมาใช้กับสัญญาดังกล่าวได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้น จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับเพื่อการรับรู้และคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งในกรณีเห็นว่า การนำเกณฑ์สิทธิมาใช้กับสัญญาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความสามารถในการเสียภาษีอากรแล้ว แต่อย่างไรก็ตามควรกำหนดให้ครอบคลุมถึงสัญญาฟอร์เวิร์ดที่สร้างขึ้นเพื่อการค้าหรือเก็งกำไร

4.1.2 สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures)

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร มาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) และคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 แล้วพบว่า สัญญาฟิวเจอร์ส (Futures) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญาฟิวเจอร์ส ซึ่งเป็นสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า บัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สามารถนำมาปรับกับสัญญาฟิวเจอร์สได้ว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาฟิวเจอร์ส จะขึ้นต่อเมื่อถึงกำหนดวันชำระราคาและวันส่งมอบตามสัญญาที่ได้กำหนดเวลาแน่นอนไว้ล่วงหน้า ซึ่งถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างจากสัญญาซื้อขายปกติที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นทันทีในวันที่ได้มีการส่งมอบสินค้าในวันที่ทำสัญญานั้น นอกจากนี้สัญญาฟิวเจอร์สยังมีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตรา

ต่างประเทศซึ่งมีสภาพคล่องสูงและสามารถประเมินมูลค่าได้ง่าย และในปัจจุบันประมวลรัษฎากร สหรัฐได้นำหลักเกณฑ์ทางบัญชีมาใช้ควบคู่กับหลักเกณฑ์สิทธิทางภาษีอากร ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นประเด็นปัญหาว่า การใช้เกณฑ์สิทธิเพื่อรับรู้รายได้และรายได้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาฟิวเจอร์สตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากรนั้น จึงยังขาดความชัดเจนและไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัตินี้มาใช้สำหรับการรับรู้ในสัญญานี้ได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการทำสัญญาฟิวเจอร์สจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตามบทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้วเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับสัญญานี้ได้ จึงเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณา

ดังนั้น เมื่อสัญญาดังกล่าว สามารถนำมาตรา 65 ทวิ (5) มาปรับใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ จึงต้องนำคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้ วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เจ้าพนักงานสรรพากรถือเป็นแนวทางในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามารับรู้และคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากรเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลอย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นโดยอธิบดีกรมสรรพากรเท่านั้น จึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมายโดยจากการพิจารณาคำสั่งดังกล่าวแล้วเห็นว่า คำสั่งดังกล่าวยังไม่สามารถนำมาใช้กับสัญญาฟิวเจอร์สที่ได้ทำขึ้นเพื่อการค้าหรือการเก็งกำไรได้แต่อย่างใด

ในส่วนของประมวลรัษฎากรสหรัฐกำหนดให้สัญญาดังกล่าวอยู่ภายใต้บังคับ มาตรา 1256 ซึ่งเป็นจัดเก็บภาษีภายใต้หลักเกณฑ์การวัดมูลค่ามูลค่ายุติธรรม (mark-to-market regime) อันใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการตีราคาและกำหนดให้ต้องมีการรับรู้กำไรและขาดทุนในแต่ละปี โดยการ

รับรู้กำไรและขาดทุนของสัญญาดังกล่าวนั้นจะเป็นไปตามหลักการภาษีทั่วไป ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าได้บัญญัติไว้สอดคล้องกับหลักการบัญชีในเรื่องของการวัดมูลค่ายุติธรรม แต่พิจารณาในทางภาษีอากรแล้ว เห็นว่า การนำหลักการทางบัญชีดังกล่าวมาใช้ เป็นระบบที่แตกต่างจากการระบบของการรับรู้ทางภาษีอากร ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีความแตกต่างจากหลักเกณฑ์ในการรับรู้รายได้และรายจ่ายสำหรับการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลของสัญญาฟอร์เวิร์ด ซึ่งไม่นำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่าธุรกรรมดังกล่าวมาใช้ แม้ว่าสัญญาฟิวเจอร์สและฟอร์เวิร์ดจะเป็นสัญญาซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าที่มีลักษณะทั่วไปของสัญญาคล้ายคลึงกันก็ตาม ทั้งนี้ด้วยเหตุเพราะ สัญญาฟิวเจอร์สมีความแตกต่างจากสัญญาฟอร์เวิร์ดในเรื่องของตลาดการซื้อขายตามสัญญา เพราะการที่สัญญาฟิวเจอร์สเป็นสัญญาที่มีการซื้อขายในตลาดที่เป็นทางการดังนั้น การนำวิธีการตามหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรมมาสำหรับการประเมินหรือตีราคาธุรกรรมที่มีการซื้อขายในตลาดจึงมีความสะดวกและแม่นยำกว่าการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปใช้กับธุรกรรมที่มีการซื้อขายนอกตลาด

โดยสรุปผู้เขียนมีความเห็นว่าการทำสัญญาฟิวเจอร์สที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าหรือการเก็งกำไรนั้นยังไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการรับรู้รายได้และรายจ่ายสำหรับการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลได้ ดังนั้น จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับรู้และคำนวณภาษีสำหรับสัญญาฟิวเจอร์สที่ไม่ใช่สัญญาเพื่อป้องกันความเสี่ยงไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งในกรณีอาจนำหลักการทางบัญชีว่าด้วยการวัดมูลค่ายุติธรรมมาใช้สำหรับการรับรู้เพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลได้

4.1.3 สัญญาออพชั่น (Option)

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรมาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) แล้วพบว่า สัญญาออพชั่น (Option) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญาออพชั่นซึ่งเป็นสัญญาที่ให้สิทธิคู่สัญญาในการซื้อขายเงินตราต่างประเทศด้วยอัตราแลกเปลี่ยนตามเวลาที่ได้กำหนดแน่นอนในสัญญานั้น บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สามารถนำมาปรับกับสัญญาออพชั่นได้ใน 2 กรณีดังนี้

กรณีที่หนึ่ง คู่สัญญาเลือกใช้สิทธิในการซื้อหรือขายสินทรัพย์อ้างอิงในทันที ณ วันที่ได้มีการทำสัญญาออปปั้นนั้น สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นทันทีในวันที่ได้มีการส่งมอบสินค้าในวันที่ทำสัญญานั้น

กรณีที่สอง คู่สัญญาเลือกใช้สิทธิในการซื้อหรือขายสินทรัพย์อ้างอิงตามระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาล่วงหน้า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาออปปั้นในกรณีนี้ จะขึ้นต่อเมื่อถึงวันครบกำหนดตามสัญญาอันเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องเกิดขึ้น

นอกจากนี้สัญญาออปปั้นยังมีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งมีสภาพคล่องสูงและสามารถประเมินมูลค่าได้ง่าย และในปัจจุบันประมวลรัษฎากรสหรัฐได้นำหลักเกณฑ์ทางบัญชีมาใช้ควบคู่กับหลักเกณฑ์สิทธิทางภาษีอากร ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นประเด็นปัญหาว่าการใช้เกณฑ์สิทธิเพื่อรับรู้รายได้และรายได้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาออปปั้นตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากรนั้น จึงยังขาดความชัดเจนและไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัตินี้มาใช้สำหรับการรับรู้ในสัญญานี้ได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการทำสัญญาออปปั้นจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตามบทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้วเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับสัญญานี้ได้ จึงเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณา

ดังนั้น เมื่อสัญญาดังกล่าว สามารถนำมาตรา 65 ทวิ (5) มาปรับใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ จึงต้องนำคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้ วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เจ้าพนักงานสรรพากรถือเป็นแนวทางในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือ ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มี

ความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามารู้และคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากรเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล อย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นโดยอธิบดีกรมสรรพากรเท่านั้น จึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมายโดยจากการพิจารณาคำสั่งดังกล่าวแล้วเห็นว่า คำสั่งดังกล่าวยังไม่สามารถนำมาใช้กับสัญญาออพชั่นได้ เนื่องจากสัญญาดังกล่าวไม่มีลักษณะตามที่คำสั่งดังกล่าวได้กำหนดไว้

ในขณะที่ประมวลรัษฎากรสหรัฐ ที่กำหนดให้ธุรกรรมซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Option) อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1256 แต่เฉพาะในกรณีที่เป็นสัญญาดังกล่าวมีสินทรัพย์อ้างอิงเป็นตราสารอื่นที่ไม่ใช่ตราสารทุนเท่านั้น จึงจะสามารถใช้หลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม (mark-to-market) ในการตีราคาสัญญาดังกล่าวได้ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรมมาใช้ในกรณีนี้เหมาะสมแล้ว เพราะสำหรับสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นตราสารทางการเงินนั้น มีสภาพคล่องสูงจึงเหมาะแก่การนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการตีราคา แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังเห็นด้วยอีกว่า แม้สินทรัพย์อ้างอิงจะเป็นตราสารทุนๆ ดังกล่าวก็มักจะต้องจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ มิฉะนั้น ก็จะไม่สามารถหาราคาอ้างอิงได้ ดังนั้น หลักการวัดมูลค่ายุติธรรม จึงควรจะต้องนำมาใช้กับสัญญาออพชั่นที่มีตราสารทุนเป็นสินทรัพย์อ้างอิงด้วย และไม่ควรถูกจำกัดเพียงแต่ตราสารหนี้

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนมีความเห็นว่า คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เป็นหลักเกณฑ์ที่ยังไม่เหมาะสม เพราะยังไม่ครอบคลุมถึงสัญญาออพชั่น จึงยังไม่สามารถนำมาใช้กับสัญญาดังกล่าวได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้น จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับเพื่อการรับรู้และคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งในกรณีเห็นว่าการนำเกณฑ์สิทธิมาใช้กับสัญญาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความสามารถในการเสียภาษีอากรแล้ว แต่อย่างไรก็ตามควรกำหนดให้ครอบคลุมถึงสัญญาออพชั่นด้วย

4.1.4 สัญญาสวอป (Swap)

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรมาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) คำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 และหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรแล้วพบว่า สัญญาสวอป (Swap) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญาสวอปซึ่งเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าโดยมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนนั้น บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สามารถนำมาปรับกับสัญญาสวอปได้ว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาสวอป จะขึ้นต่อเมื่อถึงวันครบกำหนดตามสัญญาอันเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องเกิดขึ้น ซึ่งถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างจากสัญญาซื้อขายแลกเปลี่ยนปกติ ที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นทันทีในวันที่ได้มีการส่งมอบสินค้าในวันที่ทำสัญญานั้น นอกจากนี้สัญญาสวอปยังมีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศซึ่งมีสภาพคล่องสูงและสามารถประเมินมูลค่าได้ง่าย และในปัจจุบันได้มีแนวความคิดเกิดขึ้นว่า จะสามารถใช้หลักเกณฑ์อื่นซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทางบัญชี ซึ่งนอกเหนือจากเกณฑ์การรับรู้โดยใช้เกณฑ์สิทธิทางภาษีอากรมาใช้กับสัญญาที่มีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศได้หรือไม่ ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นประเด็นปัญหาว่า การใช้เกณฑ์สิทธิเพื่อรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาสวอปตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากรนั้น จะยังขาดความชัดเจนและไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัตินี้มาใช้ในการรับรู้ในสัญญานี้ได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะไว้ในกรณีของการทำสัญญาสวอป แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้ว เห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณาแต่อย่างใด

ดังนั้น เมื่อสัญญาดังกล่าว สามารถนำมาตรา 65 ทวิ (5) มาปรับใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ จึงต้องนำคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้ วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้

เจ้าพนักงานสรรพากรถือเป็นแนวทางในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามารับรู้และคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากรเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลอย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นโดยอธิบดีกรมสรรพากรเท่านั้น จึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมาย แต่คำสั่งดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้กับธุรกรรมตามสัญญาสวอปได้ ทั้งนี้ตามที่หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0811/07026 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2541²⁰² และหนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706/10836 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2548 ได้วางแนวทางไว้²⁰³

ในขณะที่ระเบียบข้อบังคับรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา กำหนดให้สัญญาดังกล่าวอยู่ภายใต้มาตรา 1.446-3 เฉพาะในกรณีที่สัญญาดังกล่าวมีการซื้อขายอย่างเป็นสาธารณะเท่านั้น ซึ่งกำหนดให้มีการรับรู้กำไรและขาดทุนแตกต่างกันไปตามลักษณะของการชำระราคาตามสัญญาใน 3 ลักษณะ โดยสำหรับในกรณีการชำระราคาที่เป็นงวดและไม่เป็นงวด กำหนดให้ผู้เสียภาษีจะต้องรับรู้ส่วนประจำวันที่ยอมรับได้ของปีที่ต้องเสียภาษี ในขณะที่กรณีการสิ้นสุดการชำระราคา กำหนดผู้เสียภาษีจะรับรู้รายได้ในปีที่สัญญาหลักทางการเงินนั้นถูกบอกเลิก

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนสำหรับการรับรู้ธุรกรรมดังกล่าวโดยกำหนดให้สอดคล้องกับลักษณะและธรรมชาติของธุรกรรมให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการทำรายได้ (Productivity) อันเป็นไปตามหลักภาษีอากรที่ดี

4.2 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรมาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) แล้วพบว่า สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงซึ่งเป็นการทำสัญญาฟอว์เวิร์ด(Forward) สัญญาฟิวเจอร์

²⁰² หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0811/07026

²⁰³ หนังสือตอบข้อหารือที่ กค 0706/10836 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2548

(Futures) สัญญาออพชั่น (Option) และสัญญาสวอป (Swap) เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศซึ่งเกิดจากการเข้าทำสัญญาใดๆ ที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ อาทิ การทำสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ หรือการทำสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ เป็นต้น นั้น บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สามารถนำมาปรับกับสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงได้ว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง จะขึ้นต่อเมื่อถึงวันครบกำหนดตามสัญญาอันเป็นวันที่สิทธิเรียกร้องเกิดขึ้น ซึ่งถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างจากสัญญาซื้อขายแลกเปลี่ยนปกติ ที่สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เกิดขึ้นทันทีในวันที่ได้มีการส่งมอบสินค้าในวันที่ทำสัญญานั้น นอกจากนี้ สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่เพื่อการค้าหรือเก็งกำไร จึงไม่มีสินทรัพย์อ้างอิงที่เป็นเงินตราต่างประเทศแต่อย่างใด ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นปัญหาว่า จะนำสัญญาดังกล่าวมารับรู้รายได้และรายจ่ายอย่างไร จะต้องนำสัญญานี้ไปรวมกับสัญญาพื้นฐานให้เหลือเป็นธุรกรรมเดียว ก่อนนำมารับรู้ตามเกณฑ์สิทธิดังเช่นประมวลรัษฎากรสหรัฐหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาว่า การใช้เกณฑ์สิทธิเพื่อรับรู้รายได้และรายจ่ายได้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงตามมาตรา 65 ประมวลรัษฎากรนั้น จึงยังขาดความชัดเจนและไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัตินี้มาใช้สำหรับการรับรู้ในสัญญานี้ได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการทำสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตามบทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้วเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับสัญญานี้ได้ จึงเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณา

ดังนั้น เมื่อสัญญาดังกล่าว สามารถนำมาตรา 65 ทวิ (5) มาปรับใช้กับธุรกรรมดังกล่าวได้ จึงต้องนำคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เรื่อง ข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า ลงวันที่ 12 มีนาคม 2541 ซึ่งอธิบดีกรมสรรพากรได้ วางแนวทางปฏิบัติเพื่อให้

เจ้าพนักงานสรรพากรถือเป็นแนวทางในการตรวจและแนะนำบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีความประสงค์จะนำข้อผูกพันตามสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้ามารับรู้และคำนวณค่าหรือราคาเป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) แห่งประมวลรัษฎากรเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล อย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้นโดยอธิบดีกรมสรรพากรเท่านั้น จึงไม่มีสถานะเป็นกฎหมาย โดยจากการพิจารณาคำสั่งดังกล่าวแล้วเห็นว่า ได้มีการกำหนดประเภทของสัญญา และลักษณะของสัญญาไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วในกรณีดังกล่าวอาจสามารถนำมาใช้กับสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง ดังนั้น เฉพาะสัญญาฟอว์เวิร์ดและฟิวเจอร์สที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยง และรวมไปถึงสัญญาสวอปที่หนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรได้กำหนดให้สามารถนำคำสั่งนี้มาใช้ได้ เท่านั้น ที่สามารถเลือกใช้วิธีการรับรู้ธุรกรรมตามคำสั่งนี้มาใช้ได้ นอกจากนี้คำสั่งดังกล่าวได้กำหนดให้มีการรับรู้ต่อเมื่อสัญญานั้นถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศ โดยให้รับรู้ทันทีตามเกณฑ์สิทธิตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร ซึ่งในประเด็นนี้เมื่อนำไปเทียบเคียงหลักการทางบัญชีและหลักภาษีอากรที่ดีแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นดังนี้

1) การกำหนดให้มีการรับรู้ทันทีต่อเมื่อสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศนั้น กรณีที่ไม่เข้าเงื่อนไขตามข้อ 1 แห่งคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 นั้น ผู้เขียนเห็นว่า เป็นหลักการที่ไม่สอดคล้องกับหลักการทางบัญชีในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากพิจารณาลักษณะของสัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงแล้วพบว่า สัญญาดังกล่าวจะมีผลตั้งแต่วันที่ทำสัญญาหรือในวันที่เริ่มมีการป้องกันความเสี่ยง ด้วยเหตุนี้การนำหลักการวัดมูลค่ายุติธรรมมาใช้กับสัญญาในลักษณะนี้จึงยังไม่มี ความเหมาะสม เพราะไม่สามารถวัดมูลค่ายุติธรรมจากสัญญาดังกล่าวได้จริงตามวัตถุประสงค์ของหลักการที่ต้องการสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของธุรกรรม

2) การกำหนดให้มีการรับรู้ทันทีต่อเมื่อสัญญาซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าถึงกำหนดชำระหนี้และถึงกำหนดส่งมอบเงินตราต่างประเทศนั้น เมื่อนำพิจารณากับหลักภาษีอากรที่ดีแล้วนั้น เห็นว่า คำสั่งดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความสามารถในการเสียภาษีแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักดังกล่าวมาใช้อาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยง เพราะยังไม่มี ความชัดเจนว่า สิทธิในการได้รับชำระหนี้ของสัญญาดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อใด

ในประเด็นนี้ประมวลรัษฎากรสหรัฐ ตาม มาตรา 988 กำหนดให้การทำธุรกรรมป้องกันความเสี่ยงที่ใช้เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของสกุลเงินนั้น จะต้องมีการรับรู้กำไรหรือ

ขาดทุนจากเงินตราต่างประเทศของธุรกรรมดังกล่าวด้วย โดยจะถูกนำมารวมเข้ากับผลลัพธ์ของธุรกรรมพื้นฐาน ซึ่งโดยปกติจะกำหนดลักษณะและแหล่งที่มาของกำไรหรือขาดทุนโดยรวม นอกจากนี้ยังกำหนดให้ผู้เสียภาษีต้องรับรู้ทันทีเมื่อมีการทำธุรกรรมดังกล่าว โดยไม่ต้องรอผลของการทำธุรกรรม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เมื่อตามลักษณะของสัญญาดังกล่าวจะมีผลตั้งแต่วันที่ทำสัญญาหรือในวันที่เริ่มมีการป้องกันความเสี่ยง ดังนั้น การนำสัญญาดังกล่าวไปรวมเข้ากันกับสัญญาที่เป็นธุรกรรมพื้นฐานเพื่อรวมเป็นธุรกรรมเดียวก่อนที่จะนำมารับรู้เพื่อตีราคาในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลนั้น ย่อมสอดคล้องกับหลักการภาษีอากรที่ดี ในแง่ของการสะท้อนถึงสถานะทางการเงินของธุรกรรมหลัก ให้ถูกต้อง ส่งผลให้บังคับเก็บภาษีได้ด้วยความเป็นธรรม แต่อย่างไรก็ตามการยอมให้มีการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวย่อมขัดกับหลักการภาษีอากรที่ดี ตามหลักความสามารถในการเสียภาษี

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการรับรู้และการตีราคาในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยงไว้เป็นการเฉพาะ และให้สอดคล้องกับลักษณะของการเกิดขึ้นสำหรับธุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งโดยลักษณะของสัญญาดังกล่าวสามารถนำมารับรู้ได้โดยทันที ทั้งแต่เมื่อได้มีการทำสัญญาหรือตั้งแต่เริ่มมีการประกันความเสี่ยง ดังนั้น หากมีการสามารถกำหนดมีการรับรู้ได้โดยทันที ก็จะสอดคล้องกับหลักการทำรายได้ (Productivity) อันเป็นไปตามหลักภาษีอากรที่ดี

4.3 วิเคราะห์ปัญหาการรับรู้กำไรขาดทุนในสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากรมาตรา 65 มาตรา 65 ทวิ (5) แล้วพบว่า สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (Loan) มีปัญหาในการรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

เนื่องจาก มาตรา 65 ประมวลรัษฎากร ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับรู้รายได้และรายจ่ายในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยให้ใช้เกณฑ์สิทธิไว้เป็นการทั่วไป โดยสำหรับกรณีของสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศซึ่งเป็นสัญญาที่คู่สัญญาตกลงให้กู้ยืมเงินเป็นสกุลเงินตราต่างประเทศ โดยมีกำหนดระยะเวลาในการส่งมอบและชำระราคาเป็นเงินตราต่างประเทศไว้อย่างแน่นอนนั้น ซึ่งเมื่อได้พิจารณาประกอบกับหลักเกณฑ์สิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สิทธิหน้าที่การชำระหนี้ตามสัญญานี้สามารถบันทึกเป็นสินทรัพย์หรือหนี้สินได้ทันทีในวันที่เบิกถอนเงินกู้ยืมตามสัญญา จึงสามารถประเมินมูลค่าได้ทันทีและคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องปรับปรุง ณ วันสิ้นรอบตามหลักเกณฑ์ในการวัดมูลค่าธุรกรรมทั่วไป

นอกจากนี้ สำหรับการตีราคาเพื่อคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสัญญาดังกล่าวนั้น เป็นธุรกรรมที่เมื่อได้ทำแล้ว จะมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าให้เป็นเงินตราไทยตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร โดยบทบัญญัตินี้ แม้ไม่ได้บัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า กรณีมีเงินตรา ทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งมีค่าหรือราคาเป็นเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจากการทำสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศจะต้องมีการตีราคาเพื่อแปลงค่าเป็นเงินตราไทยตามบทบัญญัตินี้ แต่เมื่อได้พิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ซึ่งเป็นบทเฉพาะแล้วเห็นว่าสามารถนำมาใช้กับสัญญานี้ได้ จึงเห็นว่าไม่ต้องนำมาตรา 9 ประมวลรัษฎากร ซึ่งเป็นหลักทั่วไปในการคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยมาพิจารณา

นอกจากนี้ตามแนวปฏิบัติตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรและคำพิพากษาศาลฎีกากรณีที่เกิดผลกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่เกิดจากการธุรกรรมการกู้ยืมเงินเป็นสกุลต่างประเทศ เพื่อนำมาลงทุนระยะยาว อาทิ การก่อสร้างโรงงานไฟฟ้า หากเกิดกำไรจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ ตามมาตรา 65 ทวิ (5) ประมวลรัษฎากร แม้กำไรที่รับจะไม่ใช้วันที่ต้องชำระหนี้จริง ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ก็ต้องนำผลกำไรนั้นมารวมเป็นรายได้ในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล กล่าวคือ ในกรณีนี้ต้องรับรู้ทันที ไม่มีการกำหนดแนวปฏิบัติให้รอรับรู้เมื่ออยู่สภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ดังเช่นกรณีของผลขาดทุน

ผู้เขียนเห็นว่า ตามแนวปฏิบัติตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมสรรพากรและคำพิพากษาศาลฎีกา ไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมและหลักความสม่ำเสมอในการตีราคาธุรกรรมเพื่อรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษี อีกทั้งการกำหนดให้ต้องรับรู้กำไรทันที โดยที่นิติบุคคลยังไม่มีรายได้จริง ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักความพร้อมในการจัดเก็บภาษี ซึ่งอาจก็ให้เกิดอุปสรรคในการลงทุนได้

สำหรับประมวลรัษฎากรสหรัฐ ได้กำหนดให้สัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศนั้นจัดเป็นธุรกรรมตามมาตรา 988 ประมวลรัษฎากรสหรัฐ โดยกำหนดให้มีการรับรู้กำไรหรือขาดทุนจากผลต่างจากความผันผวนของสกุลเงินระหว่างวันที่ทำธุรกรรมการกู้ยืมและวันที่ชำระราคา (วันที่ชำระเงินกู้) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวยังไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ตามกรณีปัญหาของไทยข้างต้น

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการรับรู้ และการตีราคาในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับธุรกรรมกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ไว้เป็นการ เฉพาะ และให้สอดคล้องกับลักษณะของการเกิดขึ้นสำหรับธุรกรรมต่าง ๆ ตามแต่วัตถุประสงค์ของ ธุรกรรมนั้น

บทที่ 5 สรุปและเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันมีธุรกรรมการที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศเกิดขึ้นจำนวนมากและผู้เสียภาษีจำนวนมากได้กำไรจากการทำธุรกรรมดังกล่าว ซึ่งประมวลรัษฎากรกำหนดให้ต้องนำมาการรับรู้เพื่อนำมาคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล แต่ปัจจุบันประมวลรัษฎากรยังไม่ได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนสำหรับการจัดเก็บภาษีที่เกิดขึ้นจากธุรกรรมดังกล่าว

ผู้เขียนจึงได้ศึกษาหลักการทางภาษีและทางบัญชี หลักเกณฑ์ในการคำนวณภาษีของไทยที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 50) พ.ศ. 2562 และให้ใช้บังคับสำหรับรอบระยะเวลาบัญชีที่เริ่มในหรือหลังวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป หลักเกณฑ์ในการคำนวณภาษีของสหรัฐอเมริกา และมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ พบว่า สามารถที่จะนำหลักการและหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้เพื่อแก้ปัญหาการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศของไทยได้ ดังนี้

สำหรับการตีราคาธุรกรรมเงินตราต่างประเทศเพื่อรับรู้กำไรขาดทุนในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับสัญญาอนุพันธ์ สัญญาอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง และสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากรมาตรา 65 และมาตรา 65 ทวิ (5) เป็นการเพิ่มวิธีการคำนวณเงินตรา ทรัพย์สิน หรือหนี้สินของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ตามมาตรฐานการบัญชีที่ได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการทางบัญชี มาตรฐานการบัญชี และมาตรฐานรายงานทางการเงินของไทย

แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวยังไม่มีความชัดเจนว่า สามารถนำมาใช้กับธุรกรรมในประเภทใดบ้าง โดยเฉพาะธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศนั้นมีธุรกรรมที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งล้วนแต่เป็นธุรกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งจากการศึกษา ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า สำหรับการกำหนดประเภทธุรกรรมในการในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล ควรนำหลักเกณฑ์การในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคลของสหรัฐอเมริกามาใช้กับธุรกรรมซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forward) ธุรกรรมซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Futures) ธุรกรรมแลกเปลี่ยน

เงินตราต่างประเทศ (Swap) ธุรกิจซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Option) ธุรกิจอนุพันธ์เพื่อป้องกันความเสี่ยง (Hedging) เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้สอดคล้องการมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นไปตามหลักการบัญชีทั่วไปซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในการรับรู้รายได้และรายจ่าย ตลอดจนแนวคิดในการวัดผลกำไรแล้ว แต่สำหรับในกรณีของธุรกิจกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (Loan) ซึ่งมีการกำหนดให้รับรู้แม้ยังมีได้มีการชำระเงินเกิดขึ้นจริงนั้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนยังเห็นว่า ควรนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้กับสัญญากู้ยืมเงินต่างประเทศทั่วไป ที่มีได้มีลักษณะของการกู้ยืมเพื่อนำมาลงทุนในระยะยาว ทั้งนี้ เพื่อสอดคล้องหลักความพร้อมในการจัดเก็บภาษี

โดยจากการศึกษาและวิเคราะห์แล้วได้ข้อสรุปว่า การใช้หลักเกณฑ์สิทธิ (Realized Basis) ตามคำสั่งของกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 มาใช้สำหรับการรับรู้ธุรกรรมที่เกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศ อันได้แก่ สัญญาฟอร์เวิร์ด สัญญาฟิวเจอร์ สัญญาออปชั่น และสัญญาสวอปนั้น เป็นการนำหลักเกณฑ์การรับรู้ทางภาษีอากรว่าด้วย “เกณฑ์สิทธิ” อันเป็นหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักภาษีอากรที่ดี เป็นไปตามหลักความสามารถในการเสียภาษี (Ability to Pay) แม้ว่าคำสั่งของกรมสรรพากรที่ ป.68/2541 เป็นเพียงแนวปฏิบัติที่ออกโดยอธิบดีกรมสรรพากร ซึ่งไม่มีฐานะเป็นกฎหมายก็ตาม และสำหรับสัญญากู้ยืมเงินจากต่างประเทศนั้น การนำหลักเกณฑ์ในการวัดมูลค่ายุติธรรม (mark to market) เป็นสัญญาที่มีความแตกต่างจากสัญญาดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากมีสถานะเป็นสินทรัพย์หรือหนี้สินแล้ว จึงต้องมีการนำมา mark to market ทุกสิ้นรอบ เพราะเป็นกรณีที่มีหนี้สินเกิดขึ้นจริง

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมีความเห็นว่า การนำหลัก Marked to market มาใช้ในการรับรู้สำหรับธุรกรรมซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Forward) ธุรกิจซื้อขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้า (Futures) ธุรกิจแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Swap) ธุรกิจซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศ (Option) เยี่ยงเดียวกับธุรกิจกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ (Loan) หรือธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดแม้ว่าจะขัดแย้งกับหลักความสามารถในการชำระภาษีก็ตาม เนื่องจากหลักการดังกล่าวเป็นการนำหลักเกณฑ์การวัดมูลค่ายุติธรรม เพื่อมาใช้สำหรับการสะท้อนมูลค่าที่แท้จริงของ

ทรัพย์สินอ้างอิงที่มีการซื้อขายในตลาด ทั้งกรณีของสัญญาเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน และในกรณีของธุรกรรมการเก็งกำไร

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการตีราคาธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ โดยกำหนดประเภทธุรกรรมให้ชัดเจนว่า ธุรกรรมใดบ้างเป็นธุรกรรมที่ต้องต้องนำมาตีราคาเพื่อรับรู้ในการคำนวณภาษีเงินได้นิติบุคคล พร้อมทั้งกำหนดวิธีการในการตีราคาที่แตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงลักษณะและทรัพย์สินอ้างอิงของธุรกรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมและหลักความสม่ำเสมอในการจัดเก็บภาษี นอกจากนี้อาจนำเอาวิธีการทางบัญชี โดยการบันทึกบัญชีแบบ Marked to market มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เสียภาษีมีทางเลือกในการบันทึกบัญชีสำหรับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศหรือธุรกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

2010 U.S. Master Tax Guide. Chicago, Ill: CCH, 2009.

Charles H. Gustafson, Robert J. Peroni, and Richard Crawford Pugh. Taxation of International Transactions : Materials, Texts and Problems. St. Paul, MN: West (Thomson Reuters), 2011.

Clarissa Potter. Mark-to-Market Taxation as the Way to Save the Income Tax-a Former Administrator's View. Valparaiso University Law Review 33 (1999).

David A. Weisbach. A Partial Mark-to-Market Tax System. Tax Law Review 53 (1999).

Felix I. Lessambo. International Aspects of the Us Taxation System. New York: Palgrave Macmillan, 2016.

International master tax guide 2009/10. Sydney: CCH Australia Limited, 2009.

Marvin A. Chirelstein. Federal Income Taxation : A Law Student's Guide to the Leading Cases and Concepts. New York Foundation Press New York, 2005.

Richard L. Doernberg. International Taxation in a Nutshell. St. Paul MN: West Group (Law), 2009.

Viva Hammer. Tax Treatment of Derivatives [Online]. August 2012. Available from: <http://vivahammertax.com/wp-content/uploads/2010/08/2012-DFI-Derivatives-Special-Issue-US.pdf> [2019, July 16].

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

เจตภพ จิระอำนวยพร. วิเคราะห์แนวทางและปัญหาการคำนวณรายได้และรายจ่ายจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่เกิดจากต้นทุนการกู้ยืมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการได้มาซึ่งสินทรัพย์เพื่อการคำนวณกำไรสุทธิตามหลักเกณฑ์ทางประมวลรัษฎากร. เอกัตศึกษาปริญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.

ไพจิตร โรจนวานิช ชุมพร แสนไสย และสาโรช ทองประคำ. คำอธิบายประมวลรัษฎากร.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สยามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2553.

———. คำอธิบายประมวลรัษฎากร เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สยามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2553.

- กนิษฐา รักษ์บำรุง. ปัญหาทางภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ. สารนิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2550.
- กรมสรรพากร. เปิดรับฟังความเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ.. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.rd.go.th/publish/27853.0.html> [18 มกราคม 2562]
- กุลยา จันทะเดช. ตราสารอนุพันธ์และการเปิดเผยข้อมูลตราสารอนุพันธ์. วารสารวิชาชีพบัญชี, 12 (เมษายน 2559): 106-122.
- จอห์น ซี ฮัล. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับตราสารอนุพันธ์ : พอร์เวิร์ด ฟิวเจอร์ส สวอป และออปชั่น. แปลโดย ธนาวัฒน์ สิริวัฒน์ธนกุล, กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2554.
- จิรพงษ์ เวชมงคลกร. ปัญหาการบัญชีภาษีอากรสำหรับตราสารอนุพันธ์. สารนิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.
- ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม. คำสอนวิชากฎหมายภาษีอากร. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: หจก. อรุณการพิมพ์, 2558.
- ชาญณรงค์ ชัยพัฒน์. ตราสารอนุพันธ์: การบริหารความเสี่ยงในธุรกิจส่งออกและนำเข้าสินค้า. วารสารปัญญาภิวัฒน์, 5 (มกราคม - มิถุนายน 2557): 223-235.
- นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลาพร ศรีจันเพชร. ทฤษฎีการบัญชี. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2554.
- นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และสิงห์ชัย อรุณวุฒิพงศ์. การบัญชีภาษีอากร. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2558.
- บุษกร สุวพันธุ์วัฒนา. ผลกระทบจากการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศต่อการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ศึกษากรณีการใช้ตราสารอนุพันธ์ในการป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ. เอก์ตศึกษาปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมาย เศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.
- ปาริชาติ ม่วงศิริ. ปัญหาการหลบหลีกภาษีอากรและการรับรู้รายได้และรายจ่ายในการประกอบธุรกิจ บ้านจัดสรร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมาย ศึกษานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553.
- พิพัฒน์ พิทยาอัจฉริยกุล. อนุพันธ์ทางการเงิน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

พิมพ์พร สุพัตพงษ์. ปัญหาความแตกต่างของการคำนวณรายได้และรายจ่ายตามประมวลรัษฎากรกับการรับรู้รายได้และค่าใช้จ่ายตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินของไทย : ศึกษาคณณิหลักการจับคู่รายได้และค่าใช้จ่ายจากการได้มาซึ่งสินทรัพย์และการใช้สินทรัพย์. เอกดศึกษาปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557.

ภัทรพงศ์ เจริญกิจจารุกร. อนุพันธ์ทางการเงินกับแนวปฏิบัติทางบัญชี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 30 (มกราคม - มีนาคม 2553).

มุทิตา กิติเรียงลาภ. ภาษีเงินได้ตราสารอนุพันธ์ : การจัดเก็บและการจัดภาษีซ้อน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขากฎหมายภาษี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2554.

ยุพดี ศิริวรรณ. การบัญชีภาษีอากร. นนทบุรี: บจก. โกลด์ เพาเวอร์ พรินติ้ง, 2555.

วรศักดิ์ ทุมมานนท์. การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี (Deferred Tax).

กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2547.

———. การบัญชีเกี่ยวกับภาษีเงินได้รอการตัดบัญชี (Deferred Tax). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2552.

วรศักดิ์ ทุมมานนท์ และคณะ. เจาะลึกหลักบัญชีและหลักกฎหมายภาษีอากร เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2552.

วิศรุต ศรีบุญนาค พิมพ์พนา ปิตธวัชชัย และณัฐชานนท์ โกมุตพัฒน์พงศ์. ตราสารอนุพันธ์ : การวัดมูลค่า การรับรู้ และการบัญชีป้องกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ศิริคุณโชติ, ส. ภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์., 2558.

ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล. กฎหมายภาษีอากร. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที.เค.เอส. สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2556.

สมเดช โรจน์ศรีเสถียร. การบัญชีภาษีอากรแบบมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส, 2561.

สมเดช โรจน์ศรีเสถียร และคณะ. การบัญชีภาษีอากร. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2550.

———. การบัญชีภาษีอากร ฉบับประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติ เพรส จำกัด, 2550.

- สมคิด บางโม. การภาษีอากรธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: วิทญ์พัฒน, 2559.
- สายนโยบายสถาบันการเงิน. แนวทางการวัดมูลค่ายุติธรรม ตามมาตรฐานการรายงานทางการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 13 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/InterestDocs/IFRS%2013%20FVM.pdf> [2 เมษายน 2560]
- สุปราณี ศรีเมือง. ตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน : วิเคราะห์ในเชิงกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ. สารนิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2548.
- อริศรี โพธิสุธา. ปัญหาการเสียภาษีธุรกิจเฉพาะของกิจการธนาคารพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายภาษี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2554.
- อมรศักดิ์ พงศ์พศุทธิ์. การบัญชีภาษีอากรขั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, 2555.
- อัมพร เทียงตระกูล. แนวคิดมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์และหนี้สิน. วารสารสุทธิปริทัศน์ 24, 74 (กันยายน - ธันวาคม 2553): 122-123.
- อุบลรัตน์ โพธิ์กมลวงศ์. ผลกระทบการรับรู้รายได้ของกิจการส่งออกในการจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคล. เอกดุษฎีนิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2551.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ฉัญชิตา จริงจิตร
วัน เดือน ปี เกิด	15 มีนาคม 2534
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัย ราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในปี พ.ศ. 2552 สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี พ.ศ. 2556 ได้รับประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ ในปี พ.ศ. 2557